

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет

ННІ прикладної економіки і менеджменту ім. Г.Е. Вейнштейна

Кафедра економіки промисловості

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Економіка підприємства»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**на тему «Шляхи підвищення ефективності використання
основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»**

ШИФР КРБ.ЕП.1.612-03.5.1

Здобувачки _____ Редьки Г.І.

Керівник _____ д. е. н., проф. Замлинський В.А.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від «   » червня 2025 р., протокол №   .

Завідувач кафедри економіки промисловості _____ Тетяна КУЛАКОВСЬКА

Одеса – 2025 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ прикладної економіки і менеджменту ім. Г.Е. Вейнштейна
Кафедра економіки промисловості
Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економіка підприємства»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри економіки промисловості

_____ д.е.н., проф. Кулаковська Т.А.

_____. _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧКИ Редьки Ганни Іванівни

1. Тема роботи: «Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»
Затверджена наказом ОНТУ від 01.10.2024 №612-03.
2. Термін здачі здобувачкою закінченої роботи 09.06.2025 р.
3. Вихідні дані роботи: статистична звітність роботи підприємства за два роки; історія підприємства, наукові статті, монографії та інші публікації, присвячені основним засобам, та ефективності їх використання та відтворення, інформація з інтернет-мережі
4. Перелік питань, які потрібно розробити: теоретичні та методичні засади оцінки ефективності використання основних засобів підприємств, оцінка ефективності діяльності, використання та відтворення основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод», розробка заходу з підвищення ефективності використання основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): таблиць – 9, рисунків – 3.

Дата видачі завдання 01.10.2024 р.

Керівник _____

Замлинський В. А.

Завдання прийняла до виконання _____

Редька Г.І.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Аналіз літературних джерел щодо ефективності використання основних засобів підприємства, написання розділу 1	02.10.24-25.11.24	виконано
2	Аналіз сучасного стану ринку плодоовочеконсервної продукції та перспектив його розвитку	26.11.24-15.01.25	виконано
3	Техніко-економічна характеристика ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»	16.01.25-12.02.25	виконано
4	Аналіз ефективності використання основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод», написання розділу 2	13.02.25-16.04.25	виконано
6	Обґрунтування та оцінка ефективності впровадження заходу по підвищенню ефективності роботи підприємства (розділ 3)	16.05.25-04.06.25	виконано
7	Висновки по роботі	05.06.25-07.06.25	виконано
8	Оформлення роботи	08.06.25-09.06.25	виконано

Здобувачка-дипломниця _____ Редька Г.І.

Керівник роботи _____ Замлинський В. А.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувачка-дипломниця Редька Г.І.

_____ підпис

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота містить 112 сторінок, 34 таблиці, 3 рисунки, список літератури з 68 найменувань, 1 додаток.

Метою роботи є оцінка ефективності використання основних засобів на ПрАТ Виробниче об'єднання «Одеський консервний завод» та розробка відповідних практичних рекомендацій по її підвищенню.

Завданнями роботи передбачено: проаналізувати та узагальнити теоретико-методичні основи щодо визначення сутності категорії «основні засоби», особливостей їх оцінки та управління в сучасних умовах; проаналізувати методичні підходи до оцінки ефективності використання основних засобів підприємств; дослідити стан плодоовочеконсервної галузі України; оцінити ефективність діяльності та використання основних засобів на ПрАТ ВО «Одеський консервний завод», визначити відповідні резерви її підвищення; розробити захід, спрямований на підвищення ефективності використання основних засобів досліджуваного підприємства.

Об'єктом дослідження є оцінка ефективності використання основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти оцінки ефективності використання основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».

За результатами виконаної роботи сформульовані висновки та рекомендації щодо підвищення ефективності використання основних засобів та діяльності в цілому ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».

Одержані результати можуть бути використані на підприємстві як заходи щодо вдосконалення його роботи.

Рік виконання роботи 2024-2025.

Рік захисту роботи 2025.

Зміст

Вступ	7
Розділ 1. Теоретичні та методичні засади оцінки ефективності використання основних засобів підприємств	10
1.1. Сутність, класифікація та значення основних засобів у діяльності підприємств	10
1.2. Теоретичні підходи до управління основними засобами підприємства	20
1.3. Знос основних засобів. Форми та джерела відтворення основних засобів підприємств	24
1.4. Методичні підходи до оцінки ефективності використання основних засобів	34
Висновки до розділу 1	38
Розділ 2. оцінка ефективності діяльності, використання та відтворення основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»	40
2.1. Характеристика зовнішнього середовища ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»	40
2.2. Техніко-економічна характеристика і перспективи розвитку ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»	55
2.3. Аналіз ефективності діяльності ПрАТ «ВО «Одеський консервний завод»	58
Висновки до розділу 2	74
Розділ 3. розробка заходу з підвищення ефективності використання основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»	76
3.1. Техніко-економічне обґрунтування проєкту розширення виробничої програми підприємства (виробництво продукції у реторт-пакетах)	76
3.2. Розрахунок економічної ефективності впровадження комплексної технологічної лінії (ІТР-Group) по пакуванню продукції в реторт-пакети	85

3.3. Оцінка впливу проекту на ефективність діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»	97
Висновки до розділу 3	100
Висновки	102
Список використаних джерел	107
Додатки	

ВСТУП

В сучасних умовах ведення господарської діяльності в Україні, що супроводжуються затяжною війною, руйнуванням інфраструктури, логістичними проблемами, нестачею ресурсів та загальним падінням економічної активності, ефективне використання основних засобів набуває особливої актуальності для підприємств харчової промисловості. ПрАТ Виробниче об'єднання «Одеський консервний завод», як представник галузі, що забезпечує населення продукцією першої необхідності, не лише зберігає свою економічну значущість, але й відіграє важливу соціальну роль, підтримуючи продовольчу безпеку регіону та країни загалом.

Основні засоби становлять матеріальну основу будь-якого виробничого процесу. Від рівня їх ефективного використання безпосередньо залежать обсяги випуску продукції, її собівартість, якість та конкурентоспроможність підприємства. В умовах війни, коли доступ до інвестицій, нової техніки, ремонтних матеріалів та запчастин обмежений, раціональне використання наявного фонду основних засобів стає одним із ключових чинників збереження виробничої стабільності підприємства. Проблеми з енергопостачанням, руйнування транспортної інфраструктури, мобілізація кадрів – усе це вимагає від підприємств переходу до більш адаптивних, гнучких і ощадливих моделей управління виробничими ресурсами в цілому та основними засобами зокрема.

Окремої уваги заслуговує той факт, що внаслідок тривалої експлуатації значна частина основних засобів підприємств харчової промисловості України, зокрема й ПрАТ ВО «Одеський консервний завод», морально і фізично застаріла. Це знижує рівень продуктивності, збільшує виробничі витрати, ускладнює дотримання сучасних стандартів якості та екологічних вимог. Водночас економічна нестабільність стримує процеси оновлення виробничих фондів, що ще більше загострює проблему.

У цьому контексті особливої ваги набуває пошук шляхів підвищення ефективності використання наявних основних засобів. Це в свою чергу

передбачає проведення глибокого аналізу технічного стану, структури та динаміки основних засобів, виявлення внутрішніх резервів їх раціонального використання, а також розробку практичних заходів щодо підвищення фондоддачі, модернізації обладнання з мінімальними витратами, впровадження енергоощадних технологій тощо.

Таким чином, обрана тема є не лише теоретично значущою, а й має високу практичну цінність. Вона відповідає реаліям сьогодення та спрямована на забезпечення стабільного функціонування і розвитку харчових підприємств в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення.

Значний внесок у розробку теоретико-прикладних положень у сфері вивчення питань управління основними засобами, а також проблематиці оцінки ефективності їх використання та відтворення на підприємствах зробили іноземні та вітчизняні науковці, а саме Дж. М. Кейнс, П. Друкер, І. Бланк, С. Покропивний, В. Ковальов, Ю. Цал-Цалко, Л. Городянська та інші. Віддаючи належне вагомому науковому доробку цих вчених, варто зазначити, що деяким питанням управління основними засобами приділено мало уваги і вони досі залишаються дискусійними. Так, недостатньо вивченими залишаються питання теоретико-методичного характеру, пов'язані зі своєчасним оновленням основних засобів, організацією їх ефективного використання для забезпечення динамічного та інноваційного розвитку плодоовочеконсервних підприємств на сучасному етапі розвитку вітчизняного ринкового механізму, що свідчить про виключну актуальність теми роботи.

Метою роботи є оцінка ефективності використання основних засобів на ПрАТ Виробниче об'єднання «Одеський консервний завод» та розробка відповідних практичних рекомендацій по її підвищенню.

Для досягнення поставленої мети в роботі сформульовані і вирішені наступні завдання:

- проаналізувати та узагальнити теоретико-методичні основи щодо визначення сутності категорії «основні засоби», особливостей їх оцінки та управління в сучасних умовах;

- проаналізувати методичні підходи до оцінки ефективності використання основних засобів підприємств;
- дослідити стан плодоовочеконсервної галузі України;
- оцінити ефективність діяльності та використання основних засобів на ПрАТ ВО «Одеський консервний завод», визначити відповідні резерви її підвищення;
- розробити захід, спрямований на підвищення ефективності використання основних засобів досліджуваного підприємства.

Об'єктом дослідження є оцінка ефективності використання основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти оцінки ефективності використання основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».

Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблематики використання і відтворення основних засобів, законодавчі та нормативні акти, методичні рекомендації з формування, планування, обліку та нарахування амортизації основних засобів. Дослідження виконувалось із застосуванням таких методів: аналізу, діалектичного пізнання, порівняння, синтезу, узагальнення – для дослідження теоретико-методичних підходів щодо формування, оцінки та управління основними засобами; групування, абстрактно-логічного аналізу; економіко-статистичного, системного та порівняльного аналізу – для здійснення аналізу результатів фінансово-господарської діяльності та основних засобів підприємства, експериментального – під час оцінки ефективності впровадження заходів.

Інформаційною базою роботи є результати теоретико-прикладних досліджень вітчизняних і закордонних науковців, присвячених питанням оцінки ефективності використання основних засобів підприємств, нормативно-правові акти, які регулюють процеси формування і відтворення основних засобів підприємств, їх амортизаційної політики, фінансова звітність ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» за два роки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність, класифікація та значення основних засобів у діяльності підприємств

В умовах глибоких економічних трансформацій, які переживає Україна внаслідок повномасштабної війни, особливого значення набувають питання ефективного використання наявного виробничого потенціалу підприємств. Втрата частини територій, знищення інфраструктури, ускладнення логістичних зв'язків, дефіцит інвестиційних ресурсів та підвищені ризики господарської діяльності зумовлюють потребу у раціоналізації наявних виробничих ресурсів, перш за все – основних засобів, як матеріально-технічної бази підприємництва. В сфері виробництва харчової продукції, зокрема в консервній промисловості, основні засоби забезпечують технологічну цілісність та безперервність процесу переробки сільськогосподарської сировини, зберігання, фасування та дистрибуції готової продукції. Сьогодні значна частина українських підприємств змушена працювати в умовах обмеженого доступу до оновлення технічного парку, що посилює вимоги до ефективного використання наявних активів. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у глибшому теоретико-методичному аналізі економічної категорії «основні засоби», зокрема її змісту, функцій, структури та генезису.

Історія становлення економічної категорії «основні засоби» сягає витоків класичної політичної економії. Ще А. Сміт у своїй фундаментальній праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» виокремлював дві форми капіталу: основний та оборотний [1, с. 301]. Основний капітал, на його думку, включав будівлі, споруди, машини, знаряддя праці – тобто засоби, які використовуються тривалий час і поступово передають свою вартість на виготовлену продукцію. Таким чином, уже на етапі формування класичної економічної теорії було закладено фундаментальне розуміння сутності засобів праці як довгострокових матеріальних ресурсів. Поглибив це розуміння Д.

Рікардо, який акцентував увагу на ролі засобів праці у створенні вартості та наголошував, що капітал, який використовується у кількох виробничих циклах, має відмінну економічну природу від того, що споживається одноразово [2, с. 205]. Його підхід допоміг закріпити ідею про поділ засобів виробництва за тривалістю участі у виробничому процесі. В подальшому, вже у ХХ столітті, розвиток капіталоемних виробництв і технічний прогрес спричинили посилення уваги до засобів праці в контексті інвестування, відтворення та амортизації. Особливо це простежується у працях Дж. М. Кейнса, який підкреслював, що обсяг основного капіталу визначає можливості виробничого розширення та загальну економічну динаміку. Він розглядав інвестиції в основний капітал як головну рушійну силу зростання попиту, зайнятості та національного доходу [3, с. 152].

В українській економічній думці термін «основні засоби» активно використовувався впродовж радянського періоду, де акцент робився переважно на обліково-статистичних підходах до управління матеріальними фондами підприємств [4, с. 163]. Основні засоби трактувалися як частина фондів виробничого призначення, що підлягали централізованому плануванню, нормуванню та амортизації. Такий підхід був менш гнучким і не враховував ринкові механізми ефективності. Водночас в умовах незалежної України, особливо після 2000-х років, на фоні впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) відбулося поступове переосмислення цієї категорії – від обліково-фінансового до управлінсько-інвестиційного змісту. Проте історичний розвиток категорії «основні засоби» залишив вагомий слід у сучасних уявленнях про їх роль у забезпеченні стабільності, рентабельності та інноваційного розвитку підприємств.

Сьогодні поняття «основні засоби» є багатограним і вживається у різних контекстах – бухгалтерському, управлінському, інвестиційному, стратегічному, що зумовлює необхідність його критичного переосмислення як на рівні наукових досліджень, так і в площині практичного застосування в діяльності підприємств.

Сучасні дослідники дедалі частіше відходять від вузькооблікового трактування основних засобів як довгострокових матеріальних активів, що підлягають амортизації. Натомість зростає інтерес до більш комплексного розуміння цієї категорії як чинника ефективності виробництва, конкурентоспроможності та стійкого розвитку підприємства. Особливо це актуально в умовах нестабільного зовнішнього середовища, трансформаційних змін в економіці України, необхідності технічного оновлення матеріально-технічної бази та інтеграції в європейський простір.

У науковій літературі сформувалося декілька підходів до визначення сутності основних засобів. Зокрема, ряд авторів розглядають їх виключно як об'єкти обліку, інші – як засоби виробництва, треті – як елементи стратегічного потенціалу підприємства. Ці підходи різняться як за фокусом (облік, економіка, управління), так і за широтою охоплення функцій, які виконують основні засоби у виробничому процесі. Закордонні дослідники (Р. Ентоні, Т. Джонс, Х. Шродер, М. Пеннінгтон та Д. Вайт) [5–9], акцентують увагу на визначенні основних засобів через призму фінансової звітності та Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), згідно з якими основні засоби – це матеріальні активи, що утримуються підприємством з метою використання у виробництві або постачанні товарів і послуг, здавання в оренду або для адміністративних цілей, і очікується, що вони будуть використовуватися протягом більше одного періоду. В українській науковій літературі категорія «основні засоби» розглядається як економічна основа виробничого потенціалу підприємства. Зокрема, І. Ковальчук наголошує на системній ролі основних засобів у забезпеченні безперервності та ефективності виробничого процесу [10, с. 211], М. Білик – на необхідності оптимізації структури та обсягів основних засобів відповідно до ринкових умов [11, с. 199], Чуніхіна Т.С. – на управлінському аспекті використання й оновлення основних засобів у контексті інноваційного розвитку [12, с. 81]. Ю. Неміш трактує основні засоби як основу формування капітальних вкладень і визначає їх як засоби праці, що функціонують у кількох виробничих циклах [13, с. 75].

В таблиці 1.1 узагальнено підходи сучасних українських і закордонних дослідників до трактування поняття «основні засоби».

Таблиця 1.1

Сучасні підходи до трактування поняття «основні засоби»

Автор / Джерело	Трактування поняття «основні засоби»
Міжнародний стандарт фінансової звітності IAS 16 «Property, Plant and Equipment» («Майно, завод і обладнання»)	Основні засоби – це матеріальні об'єкти, які: (а) утримуються для використання у виробництві або постачанні товарів і послуг, для здавання в оренду іншим особам або для адміністративних цілей; та (б) очікується, що вони будуть використовуватися протягом більше ніж одного періоду.
Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку України (П(С)БО 7)	Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).
Податковий кодекс України	Основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)
Р. Ентоні	Основні засоби – це довгострокові матеріальні активи, які використовуються підприємством для виробництва товарів або надання послуг, мають тривалий строк експлуатації та не призначені для перепродажу; є критично важливими для створення довгострокової вартості бізнесу.
Т. Джонс	Основні засоби визначаються як засоби тривалого використання, що відіграють роль у процесі створення товарів і послуг та генерують економічні вигоди, розглядаються як елемент системи управління активами підприємства.
Х. Шродер	Основні засоби – це частина виробничого капіталу, яка утворює технічну основу підприємства. Їхня наявність і стан визначають рівень технологічного розвитку, продуктивності та інвестиційної привабливості підприємства.
М. Пеннінгтон	Основні засоби розглядаються як стратегічні ресурси, здатні забезпечити довготривалу конкурентну перевагу підприємства за рахунок участі у всіх етапах господарського циклу та забезпечення зростання майбутніх доходів.

Продовження таблиці 1.1

Д. Вайт	Основні засоби – це активи, що підлягають амортизації, мають обмежений строк корисного використання, але при цьому є критично важливими для підтримки операційної діяльності компанії.
Ю. Цал-Цалко	Основні засоби як засоби праці (активи), які багаторазово беруть участь у виробничому процесі, зберігаючи при цьому первину матеріально-речову форму, і поступово зношуючись, переносять свою вартість на заново створений товар
Л. Шевченко	Основні засоби трактуються як матеріально-речова основа виробництва, що забезпечує безперервність функціонування підприємства і формує базу для розвитку його виробничого потенціалу.
М. Білик	Основні засоби – це інструмент забезпечення ефективності виробничої діяльності, раціональне використання якого сприяє зниженню собівартості продукції та підвищенню рентабельності.
І. Бланк	Основні засоби (активи) – сукупність матеріальних цінностей у вигляді засобів праці, які неодноразово беруть участь у процесі виробничої та комерційної діяльності та передають свою вартість на продукцію частинами
А. Гончаренко	Основні засоби визначаються як об'єкти стратегічного управління, які потребують системного оновлення і реінвестування з метою збереження конкурентних переваг підприємства.
Н. Ярошевич	Основні засоби – це матеріальна складова економічного потенціалу підприємства, що визначає його здатність до стабільного функціонування та стратегічного зростання.
М. Афанасьєв	Основні засоби – це капітал у матеріальній формі, що реалізується через тривале функціонування у виробничому процесі. Їх раціональне використання формує фінансову стійкість підприємства.
Ф. Бутинець, А. Герасимович, Н. Малюга	Основні засоби – матеріальні активи, якими компанія володіє з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для адміністративних та соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких становить більше одного року
О. Коваленко, І. Громова	Основні засоби використовуються в процесі виробництва тривалий період, є частиною засобів виробництва та в процесі зносу переносять свою вартість на виготовлену продукцію
І. Бойчик	Основні засоби – це засоби праці, які використовуються підприємством в процесі виробництва і постачання продукції, для здійснення соціально-культурних та адміністративних функцій протягом тривалого часу і переносять свою вартість на вартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань
А. Янчев	Основні засоби – це частина основного виробничого капіталу у формі засобів праці, яка поступово протягом багатьох виробничих циклів переносить свою вартість на вироблений продукт
О. Шеремет	Основні засоби – ключовий елемент ресурсного забезпечення підприємства, від оптимізації структури якого залежить ефективність капіталовкладень та швидкість інноваційних трансформацій.

Джерело: складено автором на основі [5–28].

Проведений аналіз свідчить про наявність різноманітних підходів до трактування поняття «основні засоби», що відображає багатогранність їх ролі в сучасному підприємстві. Поряд із класичними визначеннями, які акцентують на матеріальності, тривалості використання та амортизації, набирають ваги підходи, що підкреслюють функціональну, стратегічну та інноваційну роль основних засобів.

В процесі дослідження економічної сутності основних засобів важливо не лише з'ясувати їх зміст, а й здійснити поглиблену класифікацію, що дозволяє структурувати цю категорію відповідно до її різноманітних характеристик. Класифікація основних засобів є невід'ємною складовою їхнього аналізу та управління, оскільки дає змогу упорядкувати об'єкти за певними ознаками, що суттєво підвищує ефективність організації бухгалтерського обліку, планування, контролю та прийняття управлінських рішень. Вона створює основу для обґрунтованого вибору методів нарахування амортизації, визначення напрямів оновлення матеріально-технічної бази підприємства та оцінки рівня використання виробничого потенціалу.

Особливої актуальності класифікація набуває в умовах економічної нестабільності, коли ресурси обмежені, а ефективне використання наявних активів стає визначальним чинником збереження і розвитку підприємств. У цьому контексті доцільним є аналіз сучасних підходів до класифікації основних засобів як у вітчизняній, так і в зарубіжній практиці. В міжнародній практиці класифікація основних засобів базується передусім на вимогах та принципах, закріплених у міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ/IFRS), зокрема в МСБО 16 «Основні засоби» (IAS 16 Property, Plant and Equipment) [14]. У стандарті основні засоби визначаються як «матеріальні активи, які підприємство утримує для використання у виробництві або постачанні товарів і послуг, для надання в оренду іншим особам або для адміністративних цілей, і які, як очікується, будуть використовуватись протягом більше одного періоду. Стандарт не містить розгорнутої класифікації, однак передбачає групування активів за їх функціональним призначенням. Зарубіжні підходи до класифікації основних засобів здебільшого орієнтовані

на функціонально-вартісні, податкові та фінансово-облікові ознаки. У більшості країн ЄС, США та Канади основні засоби поділяються за такими критеріями, як функціональне призначення (основні засоби класифікуються як виробничі (production assets), адміністративні (administrative assets), інвестиційні (investment properties)), тривалість використання (коротко- і довгострокові основні засоби): ступінь мобільності (переносні (moveable) та стаціонарні (immoveable) засоби); метод фінансування (орендовані (leased) або власні активи (owned)); зношуваність (амортизовані та неамортизовані (наприклад, земля) об'єкти) [29–32]. У вітчизняній практиці класифікація основних засобів здійснюється передусім на основі нормативно-правових актів, що регулюють бухгалтерський облік та оподаткування. Така класифікація має важливе значення не лише для обліку та звітності, але й для управлінських рішень щодо амортизаційної політики, оцінки ефективності використання активів, а також для аналізу структури та динаміки виробничого потенціалу підприємства. Найбільш узагальненим документом, що регулює класифікацію основних засобів у сфері бухгалтерського обліку, є Національне положення бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [15] (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація основних засобів за П(С)БО 7

Група	Характеристика
Земельні ділянки	Об'єкти, які не підлягають амортизації. Включають земельні ділянки, що перебувають у власності або користуванні підприємства.
Капітальні витрати	Витрати, пов'язані з меліорацією, іригацією, дренажем, що не пов'язані з будівництвом об'єктів.
Будівлі і споруди	Об'єкти нерухомого майна, що виконують функції захисту, зберігання, організації виробничого процесу (цехи, склади, ангари, офісні приміщення тощо).
Машини та обладнання	Технічні засоби, що безпосередньо або опосередковано беруть участь у виробничому процесі.
Транспортні засоби	Автотранспорт, залізничні, повітряні, водні транспортні одиниці.
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	Засоби праці допоміжного призначення.
Тварини	Робоча та продуктивна худоба, інші тварини, що використовуються у господарській діяльності.
Багаторічні насадження	Сади, виноградники, лісові насадження, що мають довгостроковий цикл використання.
Інші основні засоби	Об'єкти, що не входять до наведених вище груп, але відповідають критеріям визнання основних засобів.

Представлена класифікація використовується підприємствами при веденні обліку, складанні фінансової звітності, а також для цілей внутрішнього аналізу структури активів. Вона забезпечує відображення реальної економічної сутності майна підприємства та дозволяє застосовувати диференційовані підходи до амортизації, оцінки та переоцінки об'єктів.

Водночас для податкових цілей класифікація основних засобів має іншу структуру, яка визначена Податковим кодексом України [16]. Податкове законодавство передбачає поділ основних засобів на групи з метою нарахування податкової амортизації, що має безпосередній вплив на розмір об'єкта оподаткування податком на прибуток (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація основних засобів за Податковим кодексом України

Група	Об'єкти, що входять до групи	Мінімальний строк корисного використання, років
1	Земельні ділянки	Не амортизуються
2	Капітальні витрати на поліпшення земель (без забудови)	15
3	Будівлі, споруди, передавальні пристрої	20
4	Машини та обладнання	5
5	Транспортні засоби	5
6	Інструменти, прилади, інвентар (меблі, офісне обладнання тощо)	4
7	Робоча і продуктивна худоба	6
8	Багаторічні насадження	7
9	Інші основні засоби, не включені до інших груп	12
10	Бібліотечні фонди	2
11	Малоцінні необоротні матеріальні активи	2
12	Тимчасові (нетитульні) споруди	5
13	Природні ресурси	Не амортизуються
14	Інвентарна тара	6
15	Предмети прокату	5
16	Довгострокові біологічні активи рослинництва	7

На відміну від бухгалтерської класифікації, яка зорієнтована на фінансову звітність і управління активами, податкова класифікація спрямована на регулювання оподаткування. Вона задає фіксовані строки експлуатації та амортизаційні методи, встановлені Податковим кодексом, що в окремих випадках не відповідає реальному фізичному чи моральному зносу активів.

Таким чином, українська практика передбачає існування двох паралельних класифікаційних систем, які мають різну мету та логіку побудови. Це вимагає від бухгалтерів і фінансових аналітиків ретельного узгодження даних, подання уточненої інформації у фінансовій і податковій звітності, а також розуміння наслідків використання тієї чи іншої класифікації при прийнятті управлінських рішень.

Окрім нормативної класифікації основних засобів, представленої в національних стандартах бухгалтерського обліку та Податковому кодексі України, у науковій літературі широко розглядаються альтернативні підходи до структуризації та групування основних засобів, що базуються на різних критеріях – функціональних, технологічних, економічних, правових, галузевих тощо. Ці підходи, на відміну від нормативного, мають аналітично-прикладне значення, оскільки дозволяють глибше дослідити структуру основного капіталу підприємства та ефективніше ним управляти. Так, Л. Довгань та А. Поддєрьогін [33; 34] розглядають класифікацію основних засобів із позицій економічної доцільності їх використання, поділяючи їх на виробничі й невиробничі, активні й пасивні, а також за рівнем мобільності. Такий підхід дозволяє виявити, які з активів безпосередньо беруть участь у виробництві й формують додану вартість, а які лише опосередковано забезпечують господарську діяльність. Ю. Неміш [13] наголошує на важливості поділу основних засобів за джерелами походження (придбані, створені власними силами, отримані безоплатно) та за формою власності (державні, комунальні, приватні, орендовані). Така деталізація є суттєвою для аналізу інвестиційної активності підприємств та організації їх обліку. М. Афанасьєв [23, с. 99] акцентує увагу на класифікації за ступенем участі у виробничому процесі (основні й допоміжні засоби), що дає змогу більш точно аналізувати структуру витрат, пов'язаних з експлуатацією окремих груп активів. О. Кириленко та І. Ястремська [35, с. 54] пропонують групування основних засобів за видами діяльності підприємства (виробнича, торгова,

транспортна, комунальна тощо), що дозволяє адаптувати облікову політику до особливостей конкретної галузі.

Загалом, критичний аналіз підходів до структуризації основних засобів дає підстави стверджувати, що нормативна класифікація є лише частиною загальної системи управління ними. Різні наукові трактування і систематизації, що враховують економічні, функціональні, технологічні, правові й галузеві чинники, поглиблюють можливості для економічного аналізу, управлінського обліку та стратегічного планування використання основних засобів.

Одним із найбільш важливих аспектів управління основними засобами є їх вартісна оцінка, яка визначає економічну цінність цих активів на певний момент часу. Оскільки основні засоби є основною частиною активів підприємства, їх правильна оцінка має вирішальне значення для ефективного управління та планування. Оцінка дозволяє не тільки забезпечити об'єктивне відображення активів в бухгалтерському обліку, але й є ключовою для визначення амортизації, фінансових результатів діяльності та нарахування податкових зобов'язань. Вартісна оцінка основних засобів має великий вплив на прийняття рішень щодо модернізації, заміни або ліквідації активів, а також на прийняття стратегічних рішень щодо інвестицій. Крім того, вона допомагає підприємству проводити ефективну політику з управління ресурсами, оскільки дозволяє оцінити реальну залишкову вартість активів, що використовуються в процесі виробництва.

Оцінка вартості основних засобів є важливою складовою бухгалтерського обліку, управління активами підприємства та прийняття ефективних фінансових рішень. Вона дозволяє визначити вартісну характеристику об'єктів основних засобів на різних етапах їх існування, забезпечуючи обґрунтовану інформаційну базу для складання фінансової звітності, податкового обліку, розрахунку амортизації та ухвалення управлінських рішень. Залежно від мети обліку, моменту визначення вартості чи стану об'єкта, у практиці застосовується декілька підходів до оцінки (таблиця 1.4).

Вартісна оцінка основних засобів підприємств

Класифікаційна ознака	Вид оцінки	Зміст характеристики
За моментом проведення оцінки	Первісна вартість	Вартість, за якою об'єкт був зарахований на баланс підприємства. Включає витрати на придбання, транспортування, монтаж, інші витрати до введення в експлуатацію.
	Відновлювана (переоцінена) вартість	Вартість, що визначається на дату переоцінки основного засобу з урахуванням сучасних цін на аналогічні об'єкти, у тому числі з метою відображення справедливої вартості.
За станом об'єкта	Повна вартість	Загальна сума витрат, понесених підприємством на придбання, доставку, встановлення та інші дії до введення об'єкта в експлуатацію.
	Залишкова вартість	Первісна або відновлена вартість за вирахуванням накопиченої амортизації. Відображає ту частину вартості, що ще не перенесена на витрати.
Інші види оцінки	Справедлива вартість	Оціночна сума, за яку актив може бути обмінаний між обізнаними, зацікавленими сторонами в умовах звичайної угоди.
	Ліквідаційна вартість	Очікувана сума, яку підприємство отримає від продажу об'єкта основних засобів після завершення строку його використання, за вирахуванням витрат, пов'язаних із реалізацією.
	Балансова вартість	Вартість основного засобу, яка обліковується в балансі підприємства на конкретну дату. Залежить від амортизації та переоцінки.
	Чиста вартість реалізації	Вартість продажу об'єкта основних засобів за ринковими умовами за мінусом витрат на продаж.

Джерело: складено автором на основі [17;19;20;23].

Система оцінки основних засобів забезпечує багатовимірний підхід до аналізу їх вартості на різних етапах функціонування. Різні види оцінки дозволяють підприємству коректно формувати облікову інформацію, оцінювати фінансові результати, обґрунтовано приймати рішення щодо інвестицій, переоцінки, продажу чи списання основних засобів. Відповідне застосування кожного з видів оцінки дозволяє досягти об'єктивності та прозорості в управлінні матеріальними активами.

1.2. Теоретичні підходи до управління основними засобами підприємства

Управління основними засобами в науковій літературі дедалі частіше розглядається в контексті їх життєвого циклу, що зумовлено необхідністю

комплексного підходу до раціонального використання, модернізації, заміни та списання матеріальних активів. Життєвий цикл основних засобів охоплює весь період їх існування на підприємстві – від моменту виникнення потреби у придбанні до повного вибуття чи ліквідації об'єкта. Такий підхід дозволяє здійснювати управлінські дії не фрагментарно, а з урахуванням довгострокових економічних ефектів та амортизаційного навантаження.

Питання управління життєвим циклом основних засобів розглядаються у роботах як зарубіжних, так і українських вчених. Зокрема, у праці Р. Каплана і А. Аткинсона [36, с. 201] життєвий цикл основних засобів трактується як сукупність етапів, які охоплюють планування інвестицій, придбання, експлуатацію, технічне обслуговування та утилізацію активів, і пов'язується з вартісним підходом до управління ними. Вчені наголошують на необхідності врахування повної вартості володіння активом, включаючи витрати на утримання та ремонт. Аналогічну позицію займає британський дослідник Р. Баррет [37, с. 105], який акцентує увагу на ролі управління фізичним станом та технічним обслуговуванням активів у збереженні їх функціональності протягом життєвого циклу. Серед українських дослідників концепція управління життєвим циклом основних засобів ґрунтовно представлена в роботах Т. Мостенської та І. Ліпич [38, с. 185], де наголошується на важливості застосування системного підходу до кожного з етапів життєвого циклу основних засобів, а також на необхідності формування інформаційного забезпечення для моніторингу ефективності експлуатації активів. Водночас існують і критичні погляди. Зокрема, О. Поддєрьогін [34, с. 211] звертає увагу на труднощі практичного впровадження управління життєвим циклом в умовах обмежених фінансових ресурсів підприємств та відсутності дієвих механізмів переоцінки й модернізації основних засобів в Україні. О. Терещенко [39, с. 200] підкреслює, що в українських реаліях управління здійснюється здебільшого на етапах придбання та частково експлуатації, тоді як питання списання та утилізації часто залишаються поза межами системного аналізу.

Таким чином, у теорії та практиці управління основними засобами простежується посилення уваги до життєвого циклу як концептуальної основи формування ефективної системи управління матеріально-технічним потенціалом підприємства. Водночас необхідність адаптації зарубіжних моделей до національного контексту з урахуванням економічних, правових та інституційних особливостей залишається актуальним завданням сучасної економічної науки.

Управління основними засобами передбачає не лише контроль за їх технічним станом або фінансовими параметрами, але й чітко структурований процес формування, ефективного використання та своєчасного оновлення цих активів. Питання побудови раціональної структури управління цими процесами активно розглядається як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. В працях західних економістів, зокрема Дж. Ентоні та Р. Герц [40, с. 355], структура управління матеріальними активами розглядається через призму інтеграції стратегічного, тактичного та оперативного рівнів управління. Така ієрархія дозволяє сформувати системний підхід, коли рішення про інвестиції в основні засоби та їх оновлення приймаються на стратегічному рівні, тоді як поточне використання та моніторинг ефективності здійснюються на оперативному рівні. Дослідники наголошують на важливості вертикальної узгодженості рішень між рівнями управління, що забезпечує узгодженість цілей і раціональний розподіл ресурсів. Погляди, близькі за суттю, висловлюють і українські науковці. Наприклад, у роботі Є. Олійник [2] запропонована модель управління основними засобами, що включає три блоки: стратегічне планування (визначення потреб у розвитку матеріальної бази), тактичне планування (формування інвестиційного бюджету та графіка модернізації) і поточне адміністрування (контроль, амортизаційна політика, технічне обслуговування). Автор підкреслює, що ефективна структура управління повинна враховувати внутрішні обмеження підприємства, серед яких – доступ до фінансових ресурсів, стан матеріально-технічної бази, а також інституційне середовище.

Інший підхід представлений у праці О. Радевої [3], яка акцентує увагу на функціональній структурі управління основними засобами, де виділяються основні функціональні напрями: облікова, технічна, інвестиційна та контрольна. Автор наголошує, що кожен із цих напрямів має бути забезпечений відповідними кадровими та інформаційними ресурсами. Так, інвестиційна функція пов'язана з обґрунтуванням рішень щодо придбання або оновлення активів, облікова – з правильністю відображення вартості в бухгалтерському обліку, технічна – з забезпеченням справності та модернізації, а контрольна – з постійним моніторингом ефективності використання.

В контексті сучасних викликів, пов'язаних із нестабільністю економічного середовища та технологічними змінами, дедалі більше дослідників акцентують увагу на гнучкості структури управління основними засобами. Так, О. Лопатовська [43] стверджує, що структура має бути адаптивною, тобто здатною швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, ринку технологій, фінансовій політиці держави. Цей підхід дозволяє підприємству не лише зберігати ефективність функціонування основних засобів, а й формувати конкурентні переваги на основі інновацій та раціонального оновлення.

Однією з головних проблем вітчизняні дослідники, зокрема О. Кузьмин [44], вбачають у високому ступені зношеності основних засобів підприємств, особливо у переробній промисловості. Значна частка основних засобів перебуває у використанні понад нормативний строк експлуатації, що знижує продуктивність виробництва, підвищує витрати на утримання, ремонти та енергоносії. Водночас оновлення основних засобів стримується через обмеженість внутрішніх інвестиційних ресурсів, складність залучення зовнішнього фінансування, а також через нестабільність нормативно-правового середовища. У багатьох підприємств відсутні довгострокові програми оновлення виробничих фондів, інвестиційні проекти реалізуються епізодично, без врахування життєвого циклу обладнання. Як наслідок, підприємства стикаються з технологічним відставанням.

Окремої уваги заслуговує проблема невідповідності між нормативними підходами до оцінки, амортизації та класифікації основних засобів і потребами сучасної економіки. Як відзначає О. Терещенко [39, с. 255], чинне законодавство не завжди забезпечує гнучкість у застосуванні механізмів управління основними засобами. Застарілі підходи до амортизаційної політики не стимулюють оновлення фондів, а надмірна зарегульованість призводить до формалізації управлінських процесів.

В літературі також висвітлюється проблема відсутності ефективних мотиваційних механізмів щодо збереження, модернізації та оптимального використання основних засобів. На думку І Круша [46, с. 144], більшість підприємств не мають внутрішньої політики управління основними засобами як активами, що формують довгострокову вартість бізнесу. Переважає короткострокова логіка мінімізації витрат замість стратегічного підходу до інвестування в основні засоби.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що управління основними засобами в сучасних умовах стикається з рядом викликів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Проблеми зношеності, фінансових обмежень, нормативної невизначеності, технологічної відсталості, відсутності цифрових рішень та стратегічного бачення створюють бар'єри для ефективного використання основних засобів. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, орієнтованого на оновлення управлінських практик, модернізацію законодавства та активізацію інвестиційної діяльності.

1.3. Знос основних засобів. Форми та джерела відтворення основних засобів підприємств

Основні засоби повністю втрачають свою вартість, коли стають непридатними для функціонування як засоби праці. Ця поступова втрата основними засобами своєї вартості одночасно з втратою споживчої вартості називається зносом. Слід зазначити, що поняття зносу не обмежується втратою вартості. Воно одночасно передбачає перенесення втраченої вартості на кінцевий продукт. Тому під зносом основних засобів слід розуміти поступову

втрату ними своєї вартості з відповідним перенесенням її на продукт [20, с. 122]. Знос основних засобів відбувається як в процесі праці, коли основні засоби знаходяться під безпосереднім впливом людини, беруть активну участь у перетворенні предмету праці, так і в сфері виробництва поза впливом людської праці: виробництво часто вимагає фізико-хімічних і біологічних процесів, в яких людина безпосередньо не бере участі. В обох цих випадках засоби праці виходять з ладу в результаті механічного, теплового зносу, або так званої втоми металу. В подальшому, під час бездіяльності підприємства основні засоби зношуються під впливом сил природи – відбувається корозія металу, гниття деревини тощо і, нарешті, від стихійного лиха [41, с. 48]. Тому підприємствам доцільно використовувати усі наявні основні засоби у виробничому процесі, оскільки це дасть змогу відшкодувати їх вартість шляхом амортизації. Натомість якщо основні засоби не використовуються – то їх старіння відбувається без відшкодування вартості, вимагає площ для зберігання. У всіх цих випадках відбувається втрата споживчої вартості, а разом з нею і вартості. Іншими словами, тут відбувається матеріальний, або фізичний знос основних засобів, який виникає в процесі їх експлуатації, або під впливом на них природних, кліматичних факторів [41, с. 49].

Види зносу основних засобів наведено на рисунку 1.2.

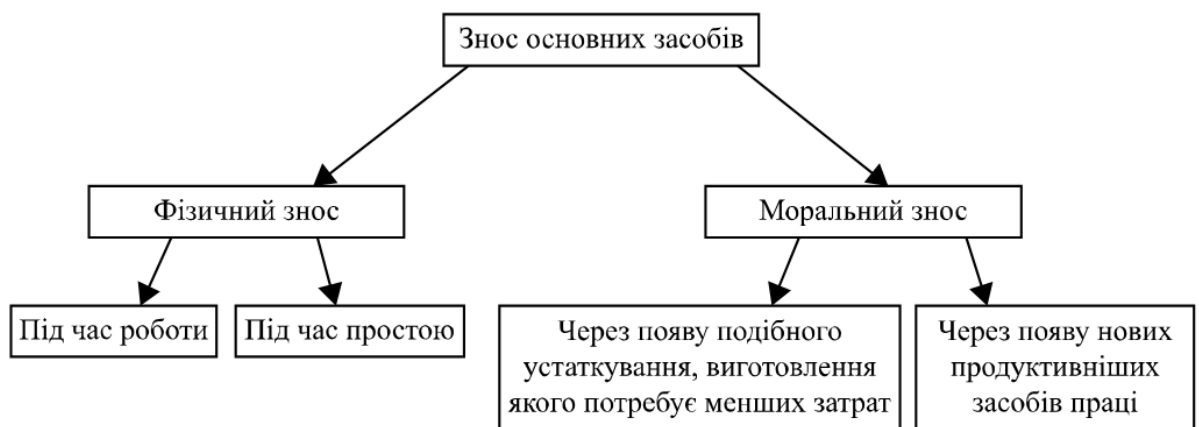

Рис. 1.2. Класифікація видів зносу основних засобів

Джерело: [41].

Фактори, які викликають матеріальний знос основних засобів поділяються на дві специфічні групи: знос під час роботи та знос під час

простою [41, с. 50]. Матеріальний знос першого роду називають виробничим, знос другого роду – природнім, коли основні засоби піддаються природнім впливам, дії сил природи. [41, с. 50]. Фізичний знос може бути усувним та неусувним. Якщо основний засіб зазнав неусувного фізичного зносу, то його необхідно замінити на новий. Якщо ж фізичний знос усувний – то він усувається шляхом ремонтів, які можуть бути поточними та капітальними. Окрім того, капітальний ремонт може поєднуватися із модернізацією з метою покращення характеристик. Крім матеріального або фізичного зносу, основні засоби піддаються так званому моральному зносу [46, с. 155]. Моральний знос полягає в тому, що засоби праці знецінюються, втрачають свою вартість до закінчення терміну своєї фізичної служби з причин, що не пов'язані з втратою споживчої вартості. Як моральний, так і матеріальний знос може бути повним і частковим. Повний знос настає тоді, коли діюче устаткування не може більше використовуватися у виробництві за своїм прямим призначенням і вимагає заміни на нове устаткування. Частковий знос усувається шляхом капітального ремонту або модернізації діючих засобів праці [26, с. 115]. Повний знос усувається шляхом заміни основного засобу на новий. Відмінність між матеріальним і моральним зносом лише в причинах, які спричиняють втрату вартості засобів праці. Матеріальний і моральний знос можуть сумуватися, так як обидва мають вартісний вимір.

Грошовим виразом зносу є амортизація. Термін «амортизація» у перекладі з латинської «amortisatio» – погашення. Тобто амортизація – це процес перенесення авансованої раніше вартості всіх видів основних засобів на вартість продукції (товарів, послуг) з метою повного відшкодування вартості цих засобів за період їх функціонування [47, с. 88]. Концептуальним підґрунтям нарахування амортизації основних засобів є те, що процес їх функціонування, пов'язаний зі збереженням протягом тривалого часу (більше року) натуральної форми цих засобів з одночасною зміною вартості, потребує визначення величини зносу. Ця величина показує розмір зменшення первісної вартості основних засобів у процесі їх експлуатації. Терміном корисної

експлуатації основних засобів є період, протягом якого підприємство передбачає використовувати відповідний об'єкт або кількість одиниць продукції (послуг), яку підприємство очікує отримати від його використання. Для відшкодування вартості зношеної частини основних засобів кожний власник справляє амортизаційні відрахування. При встановленні норми амортизації, яка залежить від терміну корисного використання активу, його вартості та методу амортизації, слід виходити з економічно доцільних середніх термінів функціонування основних засобів, необхідності забезпечення повного відшкодування їх вартості, враховувати чинники їх техніко-економічного старіння тощо.

Під час використання основних засобів відбувається їх поступовий знос. Тому за інших однакових умов знос тим більший, чим інтенсивніше та довше експлуатуються основні засоби. Через це до складу витрат потрібно долучати суми, що відшкодовують значну частину вартості використовуваних основних засобів згідно зі ступенем їх зносу за звітний період. Зношена частина основних засобів щомісяця відноситься до витрат діяльності у вигляді сум нарахованої амортизації. Основним нормативним документом, що регулює процес амортизації основних засобів, є П(С)БО 7 «Основні засоби» [15]. Національні стандарти бухгалтерського обліку розроблені з урахуванням міжнародних особливостей ведення бізнесу в Україні, тому П(С)БО щодо обліку основних засобів має низку спільних моментів з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та ряд національних відмінностей. Визначення терміну «амортизація» відповідно до національних та міжнародних стандартів однакове і його суть полягає в систематичному розподілі вартості основних засобів, що підлягають амортизації протягом терміну її корисного використання.

З позицій Податкового кодексу України [16] амортизація – це звільнення від оподаткування частини прибутку у розмірі нарахованої амортизації. Таким чином, компанія «економить» на податку на прибуток, оскільки зі збільшенням амортизації зменшується прибуток компанії. Такі заощадження також

називають «податковим щитом підприємств». Таким чином, на законодавчому рівні амортизація вважається інструментом розрахунку компенсації втраченої частини вартості основних засобів. Це говорить про те, що поняття «амортизація» має економічний аспект.

Відповідно П(С)БО №7 «Основні засоби» та Податкового Кодексу України амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів [15;16]:

- прямолінійного, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів;

- зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість;

- прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку корисного використання об'єкта, і подвоюється;

- кумулятивного, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;

- виробничого, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням

вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

Питання форм і джерел відтворення основних засобів є центральним у системі управління виробничим потенціалом, оскільки саме від ефективності цих процесів залежить здатність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища, реалізовувати інвестиційні проекти та досягати стратегічних цілей. У науковій літературі та господарській практиці прийнято виділяти два основні типи відтворення – просте та розширене. Розгляд їх змісту та особливостей дає змогу краще зрозуміти механізми відновлення та оновлення основного капіталу підприємства, а також сформулювати основу для подальшого аналізу форм, джерел та ефективності процесу відтворення в умовах трансформаційної економіки.

Просте відтворення основних засобів розглядається в науковій літературі як мінімально необхідний процес відновлення виробничих потужностей підприємства, що передбачає повну або часткову заміну зношених об'єктів без зміни загального обсягу і структури основного капіталу. Такий підхід забезпечує лише підтримання наявного технічного рівня виробництва, не сприяючи його розвитку або модернізації. У вітчизняній економічній думці просте відтворення здебільшого трактується як елемент забезпечення безперервності господарської діяльності. Наприклад, на думку І. О. Бланка, просте відтворення характеризується повною відповідністю між обсягом вибуття та оновлення основних засобів, що унеможлиблює будь-яке зростання їхньої вартості [20, с. 211].

Наукове підґрунтя для розуміння цього явища формувалося ще в класичній політичній економії. Зокрема, К. Маркс у своїх працях описував просте відтворення як процес, при якому вироблений продукт лише відтворює спожите виробниче обладнання, не створюючи додаткової вартості для інвестицій у розвиток [48, с. 301]. Сучасні економісти, погоджуються з тим, що просте відтворення є формою «виживання» підприємства в умовах обмежених

ресурсів та високої ризиковості господарського середовища [39;44;47]. Разом з тим, критичний аналіз сучасної літератури свідчить про неоднозначне сприйняття ефективності простого відтворення в довгостроковій перспективі. Хоча воно дозволяє забезпечити технічну справність виробничих засобів, підтримку технологічного процесу та уникнення простоїв, однак при цьому не створює умов для технологічного прогресу та підвищення продуктивності праці. Деякі дослідники, зокрема О. Василик та С. Мочерний, підкреслюють, що в умовах динамічного розвитку економіки просте відтворення може перетворитися на фактор стагнації, якщо воно не поєднується з інноваційними підходами до оновлення основних засобів [49, с. 422].

Розширене відтворення основних засобів є однією з ключових умов забезпечення економічного зростання підприємств та підвищення їх конкурентоспроможності в динамічному ринковому середовищі. На відміну від простого, воно передбачає не лише заміну зношених або морально застарілих елементів основного капіталу, а й кількісне та якісне його зростання – за рахунок оновлення, модернізації, технічного переозброєння та впровадження новітніх технологій. У вітчизняній економічній науці цей підхід здебільшого асоціюється з прогресивним розвитком підприємства, що орієнтоване на інновації, ефективне використання ресурсів і стратегічне планування.

Із сучасних вітчизняних дослідників питанням розширеного відтворення приділяють увагу О. Амоша, В. Геєць, які розглядають його як механізм оновлення виробничого апарату відповідно до технологічного прогресу, зростання вимог до якості продукції та необхідності зниження виробничих витрат [50;51]. Зокрема, В. Геєць зазначає, що розширене відтворення є передумовою формування інноваційної моделі розвитку економіки, яка забезпечує не лише кількісне зростання потужностей, але й зміну структури основного капіталу у напрямі підвищення його наукоємності та енергоефективності. На думку О. Кузьміна та Л. Федулової, ефективне розширене відтворення можливе лише за умов належного управління

інвестиційним процесом, адаптованої амортизаційної політики та державної підтримки модернізації основного капіталу. Дослідники підкреслюють, що розширення не повинно зводитися лише до фізичного приросту основних засобів, а має включати якісні зміни у технологіях, системах управління та організації праці [53, с. 111].

У західній літературі концепція розширеного відтворення тісно пов'язана з інвестиційною активністю підприємств і динамікою їх капітальних витрат. Так, згідно з П. Друкером, розширене відтворення виступає одним із ключових завдань стратегічного управління підприємством, що передбачає не лише фінансові вкладення в основний капітал, а й раціональне прогнозування змін на ринку, управління ризиками та формування інноваційного потенціалу [53, с. 211]. Подібної позиції дотримуються й інші науковці, зокрема Д. Нортон та Р. Каплан, які наголошують на необхідності поєднання технічного оновлення основних засобів із вдосконаленням управлінських практик та переходом до інтелектуально-орієнтованих виробництв [54, с. 301].

Одним ключових елементів фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства є амортизаційна політика, оскільки саме вона формує джерело власних коштів, що можуть бути спрямовані на оновлення та модернізацію матеріально-технічної бази. Від того, наскільки ефективно організована амортизаційна політика на підприємстві та на макрорівні, залежить стабільність і повнота процесів простого й розширеного відтворення.

В науковій літературі амортизація розглядається не лише як механізм відображення зносу основних засобів у бухгалтерському обліку, а й як інструмент акумулювання фінансових ресурсів, необхідних для їх заміни або модернізації. Наприклад, у працях В.М. Геєця та О.І. Амоша акцентується увага на тому, що в умовах обмеженого доступу підприємств до зовнішнього фінансування саме амортизаційні відрахування можуть стати ключовим внутрішнім джерелом інвестицій у відтворення основного капіталу [50; 51]. Автори підкреслюють, що амортизаційна політика має бути гнучкою та стимулювати оновлення активів, а не лише компенсувати їх фізичний знос.

Поряд із цим, у роботах О. Кузьміна та О. Поддєрьогіна наголошується на важливості обґрунтованого вибору методу амортизації, оскільки від нього залежить швидкість формування амортизаційного фонду та, відповідно, можливість підприємства здійснювати капітальні вкладення. Прискорені методи амортизації (дегресивні, кумулятивні) дають змогу накопичити кошти у коротші строки, що особливо важливо в умовах високих темпів морального старіння обладнання [34;44]. Деякі дослідники, зокрема Л. Довгань, вважає амортизаційну політику важливим елементом державного регулювання інвестиційної активності. Вони вказують на те, що держава може впливати на темпи оновлення основних засобів через зміну амортизаційних норм, застосування прискореної амортизації в окремих галузях, надання податкових преференцій тощо [33, с. 300]. Проте, як зазначає О. Коваленко, в українських реаліях амортизаційна політика часто виконує лише фіскальну функцію, не стимулюючи реального відтворення, що обумовлює зниження інвестиційної спроможності підприємств [25, с. 25].

В західній економічній думці амортизаційна політика також відіграє важливу роль, проте підходи до її реалізації більш гнучкі. Наприклад, згідно з дослідженнями А. Брю та Ч. Макконнелла, у США активно застосовуються спеціальні податкові режими для стимулювання інвестицій в основні засоби, включаючи можливість одноразового списання вартості активу (Section 179 deduction) або бонусної амортизації, що дозволяє швидко повернути витрати на оновлення обладнання [58, с. 602].

Оновлення основних засобів підприємства потребує значних фінансових ресурсів, а тому одним із ключових аспектів забезпечення ефективного відтворення є наявність і доступність відповідних джерел інвестування. Саме джерела інвестування визначають темпи технічного переозброєння, масштабність оновлення виробничого потенціалу та загальний рівень інноваційної активності підприємства. У науковій літературі та практиці господарювання джерела інвестицій поділяють на внутрішні та зовнішні залежно від походження коштів. Крім того, розрізняють власні, залучені та

запозичені ресурси за економічною сутністю. Такий поділ дає змогу підприємствам формувати оптимальну інвестиційну стратегію залежно від рівня розвитку, доступу до фінансових ринків та цілей оновлення основного капіталу. В таблиці 1.4 представлені джерела відтворення (оновлення) основних засобів підприємств.

Таблиця 1.4

Джерела фінансування оновлення основних засобів підприємств

Група джерел	Конкретні джерела	Характеристика
Внутрішні (власні)	Амортизаційні відрахування	Найбільш стабільне джерело, формується автоматично, не потребує погодження з зовнішніми сторонами.
	Частина чистого прибутку	Залежить від рентабельності підприємства та прийнятої дивідендної політики.
	Вивільнені оборотні кошти	Тимчасово вільні ресурси, що утворюються за рахунок прискорення обороту оборотного капіталу.
Зовнішні (власні)	Цільові внески засновників, додаткові емісії акцій (для АТ)	Джерела поповнення статутного капіталу, що використовуються на інвестування без зобов'язань повернення.
Залучені	Орендна плата, лізинг	Надання майна у тимчасове користування з подальшим викупом (у разі лізингу).
	Кошти партнерів за договорами співінвестування	Джерело, що може передбачати спільне володіння активом чи розподіл прибутку.
Запозичені (позикові)	Банківські кредити	Найпоширеніше джерело, потребує забезпечення та сплати відсотків.
	Облігаційні позики	Альтернатива банківському кредиту, актуальна для великих підприємств.
	Кредити міжнародних фінансових організацій	Часто мають пільгові умови, потребують відповідності проекту міжнародним стандартам.
	Цільові державні субсидії, програми стимулювання	Підтримка інвестиційної діяльності в окремих секторах (наприклад, аграрному чи енергетичному).
Інші джерела	Фінансова оренда з викупом, венчурне фінансування	Альтернативні інструменти, що дозволяють оновлювати ОЗ без значного початкового фінансування.

Джерело: складено автором на основі [10;11;19;25;39;52].

В умовах високої вартості сучасного обладнання особливого значення набуває поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел інвестування, а також активне використання механізмів державно-приватного партнерства, лізингу та цільового кредитування. Ефективна інвестиційна політика передбачає не

лише залучення ресурсів, а й обґрунтований розподіл ризиків та забезпечення окупності вкладень у встановлені терміни.

1.4. Методичні підходи до оцінки ефективності використання основних засобів

Ефективне використання основних засобів є однією з головних умов забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства в довгостроковій перспективі. У зв'язку з цим, особливого значення набуває необхідність проведення всебічної оцінки рівня ефективності їх використання. Така оцінка виступає важливим аналітичним інструментом для прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення продуктивності, оптимізацію структури активів, забезпечення відтворення та оновлення матеріально-технічної бази. В умовах інтенсивного технологічного розвитку та зростаючої конкуренції саме раціональне управління основними засобами, що спирається на об'єктивну оцінку ефективності їх функціонування, стає запорукою економічної стійкості та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Методичні підходи до оцінки ефективності використання основних засобів формуються на основі теоретичних положень економічного аналізу, бухгалтерського обліку, менеджменту та фінансового контролінгу. Вони включають як традиційні методи – зокрема розрахунок системи показників фондівдачі, фондомісткості, фондоозброєності, – так і сучасні підходи, що враховують якісні характеристики активів, їх інноваційний потенціал, а також стратегічні цілі підприємства. У науковій літературі простежуються різноманітні точки зору щодо доцільності використання окремих груп показників, що вимагає їх критичного осмислення та адаптації до специфіки конкретного господарюючого суб'єкта. Саме тому дослідження методичних підходів до оцінки ефективності використання основних засобів має важливе значення як для розвитку теорії економічного управління, так і для удосконалення практики управлінського аналізу на рівні підприємства.

Комплексна оцінка ефективності використання основних засобів передбачає застосування системи економічних показників, які охоплюють різні аспекти функціонування та відтворення цих активів (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Показники оцінки ефективності основних засобів підприємства

Група	Назва показника	Формула	Економічний зміст
Показники стану основних засобів	Коефіцієнт зносу	$K_z = \text{Знос} / \text{Первісна вартість}$	Визначає частку зношеної вартості в загальній вартості основних засобів. Високий рівень свідчить про старіння активів.
	Коефіцієнт придатності	$K_p = (\text{Первісна вартість} - \text{Знос}) / \text{Первісна вартість}$	Відображає залишкову частину вартості, що ще придатна до експлуатації.
	Структура основних засобів	Частка окремих видів основних засобів у загальній варт-ті	Характеризує технічну та функціональну структуру фондів підприємства.
Показники динаміки основних засобів	Коефіцієнт оновлення	$K_o = \text{Вартість нових ОЗ} / \text{Первісна вартість ОЗ на кінець періоду}$	Визначає частку нових засобів у загальному обсязі основного капіталу.
	Коефіцієнт вибуття	$K_v = \text{Вартість ОЗ, що вибули} / \text{Первісна вартість ОЗ на початок періоду}$	Відображає інтенсивність виведення засобів із виробництва.
	Темп приросту основних засобів	$(\text{Вартість ОЗ на кінець} - \text{на початок}) / \text{Вартість ОЗ на початок} \times 100\%$	Показує зміну вартості основних засобів за звітний період.
Показники ефективності використання	Фондовіддача	$F_v = \text{Обсяг виробленої або реалізованої продукції} / \text{Середньорічна вартість ОЗ}$	Відображає результативність використання основного капіталу, показуючи віддачу з 1 грн вартості ОЗ.
	Фондомісткість	$F_m = \text{Середньорічна вартість ОЗ} / \text{Обсяг виробленої або реалізованої продукції}$	Зворотний показник фондовіддачі; показує ресурсомісткість продукції.
	Рентабельність основних засобів	$R_o = \text{Прибуток} / \text{Середньорічна вартість ОЗ} \times 100\%$	Визначає рівень прибутковості використання основних засобів.
	Коефіцієнт завантаження обладнання	$K_{zo} = \text{Фактичний фонд часу} / \text{Календарний або плановий фонд часу}$	Показує ступінь використання технічного ресурсу підприємства.
Узагальнюючі показники	Індекс продуктивності основних засобів	$I_p = \text{Індекс обсягу продукції} / \text{Індекс вартості ОЗ}$	Характеризує зміни результативності використання ОЗ у динаміці.
	Індекс ефективності використання ОЗ	$I_e = \text{Темп приросту продукції} / \text{Темп приросту основних засобів}$	Інтегральна оцінка зміни ефективності капіталовкладень у матеріально-технічну базу.

Джерело: складено автором на основі [10;17;19;23;26].

Застосування системи показників оцінки ефективності використання основних засобів дозволяє комплексно підходити до аналізу їх стану, результативності експлуатації та відтворення. Така оцінка є необхідною для ухвалення рішень щодо оновлення матеріально-технічної бази, оптимізації структури активів, планування інвестицій та реалізації стратегічних програм розвитку підприємства. У сучасних умовах господарювання ефективне управління основними засобами є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності та стійкості підприємства.

В працях І. Парасій-Вергуненко, Г. Савицької підкреслюється, що ефективність використання основних засобів не може бути достовірно оцінена лише на основі традиційних показників фондоддачі чи рентабельності, оскільки такі показники не завжди враховують структурні зміни у складі активів, ступінь їх морального і фізичного зносу, інтенсивність оновлення та економічні умови функціонування підприємства [55;56]. Дослідники наголошують на необхідності використання системного підходу, що передбачає комплексну оцінку ефективності з урахуванням якісних, кількісних і структурних характеристик. На думку О. А. Поддєрьогіна та його послідовників, інтегральний підхід до оцінки ефективності повинен передбачати поєднання показників результативності (фондоддача, рентабельність), ресурсозбереження (фондомісткість, коефіцієнти зносу та оновлення), інтенсивності використання (коефіцієнт завантаження потужностей), а також показників інвестиційної активності та відтворення. У межах такого підходу пропонується використовувати узагальнюючі індекси або інтегральні коефіцієнти, які формуються шляхом нормування окремих показників і зважування їх залежно від значущості [34]. Доведена також ефективність використання мультифакторних моделей оцінки ефективності використання основних засобів, які базуються на регресійному аналізі або методах Data Envelopment Analysis (DEA) [57]. Ці підходи дають змогу враховувати широкий спектр впливових чинників та кількісно оцінювати ефективність підприємства порівняно з кращими аналогами у вибірці.

Водночас існують й альтернативні точки зору, згідно з якими надмірне ускладнення методик оцінки призводить до втрати практичної цінності результатів [56].

Узагальнюючи наукові підходи, можна дійти висновку, що найбільш доцільним є поєднання кількісних та якісних методів у межах комплексної системи оцінки, яка адаптована до специфіки підприємства, галузі, умов функціонування. Такий підхід дозволяє не лише зафіксувати рівень ефективності на певний момент, але й виявити причини відхилень, потенціал зростання, а також сформулювати обґрунтовані управлінські рішення.

В контексті зростаючих вимог до раціонального управління виробничими ресурсами, ключовим завданням для підприємств є впровадження сучасних методів оцінки ефективності використання основних засобів, які б забезпечували комплексне охоплення як технічного стану активів, так і результатів їх використання в умовах нестабільного економічного середовища. Традиційні показники, хоча й залишаються важливими, не завжди дозволяють виявити приховані резерви підвищення ефективності чи врахувати вплив зовнішніх ризиків. У зв'язку з цим сучасна методологія управлінського аналізу все активніше інтегрує економіко-математичні, інформаційно-аналітичні та інституційні підходи до оцінювання. Сучасні методи оцінки ефективності використання основних засобів свідчать про зростаючу потребу у системному підході, який дозволяє враховувати не лише техніко-економічні параметри, а й галузеві особливості, інноваційний потенціал, інвестиційну привабливість та екологічні ризики. Наприклад, метод DEA чи економіко-математичне моделювання дозволяють ідентифікувати неочевидні закономірності, а бенчмаркінг та SWOT-аналіз – адаптувати управлінські рішення до конкурентного середовища. У практиці підприємств доцільно комбінувати кількісні методи з якісними, інтегруючи показники ефективності у внутрішні системи контролю та стратегічного планування. При цьому важливо забезпечити достовірність вхідних даних, зважений вибір методики, врахування цілей оцінки (операційний контроль, інвестиційне планування,

реструктуризація активів) та системність аналізу. Застосування сучасних методів оцінки в управлінні основними засобами не лише сприяє обґрунтованим управлінським рішенням, а й підвищує адаптивність підприємства до змін зовнішнього середовища.

Висновки до розділу 1

У процесі дослідження теоретичних засад формування, використання та відтворення основних засобів було визначено, що основні засоби є важливим елементом виробничого потенціалу підприємства, який безпосередньо впливає на результати його господарської діяльності. Класифікація основних засобів за економічним змістом, функціональним призначенням, джерелами формування, ступенем зносу та іншими ознаками дозволяє глибше зрозуміти їхню роль у виробничих процесах і забезпечує основу для ефективного управління ними. Аналіз наукових підходів до трактування економічної сутності основних засобів показав наявність різних точок зору, що свідчить про складність і багатогранність цього економічного ресурсу.

Аналіз теоретичних підходів до управління основними засобами дозволив встановити, що життєвий цикл основних засобів потребує цілісного управління – від моменту формування до вибуття. Було визначено, що ефективність цього процесу залежить від чіткої структури управління, яка охоплює функції планування, обліку, контролю, модернізації та оновлення. Окрему увагу приділено проблемам управління основними засобами в сучасних умовах, серед яких визначальними є високий рівень фізичного та морального зносу, обмеженість інвестиційних ресурсів, недосконалість амортизаційної політики та нестабільність економічного середовища. Це обумовлює необхідність впровадження адаптивних підходів та підвищення стратегічного рівня управлінських рішень щодо цього виду ресурсів.

В межах дослідження форм і джерел відтворення основних засобів було встановлено, що відтворення є ключовим механізмом підтримання й оновлення виробничого потенціалу підприємства. Виокремлено два типи відтворення – просте, яке забезпечує відновлення зношених засобів у

незмінних обсягах, та розширене, що передбачає якісне й кількісне оновлення ресурсної бази підприємства. З'ясовано, що ефективне відтворення залежить від цілеспрямованої амортизаційної політики, яка виконує функцію внутрішнього джерела фінансування оновлення. Разом з тим, виявлено необхідність залучення зовнішніх джерел інвестування, серед яких особливу увагу заслуговують кредитні ресурси, бюджетне фінансування, лізинг та прямі інвестиції, що вимагає підвищення інвестиційної привабливості підприємства.

Методичні підходи до оцінки ефективності використання основних засобів є важливою складовою системи управління, оскільки дозволяють обґрунтовано приймати рішення щодо їх подальшої експлуатації, оновлення чи виведення з експлуатації. У ході дослідження охарактеризовано основні групи показників, зокрема показники стану, динаміки, ефективності використання та відтворення, а також узагальнюючі індикатори. Разом з тим, встановлено, що сучасні умови господарювання потребують комплексного підходу до оцінювання ефективності, який поєднує традиційні аналітичні методи з інноваційними (економіко-математичними, бенчмаркінговими, експертними, DEA-моделюванням тощо). Це дозволяє не лише об'єктивно оцінити поточний стан основних засобів, але й виявити потенційні резерви їх ефективного використання, підвищуючи адаптивність підприємства до змін ринкового середовища.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПРАТ ВО «ОДЕСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД»

2.1. Характеристика зовнішнього середовища ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»

На сучасному етапі розвиток галузі відбувається в умовах глобалізації, технологічного оновлення та зростаючих вимог споживачів до якості та натуральності продукції [58, с. 50]. Водночас актуальними залишаються проблеми зношеності виробничих потужностей, недостатньої інтеграції із сільським господарством, а також нестабільного внутрішнього попиту в умовах війни. Водночас галузь зберігає значний потенціал зростання, зокрема завдяки експортній орієнтації, розвитку контрактного вирощування сировини та впровадженню інновацій у технології консервування [59].

Флодоовочеконсервна галузь України представлена широким спектром підприємств, які відрізняються за масштабами діяльності, формами власності, рівнем технологічного оснащення та глибини переробки сировини. Формування сучасної структури галузі є результатом багаторічної еволюції, що охоплювала як етапи централізованого планового розвитку, так і трансформації, пов'язані з переходом до ринкової економіки.

Серед підприємств галузі можна виокремити такі основні типи [60]:

1. Багатопрофільні комбінати, що здійснюють повний цикл виробництва – від приймання, зберігання та первинної обробки сировини до виробництва різноманітного асортименту готової продукції (овочеві та фруктові консерви, соки, джеми, соуси тощо). Такі підприємства зазвичай мають потужну інфраструктуру (цехи, холодильники, лабораторії), високий рівень механізації та займають провідні позиції на ринку.

2. Спеціалізовані підприємства, що зосереджуються на виробництві окремих видів продукції, наприклад, лише томатної пасты, лише соків або маринованих овочів. Вони часто працюють за контрактною схемою із

сільськогосподарськими виробниками та оптимізують технологічний процес під вузький асортимент.

3. Малі та середні підприємства (МСП), які, як правило, мають обмежені виробничі потужності та вузьке регіональне охоплення. Вони часто використовують орендоване або модернізоване обладнання, працюють за індивідуальними замовленнями, орієнтуються на нішеві сегменти ринку та можуть демонструвати гнучкість у впровадженні інноваційних або органічних продуктів.

4. Підприємства з іноземними інвестиціями, які зазвичай мають більш сучасну технічну базу, доступ до міжнародних ринків збуту, дотримуються стандартів HACCP, ISO, Global GAP та інших міжнародних систем якості. Їх частка в загальному обсязі виробництва галузі поки що невелика, але має тенденцію до зростання.

5. Сільськогосподарські кооперативи та інтегровані агропромислові структури, в яких виробництво консервованої продукції є частиною замкненого циклу від вирощування сировини до фасування кінцевого продукту. Такий підхід дозволяє досягти економії на масштабах, контролювати якість сировини та знижувати витрати.

Структурна організація підприємств плодоовочеконсервної галузі багато в чому залежить від регіонального розташування. У південних областях України (Одеська, частина неокупованої Херсонської області, Миколаївська) домінують підприємства з акцентом на переробку овочів, зокрема томатів, баклажанів, перцю. У центральних та західних регіонах більше поширені підприємства, що спеціалізуються на фруктових консервованих продуктах та соках.

Таким чином, галузь має розвинену, але водночас нерівномірну структуру, яка поєднує великі підприємства-лідери та численні малі виробництва з високим ступенем конкуренції. Успішність функціонування підприємств значною мірою залежить від ефективності логістики,

стабільності сировинної бази, інноваційної активності та здатності адаптуватися до змін ринкового середовища.

На сьогоднішній день, незважаючи на нестійкий розвиток економічних умов господарювання в країні, плодоовочеконсервна промисловість вирішує ряд завдань [62]:

- сприяє значному зменшенню втрат сільськогосподарської продукції;
- дає змогу урізноманітнити раціон, при цьому зменшуючи витрати часу і праці на приготування їжі вдома;
- забезпечує населення несезонними продуктами, що збалансовує раціон харчування протягом усього року;
- поліпшує постачання продовольства до столу споживача в достатніх обсягах і асортименті.

Розвиток підприємств даної промисловості залежить від багатьох, як внутрішніх, так і зовнішніх чинників: тривалості та інтенсивності військових дій, динаміки лінії фронту, а також суто економічних характеристик, як-от високої конкуренції, зміни попиту, коливання цін на продукцію, кліматичних умов, характеристик товарів та потенціалу самого підприємства [63, с. 159].

Основні тенденції виробництва плодово-овочевої продукції України

Сьогодні плодоовочеконсервна галузь України функціонує в складному економічному середовищі, що визначається впливом воєнних дій, нестабільною логістикою, змінами в попиті на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також обмеженим доступом до фінансування. Незважаючи на ці виклики, галузь демонструє поступову адаптацію та ознаки відновлення, що проявляються у стабілізації виробничих процесів, модернізації обладнання на провідних підприємствах та орієнтації на продукти з доданою вартістю.

Однією з ключових тенденцій останніх років є переорієнтація виробників з великотоннажного виробництва недорогих консервів на нішеву та якісну продукцію. Зростає інтерес до органічних, натуральних, безцукрових, веганських і преміум-продуктів, що відповідають вимогам

споживачів країн ЄС та інших ринків із високими стандартами безпечності. Це стимулює впровадження інноваційних технологій переробки плодів та овочів, а також сертифікацію продукції за міжнародними стандартами якості (НАССР, ISO, GlobalG.A.P.) [61].

Іншим важливим напрямом є підвищення рівня кооперації між сільськогосподарськими виробниками сировини та переробними підприємствами, що сприяє зниженню ризиків сезонних коливань постачання та забезпечує стабільну якість вхідної продукції. Такий підхід дозволяє ефективніше планувати виробництво, зменшувати втрати під час зберігання та транспортування, а також оперативно реагувати на зміну кон'юнктури ринку.

В галузі зростає зацікавленість у впровадженні енергоощадних технологій, зокрема повторного використання теплової енергії, утилізації вторинної сировини (наприклад, кісточок чи шкірки плодів) та автоматизації процесів, що не лише сприяє зниженню витрат, а й відповідає тренду на сталий розвиток, що є важливим фактором для міжнародних партнерів та інвесторів.

Зовнішньоекономічна орієнтація галузі також змінюється: якщо раніше основними ринками збуту були країни СНД, то сьогодні все більша частка експорту спрямовується до країн ЄС, Північної Америки та Близького Сходу. При цьому посилюються вимоги до сертифікації продукції, прозорості обліку, простежуваності ланцюгів постачання, що стимулює професіоналізацію управління на підприємствах [61].

В територіальній структурі виробництва плодово-овочевих консервів спостерігається орієнтація на природно-кліматичні зони вирощування овочів та фруктів – 85,2% від загального обсягу виробництва натуральних консервованих овочів сьогодні забезпечують підприємства трьох областей: Одеської (33,1%), Черкаської (29,5%) та Миколаївської (22,6 %). До початку війни та окупації значної частини Херсонської та Запорізької областей, ці області входили до п'ятірки лідерів (Херсонська займала друге місце з 19,8% від загальних обсягів виробництва). Таким чином, можна констатувати, що

війна змінила не тільки масштаби виробничої діяльності галузі, а й її структуру, що унеможливорює сьогодні проведення детальних досліджень перспектив розвитку галузі.

На Вінницьку область припадає 53,8% виробництва джемів, фруктового желе, пасти та пюре і майже 50 % виробництва натуральних соків забезпечує Миколаївська область. Значною мірою не задіяними залишаються можливості відтворення виробничої потужності з промислової переробки плодоовочеконсервної сировини в Хмельницькій, Київській, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Полтавській, Рівненській, Сумській областях. Все ще обмеженим залишається асортимент плодово-овочевих консервів [64, с. 101].

Навіть в умовах війни асортимент виробів плодоовочеконсервної промисловості досить широкий – промисловість випускає понад 400 найменувань продукції. В цілому від розширення (оптимізації) товарної номенклатури, рівня її відповідності попиту внутрішнього і зовнішнього ринків та здатності створювати додану вартість значною мірою залежить конкурентоспроможність українських переробних підприємств.

В таблиці 2.1 представлено узагальнений огляд основних груп продукції плодоовочеконсервної галузі України [63].

Таблиця 2.1

Основні групи продукції плодоовочеконсервної галузі України

Група продукції	Основні види	Характеристика	Основні споживачі / ринки збуту
Фруктові та ягідні консерви	Повидло, варення, джеми, компоти, фруктові пюре	Виробляються зі свіжих або заморожених плодів із додаванням цукру або без нього	Внутрішній ринок, ЄС, країни Близького Сходу
Овочеві консерви	Соління, лечо, баклажанна ікра, квашена капуста, кабачкова ікра	Натуральні, ферментовані або пастеризовані продукти з додатковими спеціями	Супермаркети, NoReCa, експорт до Польщі, Німеччини
Томатна продукція	Томатна паста, соуси, кетчупи, сік томатний	Високий рівень стандартизації, зростання інтересу до органічних варіантів	Переробна промисловість, роздріб, експорт

Продовження таблиці 2.1

Консервовані салати	Асорті овочево, фасоль у томаті, салати з моркви та буряка	Готові до вживання продукти, популярні в бюджетному сегменті	Внутрішній ринок, гуманітарна допомога, армія
Дитяче харчування	Пюре фруктове, овочево, соки, нектар	Стандартизовані, стерильні, зі зниженим вмістом цукру та солі	Експорт до ЄС, внутрішній ринок через аптечну та торгову мережі
Консервовані соки та нектари	Яблучний, виноградний, мультифруктовий	Виготовляються зі свіжих плодів, можуть бути з м'якоттю або без	Ритейл, експорт до країн Азії, Африки
Продукти для переробки	Концентрати, пюре, заморожена сировина	Напівфабрикати для харчової промисловості та експорту у великій тарі	Переробні підприємства, замовлення під private label
Продукти з доданою вартістю	Органічні консерви, веганські соуси, low-carb джеми	Сегмент, що активно розвивається. Висока маржинальність.	Спеціалізовані мережі, експорт до розвинених країн

Сьогодні в структурі виробництва овочевої консервації 52% належить томатному пюре, 8% становлять натуральні консервовані огірки і томати, 5% – інші овочеві та грибні консервовані страви. Майже 80% переробки фруктів займає плодово-ягідне пюре для виробництва соків. Асортимент плодово-овочевої продукції відповідно до діючої в Україні нормативно-технічній документації, може становити більше 1000 найменувань, однак на сьогоднішній день підприємствами промисловості випускається, як відмічалось вище, приблизно 400 найменувань. Повністю насичений продукцією є лише ринок соків, проте інші плодово-ягідні консерви, а саме: варення, джеми, желе, повидло, маринади з фруктів, соуси, мочені та сушені плоди, цукати, компоти вітчизняного виробництва, майже, відсутні. Щодо овочевих консервів, то відповідно до науково-обґрунтованих норм споживання, є потреба в збільшенні виробництво овочевих закусочних консервів, овочевих обідніх страв, заквашених і солених овочів [62].

Підприємства плодоовочеконсервної галузі України є одними із ключових підприємств харчової промисловості України. За даними Державної служби статистики України виробництво консервів в Україні до початку військових дій збільшувалося, проте навіть в 2018–2019 роках (максимальні

значення показників) не досягло рівня 1990 року. Обсяги виробництва консервної продукції збільшувалися не рівномірно за всіма видами, а переважно за рахунок соків, овочевих і томатних консервів. Динаміка обсягів виробленої та реалізованої продукції галузі представлена на рисунку 2.1.

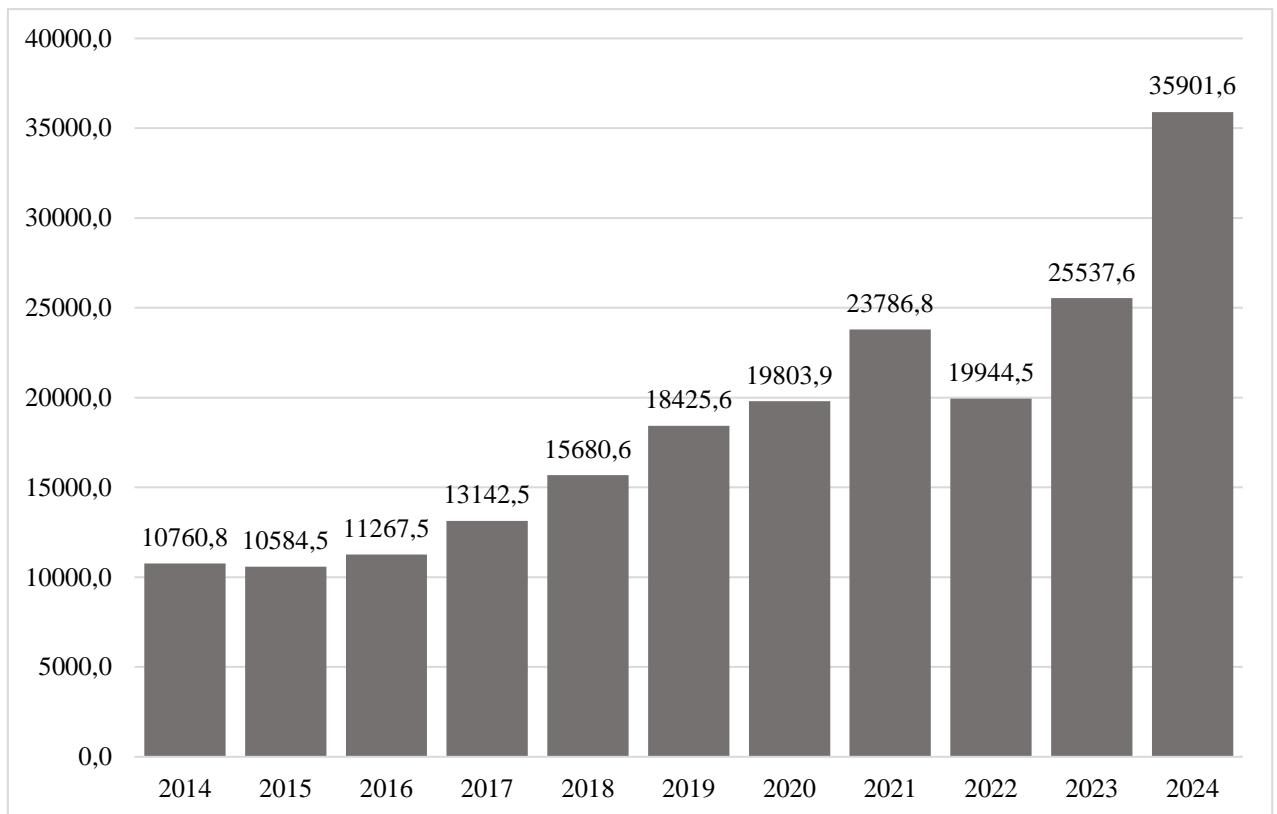

Рис. 2.1 Динаміка обсягу реалізованої плодоовочеконсервної промислової продукції, млн. грн [65]

Дані, представлені на рисунку 2.1, в цілому свідчать про наявність загальної тенденції до зростання основного кількісного показника потенціалу галузі, попри окремі періоди уповільнення або незначного зниження показників. У 2014–2016 роках обсяг реалізованої продукції коливався в межах 10,76–11,27 млрд грн, що відображає складну економічну ситуацію в країні, пов'язану з політичними потрясіннями, втратою частини територій та зниженням платоспроможного попиту. Темпи приросту в ці роки були незначними, а у 2015 році навіть зафіксовано незначне зниження – до 10,58 млрд грн. Починаючи з 2017 року, спостерігається стійке зростання показників, що пояснюється відновленням виробничої активності,

розширенням ринків збуту та модернізацією окремих підприємств. Зокрема, у 2017 році обсяг реалізації зріс до 13,14 млрд грн, а у 2019 році досяг 18,43 млрд грн, що на 40% більше порівняно з 2016 роком. У 2020–2021 роках галузь продовжила нарощувати обсяги реалізації, незважаючи на пандемію COVID-19. Це може бути пов'язано з адаптацією виробництв до нових логістичних умов, зростанням попиту на продукти тривалого зберігання та активізацією внутрішнього споживання. У 2021 році реалізовано продукції на 23,79 млрд грн, що стало найвищим показником за весь аналізований період на той момент. Невелике зниження до 19,94 млрд грн у 2022 році пов'язане з повномасштабною війною, окупацією частини територій, загальним зниженням виробничої активності в регіонах, що постраждали від бойових дій, перебоями з логістикою та енергопостачанням. Попри це, вже у 2023 році показник зріс до 25,54 млрд грн, що свідчить про високу адаптивність галузі до кризових умов. У 2024 році, згідно із статистичними даними, обсяг реалізації продукції сягнув 35,90 млрд грн, що демонструє рекордне зростання на понад 10 млрд грн (або майже 41%) порівняно з 2023 роком, що може бути наслідком активного відновлення галузі, зростання експортного потенціалу, реалізації нових інвестиційних проєктів, а також структурного зміщення в бік продукції з вищою доданою вартістю.

Таким чином, загальна динаміка демонструє позитивну траєкторію розвитку плодоовочеконсервної галузі України, попри наявність викликів, пов'язаних з воєнними та економічними кризами. Показники 2023–2024 років свідчать про нову фазу зростання, що відкриває перспективи для поглиблення переробки, диверсифікації продукції та розширення присутності української продукції на міжнародних ринках.

Виробництво плодоовочевих консервів безпосередньо пов'язане із забезпеченням сировиною переробних підприємств. Це, в свою чергу, залежить від рівня розвитку сільського господарства, особливо рослинництва, стан якого є досить не стійким на сучасному етапі розвитку економічних

відносин в Україні. Тому спад продуктивності у сільськогосподарському виробництві позначився і на ефективності виробництва консервних підприємств. Так, протягом років незалежності зменшилися посівні площі овочів відкритого ґрунту, що значним чином позначилося на забезпеченні плодоовочеконсервних підприємств сировиною. Проте в останні роки (довоєнні) виробництво овочів, плодів та ягід поступово набирало обертів, що навіть сьогодні вселяє певний оптимізм у питаннях стратегічного розвитку галузі. Динаміка виробництва овочевих культур та виробництва плодів та ягід як основної сировини для плодоовочеконсервної промисловості наведено на рисунках 2.2 – 2.3

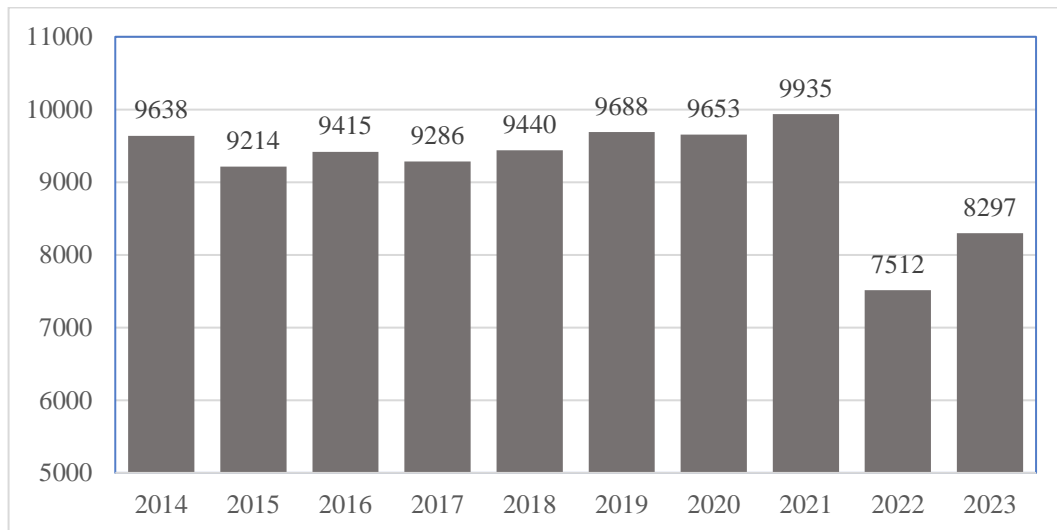

Рис. 2.2. Обсяги виробництва овочевих культур у 2011–2023 рр., тис. тонн [65]

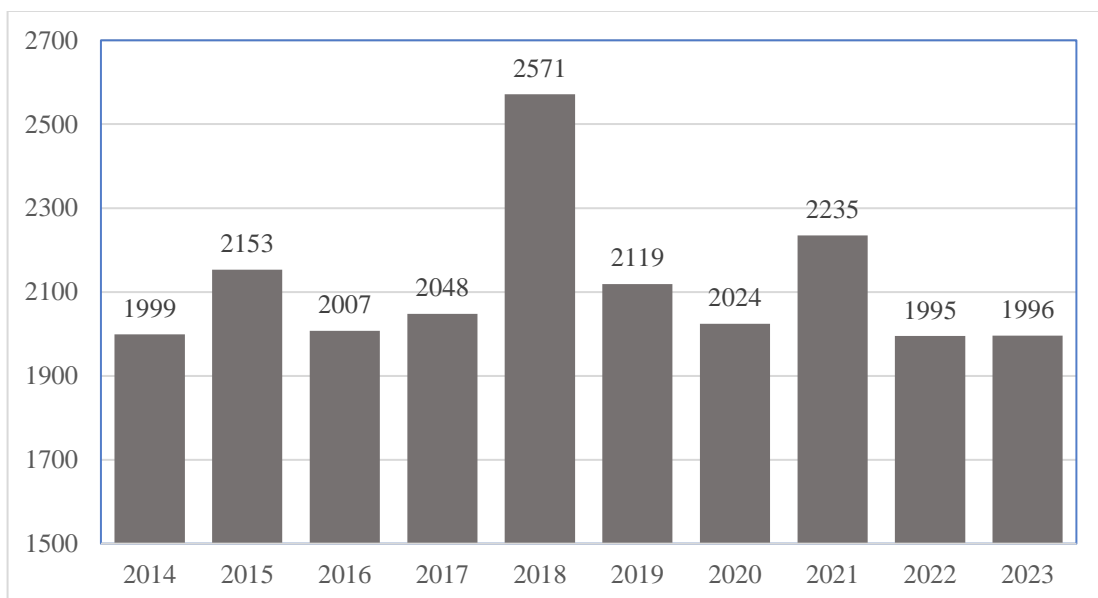

Рис. 2.3. Обсяги виробництва плодів та ягід у 2011–2023 рр., тис. тонн [65]

Динаміка обсягів виробництва овочевих культур, представлена на рисунку 2.2, демонструє відносну стабільність обсягів їх виробництва у період 2014–2021 років. Значення коливалися в межах від 9214 тис. тон (2015 р.) до 9935 тис. тон (2021 р.), без різких стрибків або спадів, що свідчить про достатню аграрну стійкість сектора, незважаючи на загальні соціально-економічні виклики. У 2022 році спостерігається різке скорочення виробництва до 7512 тис. тон, тобто майже на 25% менше порівняно з попереднім роком, що обумовлене повномасштабним вторгненням РФ, окупацією частини територій з високим рівнем овочівництва (передусім південні регіони), логістичними труднощами та дефіцитом ресурсів. У 2023 році спостерігається часткове відновлення – валовий збір зріс до 8297 тис. тон, що хоча й залишається нижчим за довоєнний рівень, все ж свідчить про поступову адаптацію агровиробників до нових умов.

На відміну від овочів, виробництво плодів і ягід демонструє більшу мінливість. У 2014–2017 роках обсяги варіювалися в межах 1999–2048 тис. тон, що можна розглядати як відносно стабільний рівень. 2018 рік став аномально врожайним, обсяг виробництва зріс до 2571 тис. тон, що на понад 25% вище середнього рівня попередніх років. Причини такого стрибка можуть полягати у сприятливих кліматичних умовах, високих урожайностях окремих культур (зокрема яблук), а також у розширенні площ багаторічних насаджень. У наступні роки рівень виробництва знову знизився до близько 2 млн тон, із помірним підйомом до 2235 тис. тон у 2021 році. Як і у випадку з овочами, 2022 рік став критичним – виробництво знизилось до 1995 тис. тон, а в 2023 році залишилося практично на тому ж рівні (1996 тис. тон), що підтверджує більш складну ситуацію у садівництві та ягідництві, зумовлену переважно руйнуванням багаторічних насаджень, відсутністю сезонних працівників та дефіцитом техніки.

Аналіз обсягів валового збору овочів та фруктів свідчить про залежність плодоовочеконсервної галузі від аграрного виробництва та її вразливість до зовнішніх шоків. Якщо до 2021 року виробництво сировини забезпечувало

достатній потенціал для переробки та експорту, то з 2022 року виникла загроза дефіциту сировини, яка обмежує завантаження переробних підприємств. Хоча у 2023 році простежується певне поживлення в овочівництві, плодово-ягідний сектор залишається на критично низькому рівні, що створює ризики для виробництва консервованих соків, джемів, повидла та інших фруктових виробів. Це в свою чергу вимагає цільових програм підтримки виробників сировини для відновлення та розширення багаторічних насаджень, а також посилення інтеграції між первинним виробництвом і переробкою.

Відносно конкурентної структури галузі, то можна сказати, що в цілому ринок консервної продукції ще не можна назвати насиченим та сформованим. Про це свідчать постійні зміни в середовищі українських виробників. Таким чином, плодоовочеконсервна галузь України функціонує в умовах помірної конкуренції, що обумовлено як сезонністю виробництва, залежністю від обсягів сировини, так і наявністю бар'єрів для входу нових гравців. Національний ринок консервованої продукції представлений як великими промисловими підприємствами, так і середніми й малими виробниками, що спеціалізуються на окремих нішах або регіональних ринках.

Основними гравцями галузі є [60]:

Великі приватні компанії, що мають потужності для переробки значних обсягів сировини та сформовану дистрибуційну мережу. До таких належать:

- *Чумак* (т.о. Каховка) – один із лідерів із виробництва овочевих соусів, паст та кетчупів;
- *Вітмарк-Україна* (Одеса) – значний виробник соків, нектарів та дитячого харчування;
- *Верес* (Київська область) – відомий виробник консервованих овочів, салатів, соусів.

Малі та середні підприємства, які спеціалізуються на локальному виробництві варення, джемів, солінь, маринадів та продукції домашнього типу.

Їхні переваги – гнучкість, адаптація до запитів споживача та використання регіональної сировини.

Іноземні та транснаціональні компанії, зокрема ті, що реалізують свою продукцію на українському ринку через імпорт або мають частки в національних брендах. Наприклад, *Bonduelle*, *EKO*, *Hame*, які є впізнаваними завдяки високим стандартам якості, маркетинговій підтримці та широкому асортименту.

У структурі галузі спостерігається тенденція до концентрації виробництва – великі підприємства нарощують частку ринку за рахунок інвестицій в модернізацію та збільшення обсягів виробництва. Водночас відбувається диверсифікація асортименту – більшість виробників розширюють свої продуктові лінійки, поєднуючи консерви з соусами, соками, пюре, дитячим харчуванням тощо, що дозволяє краще задовольняти потреби різних категорій споживачів і мінімізувати ризики сезонного падіння попиту.

Також набирає обертів процес інтеграції в ланцюгах постачання – вертикальна інтеграція (вирощування сировини на власних полях, створення логістичних компаній, відкриття власних торговельних точок) є стратегічною перевагою для великих гравців, що дає змогу зменшити залежність від зовнішніх постачальників і коливань на ринку сировини.

Під впливом глобальних викликів (зокрема, війни в Україні) посилюється конкуренція за канали збуту, особливо в західних областях, а також зростає значення експорту як компенсаторного чинника для підприємств, що втратили частину внутрішнього ринку. Сучасне конкурентне середовище в галузі вимагає не лише технологічної гнучкості, а й здатності адаптуватися до зміни споживчого попиту, цінової кон'юнктури та логістичних умов.

В Україні плодоовочеконсервна промисловість в багатьох областях має профілююче значення. Продукція цієї підгалузі забезпечує населення високовітамінізованим, оздоровлюючим харчуванням, адже її сировину одержують безпосередньо із самої природи. Фрукти, овочі та ягоди є важливим

джерелом вуглеводів, органічних кислот, мінеральних солей і вітамінів, але їх споживання у свіжому вигляді обмежується через сезонність і територіальні відмінності природних умов. Тому консервування дозволяє забезпечити їх споживання у міжсезонний період. Особливо це є важливим для західних та північних регіонів країни.

На півдні України виробляють біля 40% всіх плодоовочевих консервів. Виробництво овочів та фруктів розвинуте також на сході України, зокрема в Запорізькій та Полтавській областях [64, с. 92], хоча в умовах окупації великої частини Запорізької області її внесок в загальне виробництво значно скоротився.

В Україні склалася певна спеціалізація у виробництві плодоовочевих консервів. Переробні підприємства Центру і Заходу виробляють в основному фруктові консерви, а Південний район спеціалізується на виробництві томатних консервів. Близько 16% сумарного обсягу української овочевої консервації займає також продукція консервних підприємств Одеської області, а також Миколаївської області – близько 7%. Основними виробниками цих регіонів виступають ПрАТ Виробниче об'єднання «Одеський консервний завод», який виробляє 70% загальнообласного обсягу овочевих консервів, а також Компанія «Сандора» і ПрАТ «Вознесенський консервний завод» в Миколаївській області.

Особливе місце в галузі завжди займало виробництво плодоовочевих консервів для дитячого харчування. Ця продукція має велике соціальне значення, оскільки раціональне харчування є важливим чинником збереження здоров'я дітей та їх гармонійного розвитку.

Перспективи розвитку плодовоовочеконсервної галузі України

Сучасна плодовоовочеконсервна галузь України перебуває у фазі трансформації під впливом численних викликів, серед яких: воєнні дії, зниження платоспроможного попиту на внутрішньому ринку, скорочення посівних площ, порушення логістичних ланцюгів та зростання конкуренції з боку імпоротної продукції. Водночас глобальні тренди на здорове харчування,

локальні продукти та екологічність створюють нові вікна можливостей для українських виробників.

В цьому контексті стратегічно важливою є переорієнтація галузі на інноваційний та експортно-орієнтований розвиток, з акцентом на підвищення доданої вартості продукції, розширення асортименту та поліпшення якості.

Аналізуючи тенденції розвитку підприємств консервної промисловості слід визначити, що велике значення має вплив природних факторів. Так, роки, неврожайні для томатів або іншої овочевої та садової продукції, спричиняють дефіцит відповідної сировини, що вимагає додаткових зусиль для її залучення з інших регіонів і, зрештою, призводять до зростання витрат виробництва.

Ефективність діяльності консервних підприємств великою мірою залежить від їх взаємодії з суб'єктами і факторами мікросовнішнього середовища. Зокрема, постачальники сировини та матеріальних ресурсів значною мірою зумовлюють ритмічність їх роботи, обсяг виробничих затрат, якість продукції тощо. Вирішальним фактором розвитку і розміщення плодоовочеконсервної промисловості є сировинний. Це пояснюється передусім тим, що овочі та фрукти зберігаються недовго і є малотранспортабельними.

Останнім часом до числа найважливіших факторів розміщення підприємств плодоовочеконсервної промисловості входить екологічний фактор. Загальне забруднення довкілля, яке посилюється, змушує виробника приділяти підвищену увагу як якості сировини, так і санітарно-екологічним умовам виробництва продуктів. Особливо вплив екологічного фактору відчувається в умовах, коли споживачі консервної продукції вимагають від виробника не тільки високої якості переробки, але й використання екологічно чистої сировини. На сучасному етапі розвитку рослинництва сільгоспвиробники здійснюють удобрення ґрунту різними хімікатами, які потім під час росту рослин всмоктуються у плід, і в процесі споживання залишають відбиток на здоров'ї людини. Такий підхід створює серйозний бар'єр для розвитку екологічно чистого продукту консервної галузі.

Важливим питанням стратегічного розвитку підприємств плодоовочеконсервної промисловості є удосконалення теоретичних і науково-методичних підходів до планування, впровадження і управління реалізацією інноваційних проектів, розробка методів інтегральної оцінки інноваційного рівня підприємств як інформаційної основи визначення пріоритетних і економічно ефективних напрямів державного фінансування інноваційних заходів, розробка механізму стимулювання інноваційної діяльності.

Для реалізації такої стратегії необхідно реформувати систему господарських мотивацій фінансово-господарської діяльності. На сьогоднішній день проблема забезпечення ефективності виробництва повинна розглядатися не лише з позиції отримання стабільного прибутку, а і з позиції забезпечення потреб споживача в екологічно чистому продукті харчування.

В цілому магістральні шляхи розвитку галузі можуть передбачають наступне:

1. Інноваційна модернізація виробництва – впровадження енергоощадних технологій, автоматизація, цифровізація виробничих процесів, перехід до безвідходного виробництва.

2. Розширення експортного потенціалу – вихід на нові зовнішні ринки, адаптація продукції до міжнародних стандартів якості, розвиток бренду "Made in Ukraine".

3. Диверсифікація асортименту – розробка функціональних продуктів (збагачених вітамінами, пробіотиками), товарів для спеціальних категорій споживачів (дитяче харчування, дієтична лінійка, vegan-friendly тощо).

4. Локалізація та кооперація виробництва – розвиток кластерного підходу, створення регіональних кооперативів із вирощування та переробки сировини, залучення малого бізнесу.

5. Підвищення логістичної мобільності – налагодження нових логістичних маршрутів, зокрема в західному напрямку, та створення логістичних хабів поблизу європейських кордонів.

6. Зміцнення кадрового потенціалу – підготовка нових фахівців, професійне навчання для адаптації до сучасних технологій та ринкових умов.

Визначені напрями розвитку галузі є вагомими чинниками підвищення ефективності діяльності окремих підприємств в середньо- та довгостроковій, тобто стратегічній перспективі. Проте, з урахуванням значного падіння попиту на продукцію в умовах триваючої війни, досягнення стратегічних цілей підприємств вкрай ускладнено, для більшості з них першочерговими є заходи, спрямовані на досягнення короткострокових цілей та вирішення відповідних задач.

2.2. Техніко-економічна характеристика і перспективи розвитку ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»

Одеський консервний завод – найстаріше підприємство України, засноване в 1919 р. на території колишніх військових казарм. Завод розташований у густонаселеному районі міста, обмежений з усіх боків: кондитерською фабрикою ЗАТ «Одесакондитер», ПрАТ «Стальканат», міською водопровідною станцією й водопровідною вулицею – основною транспортною магістраллю міста [67]. Територія, яку займає завод складає близько 5,0 га, коефіцієнт забудови території становить 75%. Основні цехи заводу розміщені в одноповерхових будинках – пристосованих приміщеннях довоєнних побудов, а окремі – дореволюційні, перебувають в незадовільному стані й більшість із них не відповідає санітарно-технічним нормам.

Підприємство відповідає усім сучасним вимогам щодо якості операційних процесів, що підтверджує відповідна сертифікація: на підприємстві впроваджена система управління якістю і безпечністю харчових продуктів за вимогами FSSC 22000, ISO 22000, ISO/TS 22002, ISO 9001 (в 2013 році підприємство було сертифіковане компанією SGS Україна. У 2016 році сертифікація продовжена).

Виробнича структура підприємства складається із трьох основних та допоміжних цехів по забезпеченню основного виробництва.

1. Томатно-халвичний цех. Річна виробнича потужність по томат-пасті – 53,7 туб і 6925 т. – по халві. Це найбільший цех заводу, який випускає 50-60% продукції всієї виробничої програми заводу.

2. Овоче-м'ясний цех. План виробництва плодово-овочевих консервів на даному цеху у середньому становить 6200 туб.

3. Цех натуральних консервів. Цех посідає третє місце по виробництві продукції заводу. Тут відбувається виробництво переважно перших обідніх страв.

Завод випускає споживчу продукцію у широкому асортименті (халва соняшникова, козинаки, томатні, м'ясні, овочеві консерви, соки й нектари, повидло тощо). Робота підприємства в значній мірі залежить від урожаю в сировинній зоні. Дистриб'юторська мережа заводу охоплює всю Україну та ряд країн СНД. Завод співпрацює як з вузькоспеціалізованими фірмами, так і з продуктовими компаніями в сегменті рядових продуктів. Для збільшення обсягу виробництва на заводі постійно ведеться робота з підвищення конкурентоспроможності продукції. Застосовується гнучка система знижок, в залежності від обсягу закупок, передплати та ін. Планується реконструкція цехів, впровадження нового обладнання, випуск нових видів консервів, розширення асортименту продукції, яка користується великим попитом як в Україні, так і за її межами.

Компанія є власником торгової марки «Господарочка». Торгова марка «Господарочка» – це широке розмаїття високоякісних готових продуктів в різній упаковці, фруктові та овочеві соки, упаковані в Tetra-Pak, консервовані овочі та томатна паста в Twist-off банках і банках СКО, томатна паста в жестебанках.

Продукція торгової марки «Господарочка» набуває все більшої популярності завдяки своїм смакам, високій якості і відсутності консервантів. Крім товарів продовольчої групи, компанія виробляє бляшану кришку СКО, поліетиленові кульки, туалетний папір.

ПрАТ «Одеський консервний завод» успішно працює на ринку близького та дальнього зарубіжжя, постійно розширюючи свою дилерську мережу і поповнюючи асортимент пропонованої продукції. Компанія експортує товари в наступні країни Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Естонія, Грузія, Німеччина, Ізраїль, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Молдова, Сполучені Штати Америки. Компанія імпортує товари з наступних країн Ізраїль, Киргизстан, Молдова. Підприємство є лідером виробництва на регіональному ринку як по якості так і по кількості.

Стратегічний план розвитку підприємства передбачає подальше збільшення доходної частини і зміцнення матеріально-технічної бази підприємства, скорочення витрат на виробництво продукції та впровадження сучасних стандартів управління якістю та безпекою харчових продуктів. З огляду на основні фактори макросередовища і економічну ситуацію в Україні, були визначені такі основні напрямки стратегічного розвитку операційної діяльності:

- інтенсифікація використання технічної бази, підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва, зменшення браку та поглиблення переробки сировини;
- нарощування обсягів виробництва і продажів продукції за рахунок впровадження нових видів продукції з урахуванням споживчого попиту;
- нарощування виробництва виробів у сегментах «масовий» і «преміум»;
- робота над удосконаленням сервісу доставки продукції в частині своєчасності та з урахуванням переваг покупця;
- оптимізація асортименту продукції до рівня асортименту, що дає максимальний розмір маржинального прибутку, рунтуючись на споживчих перевагах;
- оптимізація сукупних витрат на виробництво продукції за рахунок мінімізації втрат, які супроводжують виробництво;
- впровадження енергозберігаючих технологій, і скорочення витрат на енергоресурси;

– підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається за рахунок скорочення витрат виробництва, утримання ціни, підвищення якості та привабливості продукції;

– робота з підвищення рівня кваліфікації персоналу і його мотивації.

2.3. Аналіз ефективності діяльності ПрАТ «ВО «Одеський консервний завод»

Аналіз виробництва та реалізації продукції

Для аналізу обсягу випуску продукції в натуральному й вартісному вираженні складемо аналітичну таблицю 2.2.

Таблиця 2.2

Виробництво продукції в натуральному й вартісному вираженні

Показник	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			абс	відн
1. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ і акцизного збору), тис. грн				
у діючих цінах	558636	482480	-76156	-13,6
у порівняльних цінах	558636	435063	-123573	-22,1
2. Фактично вироблено продукції, тон	16939	13192	-3747	-22,1

Як видно з результатів розрахунків, наведених в таблиці 2.2, У 2024 році порівняно з 2023 роком спостерігається суттєве скорочення обсягів виробництва продукції як у натуральному, так і у вартісному вираженні. Так, у діючих цінах обсяг виробленої промислової продукції зменшився на 76156 тис. грн або на 13,6%, що свідчить про зниження фактичних доходів підприємства. У порівняльних цінах (тобто з урахуванням інфляційного фактору) спад ще глибший – на 123573 тис. грн, що складає 22,1%, що вказує на факт ще суттєвішого реального скорочення обсягів виробництва, ніж отриманого при оцінці за поточними цінами. У натуральному вираженні (тонах) виробництво зменшилося з 16939 тон до 13192 тон, тобто на 3747 тонн, що становить 22,1%, що свідчить про зниження завантаження виробничих потужностей та/або зменшення обсягів надходження сировини. Таким чином, в 2024 році ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» зазнав суттєвого скорочення виробничої активності. Втрата понад 20% у натуральному вираженні сигналізує про необхідність перегляду виробничої та збутової стратегії підприємства, а також активізацію антикризових заходів для стабілізації показників.

Для аналізу використання виробничої потужності складемо таблицю 2.3.

Таблиця 2.3

Використання виробничої потужності підприємства

Показник	2023 рік	2024 рік	Відх-ня
1. Середньорічна виробнича потужність, тон	20500,0	20500,0	0,0
2. Фактично вироблено консервної продукції, тон	16939,0	13192,0	-3747,0
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частки	0,826	0,644	-0,183

Як видно з таблиці, середньорічна виробнича потужність упродовж аналізованого періоду залишалась незмінною – 20500 тонн на рік, що свідчить про стабільність технічного й організаційного потенціалу підприємства, без розширення або скорочення технічної бази. Фактичний обсяг виробництва продукції знизився з 16 939 тонн у 2023 році до 13 192 тонн у 2024 році, що становить скорочення на 3 747 тонн або на 22,1%. Така динаміка відповідає даним із попередньої таблиці й підтверджує негативну тенденцію щодо обсягів виробництва. Коефіцієнт використання виробничої потужності зменшився з 0,826 до 0,644, тобто на 0,183 пункту (що становить зниження на 18,3 відсоткових пункти). Фактично це означає, що підприємство у 2024 році використовувало менше 65% свого потенціалу, тоді як у 2023 році завантаження було наближене до оптимального рівня. В цілому зниження коефіцієнта використання потужностей вказує на неефективне використання ресурсів (насамперед, основних засобів), простої обладнання та ймовірне недоотримання доходів, які могли б бути отримані за умов повнішого завантаження. Незмінність виробничої потужності за наявності зниження обсягів виробництва свідчить про економічну недовантаженість, що потребує оперативного втручання з боку менеджменту (наприклад, через пошук нових ринків збуту, оптимізацію виробничої програми, укладення контрактів на переробку сировини тощо). За умов високих постійних витрат (амортизація, обслуговування обладнання тощо), низький рівень використання потужностей може суттєво впливати на собівартість одиниці продукції та загальну рентабельність виробництва.

Для аналізу структури випуску продукції складемо таблицю 2.4.

Структура випуску продукції

Найменування продукції	Фактично вироблено продукції, тонн		Структура, %		Відхилення	
	2023 рік	2024 рік	2023 рік	2024 рік	Абс.	Відн.
Соки фруктові та овочеві	3537	2895	20,9	21,9	-642	-18,2
Овочі консервовані натуральні без оцту	7563	6112	44,6	46,3	-1451	-19,2
Овочі та фрукти з додаванням оцту	1538	1025	9,1	7,8	-513	-33,4
Пюре і пасти фруктові	381	365	2,2	2,8	-16	-4,2
Цукрові кондитерські вироби (халва, казинаки)	1148	1002	6,8	7,6	-146	-12,7
Риба приготована чи консервована іншим способом	816	589	4,8	4,5	-227	-27,8
Соуси та приправи	393	402	2,3	3,0	9	2,3
Інші продукція	1563	802	9,2	6,1	-761	-48,7
Всього	16939	13192	100,0	100,0	-3747	-22,1

Як в 2023 році, так і в 2024 році найбільшу питому вагу в структурі виробництва займають овочі консервовані без оцту (44,6% та 46,3% відповідно). Також можна відзначити значну питому вагу в структурі продукції соків фруктових та овочевих (20,9% та 21,9% в кожному році відповідно), цукрові кондитерських виробів (6,8% та 7,6% відповідно) та овочів та фруктів з додаванням оцту (9,1% та 7,8% в кожному році відповідно). Таким чином, можна зробити висновок, що на підприємстві достатньо високий рівень продуктової диверсифікації, що безумовно є позитивною характеристикою менеджменту підприємства з точки зору мінімізації дії ризиків в умовах триваючої війни. В 2024 році відбулося зменшення випуску продукції підприємства на 3747 тон, що пов'язано, насамперед, зі зменшенням обсягів виробництва овочів консервованих натуральних без оцту (1451 тон). Заслуговує на увагу також факт зниження обсягів виробництва усіх видів продукції підприємства (окрім соусів), що може свідчити про загальні негативні тенденції на ринку плодоовочевої консервації (падіння попиту) та необхідність розробки та впровадження заходів по оптимізації асортименту продукції підприємства.

Аналіз динаміки, стану та ефективності використання основних засобів

Для аналізу динаміки основних засобів ПрАТ «ВО «Одеський консервний завод» складемо аналітичну таблицю 2.5.

Таблиця 2.5

Зміна наявності основних засобів і їхньої динаміки

Основні засоби	Наявність на початок року	Надійшло у звітному році		Вибуло у звітному році		Наявність на кінець року	Відхилення	
		всього	у т. ч. нових	всього	у т. ч. ліквідовано		абс	відн
2023 рік								
Усього по підприємству у т. ч.	137 369	28566	22516	2436	0	163 499	26130	19,0
Основні засоби основного виду діяльності	137369	28566	22516	2436	0	163499	26130	19,0
Основні засоби інших галузей	0	0	0	0	0	0	0	0
Невиробничі основні засоби	0	0	0	0	0	0	0	0
2024 рік								
Усього по підприємству у т.ч.	163499	29011	29011	4874	0	187 636	24137	14,8
Основні засоби основного виду діяльності	163499	29011	29011	4874	0	187636	24137	14,8
Основні засоби інших галузей	0	0	0	0	0	0	0	0
Невиробничі основні засоби	0	0	0	0	0	0	0	0

Як видно з наведених розрахунків, протягом 2023 та 2024 років ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» нарощував обсяги своїх основних засобів. У 2023 році їх вартість зросла на 19,0 %, а у 2024 році – ще на 14,8 %, що свідчить про цілеспрямовану інвестиційну діяльність підприємства, спрямовану на оновлення та розширення матеріально-технічної бази. Впродовж аналізованих років усі надходження основних засобів стосувалися саме основного виду діяльності, що вказує на пріоритетність розвитку саме виробничої інфраструктури. Особливістю 2024 року є те, що всі придбані основні засоби були новими, що свідчить про модернізацію підприємства, підвищення його технологічного рівня та потенційне зростання ефективності виробництва. Одночасно відбулося зростання обсягів вибуття основних засобів, що може бути зумовлено як виведенням з експлуатації морально чи фізично зношених активів, так і оновленням застарілих засобів сучаснішими. Незначне зменшення темпів

приросту у 2024 році порівняно з попереднім роком може бути пов'язане з переходом від етапу активного інвестування до стабілізації та ефективного використання вже наявних виробничих фондів. Загалом структура та динаміка основних засобів свідчить про позитивні тенденції в інвестиційному розвитку підприємства, його прагнення до технічного оновлення і концентрації на основній діяльності.

Важливим етапом оцінки ефективності використання та відтворення основних засобів на підприємстві є аналіз коефіцієнтів їх придатності та зносу, а також приросту вартості основних засобів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз технічного стану основних засобів

Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення
2023 рік			
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	137369	163499	26130,0
Знос, тис. грн	88 975	105 001	16026,0
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	48394	58498	10104,0
Коефіцієнт придатності	0,352	0,358	0,005
Коефіцієнт зносу	0,648	0,642	-0,005
2024 рік			
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	163499	187636	24137,0
Знос, тис. грн	105001	126 607	21606,0
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	58498	61029	2531,0
Коефіцієнт придатності	0,358	0,325	-0,033
Коефіцієнт зносу	0,642	0,675	0,033

Аналіз технічного стану основних засобів ПрАТ «ВО «Одеський консервний завод» свідчить про зростання їх первісної вартості протягом 2023 та 2024 років, що є наслідком інвестування у розширення та оновлення основного капіталу. Зокрема, у 2023 році первісна вартість зросла на 26130 тис. грн, а у 2024 році – ще на 24137 тис. грн. Водночас зростали і обсяги накопиченого зносу, що є очікуваним явищем в умовах експлуатації обладнання, проте темпи зростання зносу випереджали темпи приросту залишкової вартості. У 2023 році спостерігалось незначне покращення фізичного стану основних засобів: коефіцієнт придатності зріс з 0,352 до 0,358, а коефіцієнт зносу зменшився з 0,648 до 0,642, що вказує на оновлення частини основних засобів та покращення їх загального стану. Проте вже у 2024 році

ситуація дещо погіршилася: коефіцієнт придатності знизився до 0,325, а коефіцієнт зносу зріс до 0,675, що свідчить про те, що, попри подальше інвестування в основні засоби, частка зношених елементів зростає, можливо через введення в експлуатацію об'єктів, які швидко втрачають свою вартість або через недостатнє списання зношених активів. Таким чином, технічний стан основних засобів підприємства у 2023 році покращився, але у 2024 році спостерігається певне погіршення. Це вимагає більш системного підходу до оновлення фондів та ефективного управління їх життєвим циклом з метою зниження рівня зношеності й підвищення продуктивності основного капіталу. При цьому загальний рівень зносу основних засобів підприємства у 2023–2024 роках залишається високим, що свідчить про значну частку фізично застарілого обладнання на підприємстві. Зокрема, на кінець 2023 року коефіцієнт зносу становив 0,642, а вже на кінець 2024 року він зріс до 0,675. Це означає, що близько 67,5% вартості основних засобів є зношеними, що перевищує допустимі межі для стабільної експлуатації обладнання й техніки у виробничій діяльності. Фактичний рівень зносу свідчить про потребу підприємства у більш активній політиці оновлення основного капіталу, зокрема через придбання нових, енергоефективних і технологічно сучасних засобів виробництва. В іншому випадку надмірний знос може призводити до частих простоїв, підвищення витрат на обслуговування, зниження продуктивності та якості продукції, а також погіршення конкурентоспроможності підприємства. Отже, незважаючи на збільшення первісної вартості основних засобів, абсолютні значення та зростання коефіцієнта зносу у 2024 році сигналізує про те, що існуючі інвестиції не здатні повною мірою компенсувати фізичне старіння наявних потужностей. Підприємству варто переглянути свою інвестиційну політику в напрямі пришвидшеного технічного переоснащення.

Нижче проведемо оцінку ефективності використання основних засобів на досліджуваних підприємствах за допомогою показників фондівіддачі, фондомісткості, фондорентабельності, фондоозброєності праці (табл. 2.7).

**Показники ефективності використання основних засобів ПрАТ
«ВО «Одеський консервний завод»**

Показник	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення
1. Обсяг виробленої продукції в порівняльних цінах (без ПДВ), тис. грн	558636	435063	-123573
2. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	150434	175568	25134
3. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	602	533	-69
4. Фондовіддача, грн/грн	3,713	2,478	-1,235
5. Фондоємність, грн/грн	0,269	0,404	0,134
6. Фондоозброєність праці, тис. грн/ос.	249,9	329,4	79,5

Аналіз показників ефективності використання основних засобів ПрАТ «ВО «Одеський консервний завод» свідчить про зниження результативності їх застосування у 2024 році порівняно з 2023 роком. Так, зменшення фондовіддачі з 3,713 грн до 2,478 грн означає, що на кожну гривню вартості основних засобів підприємство отримало менший обсяг продукції, що свідчить про погіршення ефективності використання наявного майна. Одночасно збільшення фондоємності з 0,269 грн до 0,404 грн вказує на те, що для виробництва одиниці продукції витрачається більше ресурсів, що є негативною тенденцією. Попри це, зростання фондоозброєності праці з 249,9 тис. грн до 329,4 тис. грн на одну особу свідчить про нарощування технічного оснащення праці персоналу, що потенційно може стати основою для підвищення продуктивності у майбутньому. Проте наразі спостерігається неефективне використання наявного обладнання та ресурсів, що потребує відповідних управлінських рішень для поліпшення ситуації.

Важливим аспектом підвищення ефективності використання основних засобів підприємств є відповідна амортизаційна політика, яка має забезпечувати відтворення основних засобів, при цьому нараховані амортизаційні відрахування мають відповідати простому відтворенню основних засобів, а чистий прибуток – розширеному. Лише в цьому випадку підприємство має можливість розвиватися відповідно ринковим вимогам, уникаючи ризиків погіршення фінансового стану. В таблиці 2.8 оцінимо такі можливості досліджуваного підприємства.

Оцінка джерел відтворення основних засобів підприємства

Показник	2023 рік		2024 рік		відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абс.	відн.
1. Чистий прибуток, тис. грн	30956	65,4	8193	27,0	-22763	-73,5
2. Амортизація, тис. грн	16371	34,6	22204	73,0	5833	35,6
3. Власні кошти, тис. грн (п.1+п.2)	47327	100	30397	100	-16930	-35,8
4. Відтворення ОЗ*	28566		29011		445	
в тому числі просте**	2436		4874		2438	
5. Коефіцієнт фінансування простого відтворення ОЗ, (п.3/4а)	19,43		6,24		-13,19	
6. Коефіцієнт фінансування простого відтворення ОЗ за рахунок амортизаційних відрахувань (п.2/п.4а)	6,72		4,56		-2,16	
7. Загальний коефіцієнт фінансування відтворення ОЗ (п.3/п.4)	1,66		1,05		-0,61	

* – відповідає вартості основних засобів, введених протягом року в експлуатацію;

** – відповідає вартості основних засобів, виведених протягом року з експлуатації.

Як свідчать дані таблиці 2.8, в структурі власних коштів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» в 2023 році найбільшу питому вагу мав чистий прибуток (65,4%) при питомій вазі амортизаційних відрахувань 34,6%. В 2024 році в структурі власних коштів відбулися значні зміни – питома вага амортизації склала 73,0%, відповідно, чистого прибутку – 27,0%. При цьому в абсолютному виразі власні кошти підприємства в цілому скоротилися на 16930,0 тис. грн (35,8%), що стало наслідком зменшення на 22763,0 тис. грн (73,5%) чистого прибутку підприємства. Отже, можна констатувати істотне скорочення можливостей підприємства щодо фінансування відтворення основних засобів (а також ресурсів в цілому) за рахунок власних джерел, що з урахуванням значних труднощів із залученням зовнішнього фінансування в умовах війни, значно ускладнює оперативне і тактичне управління підприємством та потребує прийняття відповідних заходів, спрямованих насамперед на підвищення прибутковості роботи підприємства.

Значення коефіцієнтів фінансування простого відтворення основних засобів за рахунок амортизаційних відрахувань протягом двох років значно більше 1, що свідчить про достатність амортизаційних відрахувань для простого оновлення технічної бази виробництва, тобто про можливість

виконання амортизаційними відрахуваннями своєї прямої функції. Значення загального коефіцієнта фінансування відтворення основних засобів протягом двох років також більше 1, що в цілому свідчить про достатність власних коштів для відтворення (простого та розширеного) основних засобів.

Таким чином, незважаючи на негативну тенденцію, яка намітилася в 2024 році, абсолютний розмір власних джерел все ще дозволяє забезпечувати самофінансування відтворення технічної бази, хоч і значення загального коефіцієнту фінансування відтворення в 2024 році наблизилось до 1, а отже для інших цілей (окрім відтворення технічної бази) власних ресурсів критично не вистачатиме.

Аналіз динаміки, структури й ефективності використання оборотних коштів

Для аналізу складу, структури й динаміки оборотних коштів складемо аналітичну таблицю 2.9.

Таблиця 2.9

Склад, структура й динаміка оборотних коштів

Показник	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
2023 рік						
Оборотні кошти	211130	100,0	224802	100,0	13672	6,5
Виробничі запаси	59251	28,1	64941	28,9	5690	9,6
Незавершене виробництво	31348	14,8	23632	10,5	-7716	-24,6
Готова продукція	72999	34,6	97535	43,4	24536	33,6
Товари	0	0,0	475	0,2	475	-
Дебіторська заборгованість	34317	16,3	31271	13,9	-3046	-8,9
Грошові кошти	7 943	3,8	3322	1,5	-4621	-58,2
Інші оборотні кошти	4 723	2,2	2719	1,2	-2004	-42,4
Витрати майбутніх періодів	549	0,3	907	0,4	358	65,2
2024 рік						
Оборотні кошти	224802	100,0	240928	100,0	16126	7,2
Виробничі запаси	64941	28,9	54256	22,5	-10685	-16,5
Незавершене виробництво	23632	10,5	23007	9,5	-625	-2,6
Готова продукція	97535	43,4	119981	49,8	22446	23,0
Товари	475	0,2	2	0,01	-473	-99,6
Дебіторська заборгованість	31271	13,9	33488	13,9	2217	7,1
Грошові кошти	3322	1,5	2340	1,0	-982	-29,6
Інші оборотні кошти	2719	1,2	4759	2,0	2040	75,0
Витрати майбутніх періодів	907	0,4	3095	1,3	2188	241,2

Як видно з таблиці 2.9 на початок 2023 року в структурі оборотних коштів ПрАТ «ВО «Одеський консервний завод» найбільшу питому вагу мали виробничі запаси – 28,1%, готова продукція – 34,6% та дебіторська заборгованість – 16,3%. Інші елементи оборотних коштів мали набагато меншу питому вагу. Під кінець року відбулися відчутні зміни в структурі оборотних коштів: питома вага дебіторської заборгованості зменшилася до 13,9% при зростанні питомої ваги готової продукції до 43,4%. При цьому питома вага виробничих запасів майже не змінилася, склавши 28,9%. В 2024 році відбулося подальше відчутне збільшення питомої ваги готової продукції (до 49,8% на кінець року) при зниженні питомої ваги виробничих запасів до 22,5%.

В цілому можна констатувати нестабільність структури оборотних коштів підприємства, що з негативної сторони характеризує діяльність підприємства по управлінню його активами в цілому та оборотними зокрема. Про наявність дестабілізуючих процесів в управлінні оборотними коштами свідчить також динаміка окремих структурних елементів оборотних коштів. Також негативною характеристикою є значна питома вага та абсолютний розмір готової продукції, що свідчить про значні проблеми у підприємства з реалізацією продукції. Значений факт вимагає від підприємства розробки заходів по оптимізації виробничої програми та пошуку шляхів пришвидшення реалізації залишків готової продукції.

З точки зору оцінки ефективності діяльності підприємства, виключно важливою є оцінка ефективності використання оборотних коштів (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Показники оборотності оборотних коштів підприємства

Показник	2023 рік	2024 рік	Абс. відх-ня
1. Обсяг реалізованої продукції в діючих цінах (без ПДВ та акцизного податку), тис. грн	504154,0	430918,0	-73236,0
2. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	217966,0	232865,0	14899,0
3. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	2,31	1,85	-0,46
4. Швидкість одного обороту оборотних коштів, днів	157,8	197,2	39,4
5. Коефіцієнт закріплення оборотних коштів, грн	0,432	0,540	0,108

Як видно з наведених в таблиці 2.10 розрахунків, в 2024 році в порівнянні з 2023 роком оборотність оборотних коштів уповільнилася на 0,46

оборот, швидкість (тривалість) одного обороту зросла на 39,4 дня, коефіцієнт закріплення оборотних коштів збільшився на 0,108. Зниження оборотності оборотних коштів з негативної сторони характеризує роботу підприємства по управлінню оборотними активами підприємства, оскільки свідчить про відносну перевитрату коштів підприємства, тобто про необхідність залучення в 2024 році надлишкового розміру коштів, які, як було відмічено вище, є для підприємства дефіцитними.

Аналіз трудових ресурсів підприємства та оплати праці

Для аналізу руху робочої сили складемо аналітичну таблицю 2.11.

Таблиця 2.11

Показники руху робочої сили

Показник	2023 рік	2024 рік	Відхилення
1. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	602	533	-69
2. Прийнято працівників, осіб	88	62	-26
3. Вибуло працівників, осіб	91	112	21
з них по негативним причинам (за власним бажанням, звільнено за прогул і інші порушення трудової дисципліни, невідповідність займаній посаді)	91	112	21
4. Коефіцієнт обороту по прийому	0,146	0,116	-0,030
5. Коефіцієнт обороту по вибуттю	0,151	0,210	0,059
6. Коефіцієнт плинності робочої сили	0,151	0,210	0,059

В 2024 році в порівнянні з 2023 роком середньооблікова чисельність штатних працівників скоротилася на 69 осіб, при цьому в 2023 році на роботу було прийнято 88 осіб, звільнено 91 осіб, в 2024 році прийнято 62 особи, звільнено 112 осіб. Очевидно, що значне скорочення чисельності персоналу та зниження трудового потенціалу підприємства викликане російським вторгненням та не пов'язане з внутрішньогосподарськими процесам. Як в 2023, так і в 2024 році єдиними причинами звільнення працівників були: власне бажання, прогули й інші порушення трудової дисципліни, невідповідність займаній посаді. Значення показників руху робочої сили, а також динаміка цих показників, свідчать про те, що, як в 2023, так і 2024 роках на підприємстві спостерігається значний рух робочої сили, що є негативною характеристикою. Скорочення плинності кадрів є таким чином одним з

ключових резервів підвищення продуктивності праці й ефективності діяльності підприємства в цілому.

Нижче проаналізуємо ефективність використання трудових ресурсів підприємства, для чого використаємо показники продуктивності праці, а саме прямий показник продуктивності праці (виробіток) та зворотній (трудомісткість).

Таблиця 2.12

Оцінка ефективності використання трудових ресурсів

Показник	2022 рік	2023 рік	Абсолютне відхилення
1. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ) в порівняних цінах, тис. грн	558636,0	435062,6	-123573,4
2. Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	602	533	-69
3. Продуктивність праці, тис. грн/ос.	928,0	816,3	-111,7
4. Трудомісткість, ос./тис. грн	1,078	1,225	0,147

Як видно з наведених в таблиці розрахунків, в 2024 році порівняно з 2023 роком знизилася ефективність використання трудових ресурсів підприємства, про що свідчить зменшення на 111,7 тис. грн прямого показника продуктивності праці та зростання на 0,147 грн трудомісткості, тобто оберненого показника продуктивності праці.

Аналіз собівартості продукції й витрат на виробництво

Аналіз проведемо методом порівняння фактичної питомої ваги кожного елемента витрат в 2024 році з питомою вагою в базовому році (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Операційні витрати підприємства

Елемент витрат	Абс. знач, тис. грн		Структура, %		Відхилення	
	2023 рік	2024 рік	2023 рік	2024 рік	Абс. (+,-)	Відн. (%)
1. Матеріальні витрати	428663	352939	78,5	73,9	-75724	-17,7
2. Витрати на оплату праці	61017	64411	11,2	13,5	3394	5,6
3. Відрахування на соціальні заходи (ССВ)	13154	16722	2,4	3,5	3568	27,1
4. Амортизація	16371	22204	3,0	4,6	5833	35,6
5. Інші операційні витрати	27203	21571	5,0	4,5	-5632	-20,7
Разом	546408	477847	100,0	100,0	-68561	-12,5

Як видно з таблиці, виробництво продукції на підприємстві є матеріаломістким: питома вага матеріальних витрат в 2023 році склала 78,5%, а в 2024 році зменшилася до 73,9%. При цьому абсолютний розмір витрат

(економічних елементів) змінився по-різному: матеріальні витрати та інші операційні витрати зменшилися на 75724 тис. грн (17,7%) та 5632 тис. грн (20,7%) відповідно, в той час, як витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи та амортизація зросли на 3394 тис. грн (5,6%), 3568 тис. грн (27,1%) та 5833 тис. грн (35,6%) відповідно. В результаті наведеної динаміки окремих економічних елементів загальна сума витрат на виробництво зменшилася на 68561 тис. грн, що є цілком природнім явищем в контексті значного зниження обсягу виробленої продукції.

Нижче проаналізуємо ефективність управління витратами на підприємстві за допомогою показника витрат на 1 грн продукцію (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Оцінка витрат на одну гривню продукції

Показник	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			Абсолют. (+,-)	Відн. (%)
1. Обсяг виробленої продукції в діючих цінах (без ПДВ), тис. грн	558636	482480	-76156	-13,6
2. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн	546408	477847	-68561	-12,5
3. Витрати на 1 грн продукції, грн/грн	0,978	0,990	0,012	1,3

В 2024 році в порівнянні з 2023 роком при зменшенні обсягу виробленої продукції на 76156 тис. грн (13,6%) відбулося зниження її собівартості (операційних витрат) на 68561 тис. грн (12,5%). Внаслідок переважного зниження обсягів виробництва над витратами підприємства (тобто внаслідок негативної дії операційного левереджу) показник витрат на 1 грн продукції в 2024 році в порівнянні з 2023 роком збільшився на 1,2 коп. і склав 99,0 коп. Збільшення значення цього показника з негативної сторони характеризує роботу підприємства по управлінню витратами; при цьому абсолютні його значення протягом двох досліджуваних років, які близькі до одиниці (100 коп.), свідчить про вкрай низьку прибутковість виробничої діяльності та є ознакою загального низького рівня ефективності управління операційними витратами на підприємстві.

Аналіз фінансових результатів та рентабельності діяльності

Для аналізу рівня й динаміки фінансових результатів підприємства складемо таблицю 2.15.

Таблиця 2.15

Фінансові результати підприємства

Найменування статей	Абсолютне значення, тис. грн		Відхилення	
	2023 рік	2024 рік	абс	відн
Чистий дохід від реалізації продукції	504154	430918	-73236	-14,5
Собівартість реалізованої продукції	412732	379473	-33259	-8,1
Валовий прибуток	91422	51445	-39977	-43,7
Інші операційні доходи	101 076	74 740	-26336	-26,1
Адміністративні витрати	26 433	27 501	1068	4,0
Витрати на збут	24 040	11 616	-12424	-51,7
Інші операційні витрати	102 257	73 940	-28317	-27,7
Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток або збиток)	39768	13128	-26640	-67,0
Інші доходи	3	518	515	17166,7
Фінансові витрати	1799	2502	703	39,1
Інші витрати	221	1153	932	421,7
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток або збиток)	37751	9991	-27760	-73,5
Витрати (дохід) з податку на прибуток	6795	1798	-4997	-73,5
Чистий фінансовий результат (прибуток або збиток)	30956	8193	-22763	-73,5

Як видно з таблиці, чистий прибуток підприємства в 2024 році зменшився на 22763 тис. грн (-73,5%), склавши в цьому році 8193 тис. грн. Дані зміни є наслідком значного скорочення валового прибутку підприємства (-39977 тис. грн або 43,7%), тобто зниження ефективності виробництва продукції. Іншими словами основною причиною значного зниження чистого прибутку є ефект масштабу виробництва (в даному випадку негативний), тобто зниження прибутковості діяльності внаслідок зменшення обсягів виробництва та економії (в даному випадку перевитрати) на умовно-постійних витратах. Прибуток від операційної діяльності підприємства зменшився на 26640 тис. грн, що стало наслідком значного зменшення витрат на збут при збалансованому зменшенні як інших операційних витрат, так і інших операційних доходів.

Абсолютні розміри та динаміка неопераційних доходів та витрат дає підстави зробити висновок, що саме операційна діяльність визначає загальні фінансові результати та прибутковість діяльності підприємства.

Для аналізу показників рентабельності складемо таблицю 2.16.

Таблиця 2.16

Показники рентабельності діяльності

Показник	2023 рік	2024 рік	Абс.відх-ня
Капітал підприємства, тис. грн	274192,5	296976,5	22784
Власний капітал підприємства, тис. грн	175619	180985,5	5366,5
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	504154	430918	-73236
Виробничі фонди (основні засоби та оборотні кошти), тис. грн	368400	408433	40032,5
Операційні витрати, тис. грн	546408	477847	-68561
Чистий прибуток, тис. грн	30956	8193	-22763
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	39768	13128	-26640
Рентабельність капіталу, %	11,29	2,76	-8,53
Рентабельність власного капіталу, %	17,63	4,53	-13,10
Рентабельність продажів, %	7,89	3,05	-4,84
Рентабельність продукції, %	7,28	2,75	-4,53
Рентабельність виробництва, %	10,79	3,21	-7,58

Як видно з таблиці, абсолютний рівень усіх показників рентабельності в 2024 році свідчить про вкрай низький загальний рівень прибутковості підприємства (незалежно від бази порівняння). Таким чином, саме абсолютні розміри показників фінансових результатів визначають значення та динаміку показників рентабельності, тобто рівень загальної ефективності та інвестиційної привабливості підприємства.

Для характеристики стану підприємства складемо таблицю 2.17.

Таблиця 2.17

Основні техніко-економічні показники виробничо-господарської діяльності підприємства

Показник	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			абс	відн
1. Середньорічна виробнича потужність, тонн	20500	20500	0	0,0
2. Фактично вироблено продукції, тонн	16939	13192	-3747	-22,1
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частки	0,826	0,644	-0,183	-22,1
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ та АП), тис. грн				
у діючих оптових цінах підприємства	558636	482480	-76156	-13,6
у порівняльних цінах	558636	435063	-123573	-22,1
5. Обсяг реалізованої продукції в діючих цінах (без ПДВ та АП), тис. грн	504154	430918	-73236	-14,5
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	150434	175568	25134	16,7
7. Фондовіддача, грн/грн	3,713	2,478	-1,235	-33
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	217966	232865	14899	6,8
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, частки	2,31	1,85	-0,46	-20,0

Продовження таблиці 2.17

10. Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу, осіб	602	533	-69	-11,5
11. Продуктивність праці, тис. грн	927,97	816,25	-111,7	-12,0
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	546408	477847	-68561	-12,5
матеріальні витрати	428663	352939	-75724	-17,7
витрати на оплату праці	61017	64411	3394	5,6
відрахування на соціальні заходи	13154	16722	3568	27,1
амортизація	16371	22204	5833	35,6
інші операційні витрати	27203	21571	-5632	-20,7
13. Витрати на 1 грн виробленої продукції, грн/грн	0,978	0,990	0,012	1,3
14. Матеріалоемність, грн/грн	0,767	0,732	-0,036	-4,7
15. Собівартість реалізованої продукції (повна), тис. грн	412732	379473	-33259	-8,1
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	39768	13128	-26640	-67,0
17. Чистий прибуток, тис. грн	30956	8193	-22763	-73,5
18. Рентабельність продажів, %	7,89	3,05	-4,84	-
19. Рентабельність виробленої продукції, %	7,28	2,75	-4,53	-

Узагальнюючи представлені в таблиці дані, можна зробити висновок про зниження загальної ефективності функціонування підприємства у 2024 році. Попри зростання первісної вартості основних засобів, оновлення їх структури та певне покращення технічного оснащення праці (збільшення фондоозброєності), спостерігається погіршення ключових показників використання основних засобів – фондovіддача зменшилася, а фондоємність зросла, що вказує на менш ефективне використання виробничих потужностей. Про це також свідчить зниження коефіцієнта використання виробничої потужності підприємства. Крім того, зменшення продуктивності праці та коефіцієнта оборотності оборотних коштів свідчить про зниження інтенсивності використання трудових ресурсів та оборотних активів. Попри те, що операційні витрати скоротилися, це стало наслідком скорочення обсягу виробництва, а не результатом підвищення ефективності управління витратами. Частина витрат (оплата праці, соціальні відрахування та амортизація) зросла, що збільшило навантаження на прибуток у контексті зниження обсягів продукції. Як наслідок, витрати на 1 грн продукції зросли до 99 коп., що свідчить про загальне зниження рентабельності діяльності. Падіння чистого прибутку на 73,5% та зменшення показників рентабельності продажів і продукції майже втричі вказують на суттєве погіршення фінансових

результатів підприємства. Зниження обсягів виробництва стало основним чинником погіршення прибутковості, що свідчить про негативний вплив операційного левереджу – витрати не адаптувалися до темпів зниження доходів. Таким чином, у 2024 році підприємство зіткнулося зі зниженням ефективності виробничо-господарської діяльності, що проявляється у зменшенні прибутковості, погіршенні використання основних і оборотних засобів, а також зростанні питомих витрат. Ситуація потребує комплексного перегляду управлінських рішень щодо оптимізації витрат, підвищення продуктивності праці та ефективнішого використання виробничого та технічного потенціалу.

Висновки до розділу 2

В результаті дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку плодоовочеконсервної галузі в Україні встановлено, що галузь функціонує в умовах значного зниження обсягів виробництва та реалізації продукції. Основними причинами цього є зменшення валових зборів овочів, плодів і ягід як сировинної бази для консервної промисловості, зниження платоспроможного попиту населення, посилення конкурентного тиску з боку імпортової продукції та наслідки війни. Протягом останніх років простежується тенденція до консолідації виробництва, активізації інтеграційних процесів і поступової диверсифікації асортименту з орієнтацією на продукцію з підвищеною доданою вартістю. Встановлено, що ринок плодоовочеконсервної продукції є фрагментованим, з незначною часткою великих підприємств, тоді як більшість гравців – це середні та дрібні виробники.

Проведений економічний аналіз діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» за 2023–2024 роки засвідчив наявність кризових ознак у фінансово-господарській діяльності підприємства. Встановлено зниження обсягів виробництва, рівня використання виробничих потужностей та ефективності використання основних засобів. Спостерігається зменшення фондівіддачі при одночасному зростанні фондоемності, що свідчить про

неефективне використання основного капіталу та технічного потенціалу підприємства. Незважаючи на модернізацію окремих груп основних засобів, загальний рівень їх фізичного зносу залишається високим, а темпи оновлення – недостатніми.

Крім того, зниження коефіцієнта оборотності оборотних коштів, скорочення продуктивності праці та збільшення питомих витрат на одиницю продукції (показника витрат на 1 грн продукції) свідчать про зниження ефективності операційної діяльності. Встановлено, що внаслідок зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції на фоні недостатньої гнучкості витрат підприємство зазнало суттєвого скорочення прибутковості: чистий прибуток зменшився на понад 70%, а рівень рентабельності продажів і продукції – більш ніж удвічі.

Таким чином, у результаті проведеного аналітичного дослідження встановлено, що підприємство перебуває під впливом як несприятливої ринкової кон'юнктури, так і внутрішніх проблем, пов'язаних із нераціональним використанням ресурсів, застарілою технічною базою та недостатньою адаптивністю до змін зовнішнього середовища. Все це обумовлює необхідність розробки стратегії підвищення ефективності виробництва на основі оптимізації витрат, інтенсифікації використання ресурсного потенціалу та орієнтації на перспективні напрями розвитку галузі.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ЗАХОДУ З ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПРАТ ВО «ОДЕСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД»

3.1. Техніко-економічне обґрунтування проєкту розширення виробничої програми підприємства (виробництво продукції у реторт-пакетах)

Ідентифікація резервів підвищення ефективності використання та відтворення основних засобів плодоовочеконсервного підприємства в цілому передбачає аналіз джерел можливого отримання зазначеного позитивного ефекту. Відповідно до сфер виникнення, такі джерела можуть бути віднесені до зовнішнього макро-, мезо- та мікросередовища, а також до внутрішнього середовища самого підприємства. Стосовно реалізації джерел підвищення ефективності основних засобів, які відносяться до зовнішнього макро- та мезосередовища, то такі чинники є некерованими з точки зору окремих суб'єктів господарювання, а тому тут мають бути передбачені відповідні заходи державної політики.

Для підприємств консервної галузі харчової промисловості надзвичайної гостроти набула проблема підвищення коефіцієнта змінності роботи виробничого устаткування. В Україні цей показник нині є невиправдано низьким і свідчить про наявність достатньо великих резервів ліпшого використання знарядь праці.

Повертаючись до практичних аспектів підвищення ефективності використання основних засобів на досліджуваному підприємстві, на нашу думку, особливої увагу заслуговують наступні аспекти його діяльності:

- низький рівень використання виробничої потужності (0,644 в 2024 році);
- високий ступінь зносу основних засобів (0,675 наприкінці 2024 року);
- низький рівень рентабельності діяльності (особливо в 2024 році) та невелика питома вага амортизаційних відрахувань в структурі собівартості

(4,6% в 2024 році), що значно ускладнює належне відтворення технічної бази підприємства.

В цілому розв'язання представлених проблем в контексті підвищення ефективності діяльності в цілому може бути реалізоване у вигляді наступних заходів:

- заходи (комплекс заходів), спрямовані на зростання обсягів виробництва, особливо в межах діючих фактичних виробничих потужностей. Висока ефективність таких заходів пов'язана з ефектом масштабу виробництва, тобто економії на витратах (зростання собівартості продукції за рахунок умовно-постійних витрат відбувається меншими темпами, ніж зростання обсягів виробництва та реалізації);

- комплексна (або точкова в умовах браку фінансових джерел) механізація, автоматизація та роботизація технологічних операцій, що є одним з основних перспективних напрямків підвищення ефективності виробництва та рентабельності діяльності в стратегічному вимірі. Джерелом зазначеного процесу є впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу. В цілому дані заходи дозволяють за рахунок економії на витратах (насамперед, оплаті праці та відповідним відрахуванням на соціальні заходи) знизити поточні витрати та підвищити якість продукції, що в свою чергу позитивно впливає на попит на продукцію підприємства, і в кінцевому підсумку, на його прибуток та реалізацію цілей власників та інших зацікавлених сторін;

- суто технічні заходи (заміна фізично та морально застарілого обладнання, модернізація, технічне переозброєння, реконструкція та розширення підприємства). Дані заходи за рахунок покращення технічної бази підприємства дозволяють, як і в попередньому випадку, дозволяють підвищити якість продукції, знизити її собівартість та підвищити прибуток.

На основі проведеного аналізу та з урахуванням реалій зовнішнього середовища на нашу думку може бути запропонована низка перспективних практичних заходів по двох основних напрямках:

- модернізація виробничого обладнання (з урахуванням впровадження більш автоматизованих та енергоефективних рішень);
- освоєння випуску традиційної продукції у новій упаковці, орієнтованої на потреби військових (зокрема у вигляді продукції у м'якій або компактній упаковці для тривалого зберігання та спрощеної логістики).

У таблиці 3.1 у загальному вигляді наведений комплекс представлених перспективних заходів із зазначенням їх очікуваного ефекту та можливих джерел фінансування.

Таблиця 3.1

**Комплекс практичних заходів з підвищення ефективності діяльності
ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»**

№	Напрямок заходу	Зміст заходу	Очікувані ефекти
1	Модернізація устаткування	Придбання та встановлення нової лінії для миття, сортування та нарізання овочів і фруктів з автоматизацією управління процесом та системою енергозбереження	Підвищення продуктивності праці; скорочення витрат на оплату праці та енергію; зниження відсотка браку; підвищення якості продукції
2	Освоєння випуску продукції у новій упаковці	Впровадження виробництва консервованої продукції у гнучкій упаковці (дой-пак), призначеної для військових та гуманітарних потреб	Підвищення попиту; розширення ринків збуту; ефективніше використання виробничої потужності; зростання доходів від реалізації продукції
3	Механізація та автоматизація технологічних операцій	Поетапна автоматизація фасування та пакування продукції; встановлення конвеєрних систем	Зниження витрат на оплату праці; підвищення швидкості виробничого процесу; підвищення гнучкості виробництва
4	Точкове технічне переозброєння	Часткова заміна застарілих машин і устаткування на енергоефективні	Зниження витрат на енергоресурси; зменшення простоїв обладнання; підвищення екологічної безпеки виробництва

Серед запропонованих заходів особливої уваги заслуговує на нашу думку захід щодо освоєння випуску продукції у новій упаковці, орієнтованої на потреби військових формувань та гуманітарних організацій, що дозволить підприємству не лише диверсифікувати ринки збуту, а й підвищити завантаженість виробничих потужностей, знизити витрати на одиницю продукції за рахунок ефекту масштабу виробництва та адаптувати асортимент до актуальних запитів ринку.

В контексті забезпечення військових підрозділів та гуманітарних цілей особливе значення має не лише якість продукції, а й форма її пакування. Обрана упаковка повинна відповідати ряду ключових критеріїв: герметичність, тривалий термін зберігання, стійкість до механічних впливів, зручність транспортування, можливість розігріву в польових умовах, легкість утилізації та адаптація до широкого спектра харчових продуктів. Для асортименту продукції підприємства (соки, консервовані овочі та фрукти, пасти, цукрові кондитерські вироби, риба, соуси та приправи) найбільш доцільними видами упаковки є дой-пак (гнучкий багатошаровий пакет з можливістю стояння) та реторт-пакет (термостійка багатошарова упаковка, призначена для стерилізації та тривалого зберігання). З метою порівняльного аналізу доцільності застосування дой-паку та реторт-пакету у військових та гуманітарних умовах проведено оцінювання за такими критеріями (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Порівняльна характеристика дой-пак та реторт-пакетів для військових та гуманітарних потреб

Критерій	Дой-пак	Реторт-пакет
Герметичність	Висока, але обмежена при механічних пошкодженнях	Дуже висока, завдяки багатошаровій структурі та спеціальному герметичному шву
Механічна стійкість	Середня (можливі пошкодження при транспортуванні)	Висока (витримує стискання, падіння, удари)
Термін зберігання	Обмежений (до 6-12 місяців, залежно від продукту)	Тривалий (до 24-36 місяців)
Можливість стерилізації	Частково (пастеризація), не витримує високотемпературної стерилізації	Повна (автоклавування, стерилізація)
Можливість розігріву	Обмежена (при відкритті)	Можна підігрівати прямо в упаковці (нагрів у воді чи в СВЧ)
Універсальність для асортименту	Не підходить для стерилізованих продуктів (риба, м'ясо)	Універсальний для всього асортименту, особливо для консервованих овочів, фруктів, соусів, риби
Зручність використання в польових умовах	Обмежена (потрібно додатковий посуд)	Максимальна (можна використовувати як тарілку)
Маса упаковки	Легка	Легка (незначна різниця)
Утилізація	Потребує сортування (ПЕТ+алюміній)	Переважно полімери, легка утилізація

Як видно з таблиці, для підприємства та його асортименту продукції, особливо враховуючи потреби військових і гуманітарних місій, перевагу слід віддати на нашу думку реторт-пакетам, що пояснюється такими перевагами:

- забезпечують тривалий термін зберігання завдяки стерилізації (особливо важливо для риби та овочевих консервів);
- витримують значні механічні навантаження (удари, падіння), що критично при транспортуванні в зонах бойових дій;
- дозволяють розігрівати продукцію безпосередньо в упаковці, що значно полегшує використання в польових умовах;
- забезпечують універсальність для більшості асортиментних груп продукції підприємства (консерви, пасти, риба, соуси);
- дають змогу реалізувати інноваційні підходи до дизайну упаковки (для гуманітарних поставок можна використовувати маркування, інструкції та піктограми різними мовами).

Реторт-пакети – це пакети для харчових продуктів з реторт-плівки, які є якісною альтернативою скляній банці. Реторт-пакети виготовляються із спеціальних багатошарових плівок, які забезпечують можливість стерилізації, пастеризації та автоклавування запакованих продуктів при температурі 120-140 градусів за Цельсієм під тиском 1,2-1,5 АТМ і їх тривалого зберігання терміном до двох-трьох, а в деяких випадках до 5 років.

Реторт-пакети можуть забезпечуватися спеціальним штуцером, який так само витримує довгостроковий вплив високих температур (стандартний штуцер для звичайного пакета не витримує високі температури).

При виготовленні упаковки використовується спеціальна фарба для друку, яка не вицвітає і зберігає свій первинний зовнішній вигляд при автоклавуванні і при тривалих термінах зберігання.

Реторт пакети спочатку розроблялися для військових, з метою отримання упаковки для армійського пайка, яка була б легкою, займала мало місця, дозволяла легко розігріти вміст (багаття, гаряча вода і т.д.) і мала великий термін придатності.

Зараз реторт пакети застосовують для пакування всіх видів консервів, м'яса, риби, овочів, кормів для тварин, рідких продуктів, пайків, напівфабрикатів.

Реторт плівка представляє з себе багат шарову структуру, що складається з PET, PE, CPP, алюмінієвої фольги і нейлону. Структура підбирається індивідуально залежно від типу упаковуваного продукту.

Сформований пакет заповнюється сирим або звареним продуктом і запечатується. Потім пакет нагрівається під високим тиском всередині автоклава. В процесі приготування знищується більшість відомих мікроорганізмів, що не дає продукту зіпсуватися.

Перевагами використання реторт-пакетів є:

- економне витрачання енергоресурсів при автоклавуванні (стерилізації) за рахунок швидкого прогрівання плівкового матеріалу. Витрата енергії до 1,5 разів менше ніж при упаковці в склотару;
- мала вага пакета дозволяє істотно знизити транспортні витрати з доставки тари на підприємство і готової продукції в роздрібні торговельні мережі або оптові бази;
- економія на логістиці за рахунок зниження площ, необхідних для зберігання порожньої упаковки;
- термін зберігання продуктів складає 2 роки;
- будь-яка форма пакета - можливість виготовити «реторт-пакети» різних розмірів і форм;
- герметичність - пакет не пропускає сонячні промені, вологонепроникний, прекрасно утримує запах, зберігаючи оригінальні якості продукту;
- екологічність і термостійкість - реторт-пакети не виділяють в продукт харчування ніяких шкідливих хімічних елементів навіть при довгому нагріванні при температурах 120-140°C і більше, що гарантує повну безпеку використання таких пакетів для пакування та приготування напівфабрикатів;

- дизайн - завдяки можливості глибокого флексографічного друку, «реторт-пакети» виходять барвистими, дозволяють втілити необмежене число дизайнерських рішень, привабливі для споживача, інформативні і мають велику поверхню для реклами.

Крім того, немає необхідності відразу витягувати продукт з упаковки, тому під дією кисню не відбувається прискорення процесів окислення матеріалу та посилення його взаємодії з продуктом. Якщо ж пакет оснащений дозатором-штуцером, то після розтину його можна знову герметизувати. Гнучка конструкція дозволяє витягувати вміст пакету майже повністю. Крім того, реторт-пакети легше, покупцеві їх простіше доставити до будинку, а потім утилізувати упаковку, не займають багато місця. Для розкриття пакета не потрібно консервного ключа або відкривачки, що набагато безпечніше, наприклад, при використанні продукту дітьми.

Отже, пропонується розширити виробничу програму підприємства (за рахунок нового пакування, а саме реторт пакетів) в межах фактичного резерву виробничої потужності підприємства (за даними 2024 року), що підвищить її привабливість для цільових сегментів споживачів та забезпечить ефективне використання виробничих потужностей підприємства.

Враховуючи результати аналізу доцільності використання реторт-пакетів як додаткової упаковки для продукції досліджуваного підприємства, важливо визначити конкретні види продукції, для яких ця упаковка є найбільш доцільною та економічно обґрунтованою.

При виборі продукції для фасування в реторт-пакети враховуються такі основні критерії:

- необхідність тривалого зберігання (без холодильного обладнання), чутливість продукції до умов зберігання та транспортування (механічний вплив, температура);
- зручність розігріву або споживання в умовах військових дій чи гуманітарних потреб;

- технологічна можливість стерилізації в упаковці, здатність продукції зберігати органолептичні властивості після термічної обробки у реторт-пакеті.

З урахуванням наведеного, аналіз асортименту підприємства (див. нижче табл. 3.3) дозволяє виокремити ті види продукції, які доцільно фасувати у реторт-пакели.

Таблиця 3.3

Обґрунтування вибору продукції для виробництва в реторт-пакетах

№	Найменування продукції	Обґрунтування вибору
1	Овочі консервовані натуральні без оцту	Потребують стерилізації для тривалого зберігання. Реторт-пакели забезпечує надійність транспортування, зручність у використанні (можна споживати одразу або підігріти).
2	Риба приготована чи консервована іншим способом	Вимагає стерилізації для забезпечення безпеки та тривалого зберігання. Реторт-пакели дозволяє стерилізувати продукт разом із упаковкою та забезпечує максимальний термін зберігання.
3	Соуси та приправи	Мають високий вміст води, що потребує стерилізації для запобігання мікробіологічній псуваності. Реторт-пакели зручний для порційного використання та тривалого зберігання.
4	Пюре і пасти фруктові	Легко піддаються стерилізації. Реторт-пакели забезпечує збереження смакових властивостей, легке відкривання та можливість швидкого споживання.
5	Соки фруктові та овочеві	Хоча традиційно фасуються у скляну або ПЕТ-тару, у випадку військових та гуманітарних потреб доцільно використовувати реторт-пакели для підвищення механічної стійкості та зниження ваги вантажу.
6	Овочі та фрукти з додаванням оцту	Можливе фасування в реторт-пакели, проте через наявність оцту термін зберігання і так є досить тривалим. Використання реторт-пакетів забезпечить кращий захист при транспортуванні та зручність споживання.
7	Цукрові кондитерські вироби (халва, казинаки)	Не потребують стерилізації, термін зберігання і так високий, тому фасування в реторт-пакели економічно недоцільне.

На підставі наведеного аналізу найбільш доцільно фасувати у реторт-пакели наступну продукцію:

- овочі консервовані натуральні без оцту;
- рибу приготовану чи консервовану іншим способом;
- пюре і пасти фруктові.

Зазначені види продукції відповідають критеріям зберігання, транспортування та споживання в умовах військових та гуманітарних потреб і в цілому мають високий потенціал ринкового попиту.

Проект розширення виробничої програми підприємства за рахунок нового пакування (реторт-пакети) потребуватиме змін в технологічному процесі, які полягають у наступному:

– у випадку склотари (основний вид тари на підприємстві) та жорстяних банок (рибна продукція) стерилізація відбувається в автоклавах, які розраховані на тверду упаковку, в той час, як реторт-пакет потребує м'якого завантаження у спеціальні касети для запобігання деформації;

– пакування у реторт-пакети відбувається у герметичних умовах (з вакуумом або ізолюючою атмосферою) для запобігання вторинному інфікуванню продукту до стерилізації.

Ключовим вузлом технологічного ланцюга є реторт-автоклав, в якому продукт стерилізується разом з упаковкою, забезпечуючи мікробіологічну безпеку та тривалий термін зберігання.

Зважаючи на попередній аналіз та потреби ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» у збалансованому технічному рішенні, доцільним є впровадження комплексної лінії пакування ITP-Group [68], яка забезпечить ефективність, гнучкість та відповідність сучасним вимогам ринку.

ITP-Group пропонує високотехнологічні автоматичні лінії для пакування в реторт-пакети, які ідеально підходять для роботи з різними видами продуктів. Ці лінії забезпечують формування пакету, його заповнення продукцією та герметичне запаювання.

Технологічна лінія пакування продукції у реторт-пакети має наступні компоненти:

1. Автоматична машина для формування та запаювання реторт-пакетів: забезпечує точне формування пакету, його наповнення та герметичне закриття.

2. Дозатор для наповнення: гарантує точне дозування рідких, пастоподібних або твердих продуктів у реторт-пакети.

3. Реторт-автоклав: забезпечує стерилізацію продукції в упаковці при високих температурах та тиску, що гарантує тривалий термін зберігання.

4. Система охолодження після стерилізації: швидко охолоджує продукцію після стерилізації, зберігаючи її якість та органолептичні властивості.

5. Контрольно-вимірювальне обладнання: забезпечує перевірку герметичності упаковки, контролює температурні та тискові параметри стерилізації.

6. Етикетувальне та пакувальне обладнання: наносить маркування, етикетування та здійснює групове пакування реторт-пакетів для зберігання та транспортування.

Нижче оцінимо економічну ефективність запропонованого заходу.

3.2. Розрахунок економічної ефективності впровадження комплексної технологічної лінії (ITP-Group) по пакуванню продукції в реторт-пакети

Для оцінки економічної ефективності запропонованого заходу визначимо спочатку зміну поточних витрат, пов'язаних з установкою нового устаткування. Техніко-економічна характеристика впроваджуваного устаткування наведена в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Техніко-економічна характеристика комплексної технологічної лінії (ITP-Group) пакування продукції в реторт-пакети

Показник	Значення
Технічна норма продуктивності, кг/год	50
Маса, кг	1300
Габаритні розміри, мм	
довжина	4200
ширина	1200
Споживання електроенергії, кВт/год	18,0
Чисельність обслуговуючого персоналу (норма обслуговування), осіб., у т.ч.	3
3-го розряду	3
Ціна, тис. грн	1600

Нормативно-довідкова інформація, використовувана при розрахунках представлена в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Нормативно-довідкова інформація використовувана для розрахунків

Показник	Значення
Норматив відрахувань у соціальні фонди, % від заробітної плати	22
Норма амортизації устаткування, %	20
Норма витрат на ремонтні роботи по устаткуванню, %	5,0
Норма витрат на утримання і експлуатацію обладнання, %	1,5
Річний фонд робочого часу, %	1800
Собівартість 1 кВт/год електроенергії, грн	4,32
Коефіцієнт використання інженерного ресурсу	0,8
Годинна тарифна ставка робітника 3 розряду, грн (мінімальна заробітна плата 8000 грн, фонд робочого часу 160 годин, тарифний коефіцієнт 1,2)	60
Граничний строк окупності інвестицій, років	4

Для розрахунку витрат по експлуатації устаткування зробимо розрахунок інвестицій по ньому.

Інвестиції в основні засоби по заходу будуть являти собою суму наступних видів витрат:

$$I_y = Ц + Tr + M_n + I_n, \quad (3.1)$$

де Ц – вартість впроваджуваного устаткування (Ц);

Tr – транспортні витрати (5% від вартості впроваджуваного устаткування);

M_n – вартість монтажних робіт (5% від вартості впроваджуваного устаткування);

I_n – інші витрати (2% від вартості впроваджуваного устаткування);

$$I_y = 1600 + 1600 \cdot 0,05 + 1600 \cdot 0,05 + 1600 \cdot 0,02 = 1792 \text{ тис. грн.}$$

Первісна вартість устаткування, яка використовується для розрахунку амортизаційних відрахувань, витрат на ремонт, утримання та експлуатацію устаткування складе:

$$O_{3п} = I_y = 1792 \text{ тис. грн.}$$

Вартість впроваджуваного устаткування, що амортизується:

$$O_{3а} = O_{3п} - Л = 1792 - 0 = 1792 \text{ тис. грн.,}$$

де Л – ліквідаційна вартість впроваджуваного устаткування (Л = 0).

При нарахуванні амортизації приймемо, що підприємство використовує прямолінійний метод нарахування амортизації. Згідно із положеннями Податкового кодексу України та П(С)БУ №7 «Основні засоби», нарахування амортизації відбувається виходячи із вартості основних засобів, що амортизується (первісної вартості за умови, що ліквідаційна вартість дорівнює 0) та відповідної норми амортизації.

Амортизація впроваджуваного устаткування:

$$A_y = 1792 * 0,20 = 358,4 \text{ тис. грн.}$$

Витрати на ремонтні роботи із впроваджуваного устаткування:

$$P_y = 1792 * 0,05 = 89,6 \text{ тис. грн.}$$

Витрати по утримуванню й експлуатації впроваджуваного устаткування:

$$C_{ye} = 1792 * 0,015 = 26,9 \text{ грн.}$$

Витрати по енергоресурсам, що споживаються устаткуванням визначимо в наступній таблиці.

Таблиця 3.6

Витрати по енергоресурсам, що споживаються устаткуванням

Найменування енергоресурсу	Од. вим.	Річне споживання	Вартість одиниці, грн	Річні витрати, тис. грн.
Електроенергія	кВт/год	$1800 * 18 * 0,8 = 25920$	4,32	112,0

Основна і додаткова заробітна плата робітників, що обслуговують устаткування (Зод)

$$Z_{od} = Ч * ТС_{год} * (1 + К_{пд}) * Фр * (1 + Кд),$$

де Ч – чисельність персоналу (3), осіб;

ТС_{год} – годинна тарифна ставка (60 грн), грн

Фр – річний фонд робочого часу (1800), годин

К_{пд} – коефіцієнт для визначення премій і доплат, 0,2

К_д – коефіцієнт для визначення додаткової заробітної платні, 0,15.

$$Z_{od} = 3 * 60 * (1 + 0,2) * (1 + 0,15) * 1800 / 1000 = 447,1 \text{ тис. грн.}$$

Відрахування до соціальних фондів на основі заробітної платні робітників, що обслуговують устаткування (Всф)

$$V_{сф} = 447,1 * 0,22 = 98,4 \text{ тис. грн.}$$

В таблиці 3.7 визначимо загальні річні експлуатаційні витрати по устаткуванню.

Таблиця 3.7

Сумарні поточні витрати по експлуатації устаткування

Найменування	Значення, тис. грн
Амортизація устаткування	358,4
Витрати на ремонтні роботи по устаткуванню	89,6
Витрати по утриманню й експлуатації устаткування	26,9
Витрати по енергоресурсам, що споживає устаткування	112,0
Зарплата робітників, що обслуговують устаткування	447,1
Відрахування в соціальні фонди на основі зарплати робітників, що обслуговують устаткування	98,4
Разом	1132,3

Отже, установка нового устаткування для виробництва продукції в реторт пакетах потребуватиме додаткових поточних витрат в розмірі 1132,3 тис. грн на рік. Оцінимо збільшення обсягу виробленої й реалізованої продукції в результаті випуску продукції. Заплануємо додатковий випуск продукції визначеного вище асортименту (овочі консервовані натуральні без оцту; риба приготована чи консервована іншим способом; пюре і пасти фруктові) в мінімальній кількості, що відповідає пілотному характеру проекту в межах резерву виробничої потужності підприємства в 2024 році, а саме в кількості, що відповідає 10%-вому приросту зазначених видів продукції. В таблиці 3.8 представимо відповідні розрахунки планової виробничої програми.

Таблиця 3.8

Розрахунок планового обсягу виробництва нової продукції

Продукція	Фактичний обсяг виробленої продукції в 2024 році, тонн	Фактична діюча ціна, тис. грн	Фактичний обсяг виробленої продукції в 2024 році, тис. грн	Додатковий обсяг виробленої продукції (плановий приріст 10% по визначеному асортименту), тонн	Планова ціна нової продукції, тис. грн	Додатковий обсяг виробленої продукції (плановий приріст 10% по визначеному асортименту), тис. грн
Соки фруктові та овочеві	2895	26,0	75125	-	-	-
Овочі консервовані натуральні без оцту	6112	37,0	225838	611	40	24440

Продовження таблиці 3.8

Овочі та фрукти з додаванням оцту	1025	36,0	36849	-	-	-
Пюре і пасти фруктові	365	21,2	7756	37	24	888
Цукрові кондитерські вироби (халва, казинаки)	1002	46,0	46042	-	-	-
Риба приготована чи консервована іншим способом	589	57,2	33661	59	60	-3540
Соуси та приправи	402	37,8	15216	-	-	
Інші продукція	802	52,4	41993	-	-	
Всього	13192		482480	707	-	28868

Таким чином, проектом передбачається виробництво нової продукції (в реторт-пакетах) в обсязі 707 тонн на суму 28868 тис. грн.

Розрахуємо зростання витрат підприємства (собівартості продукції) в результаті збільшення обсягів її виробництва (виробництва нової продукції). Планування витрат проведемо в розрізі економічних елементів, а саме матеріальних витрат, витрат на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи, амортизації та інших витрат.

Матеріальні витрати (МВ) (витрати на сировину, матеріали (основні та допоміжні), тару, енергоресурси) є за своїм змістом умовно-змінними, а тому доцільним є визначення планового зростання даних витрат на основі фактичного значення показника матеріалоемності продукції, який складав в 2024 році 0,732 грн (за умови незмінності цін на продукцію). Таким чином, планове зростання матеріальних витрат складе:

$$МВ_{\text{план}} = 0,732 * (611 * 37,0 + 37 * 21,2 + 59 * 57,2) = 19569,3 \text{ тис. грн.}$$

Витрати на оплату праці (ОП) визначимо виходячи з фактичної трудомісткості виробничої програми підприємства (з урахуванням наявності в

структурі персоналу значної кількості умовно-постійного складу) та фактичного рівня оплати праці на підприємстві в 2024 році.

Трудомісткість виробничої програми підприємства (у вартісному виразі) в 2024 році складала:

$$Tr = 533/13192 = 0,040403 \text{ ос./т.}$$

Розрахунковий приріст чисельності (без урахування структури персоналу) складе: $707 * 0,040403 = 28,6$ ос. Далі оцінимо питому вагу умовно-постійного складу (керівники, спеціалісти, службовці, допоміжні робітники, значна частина основних виробничих робітників (за виключенням ручних операцій) та умовно-змінного складу в загальній структурі персоналу. В 2024 році порівняно з 2023 роком обсяг виробленої продукції скоротився на 22,1%, при цьому чисельність персоналу скоротилася на 11,5% (табл. 2.17). Таким чином, орієнтовна питома вага умовно-змінного складу (залежність від динаміки обсягів виробництва прямо пропорційна) в загальній структурі чисельності персоналу складає: $11,5/22,1 = 0,52$ (52%). Плановий приріст чисельності персоналу, викликаний збільшенням обсягу виробленої продукції, складе: $Чпл = 28,6 * 0,52 \approx 14$ ос. Отже, зростання обсягу виробленої та реалізованої продукції на 707 тонн потребуватиме додатково залучення 14 працівників. З урахуванням того, що частина робітників з цієї додаткової потреби в персоналі буде залучена в обслуговуванні нового устаткування по упаковці продукції в реторт-пакети (3 особи), плановий приріст чисельності персоналу викликаний зростанням трудомісткості виробничої програми складе 11 осіб (14-3).

Фактична середня заробітна плата на підприємстві в 2024 році складала 120,8 тис. грн (64411/533). Таким чином, зростання витрат на оплату праці, викликане виробництвом нової продукції, складе:

$$ОП = 120,8 * 11 = 1329,3 \text{ тис. грн.}$$

Відрахування на соціальні заходи (СЗ) складають 22% від витрат на оплату праці:

$$СЗ = 1329,3 * 0,22 = 292,4 \text{ тис. грн.}$$

Амортизація (А) представляє собою елемент витрат, який за своїм змістом є повністю умовно-постійним, а тому планове зростання обсягів виробництва продукції не вплине на даний елемент витрат (окрім амортизації, розрахованої в ході визначення зміни поточних витрат, викликаних заміною устаткування).

$$А = 0.$$

Інші витрати (ІВ) за своїм складом є поліструктурним елементом, планування якого прямим шляхом (через відповідні норми витрат) вкрай проблематично (особливо в умовах браку інформації в цілому та відсутності даних управлінського обліку зокрема), а тому доцільним в даному випадку є розрахунок прогнозного значення даного елемента витрат за допомогою показника покриття даних витрат (Пів) та оцінки в структурі даного виду витрат умовно-постійної та умовно-змінної складової:

$$Пів = ОПД_{2024} / ІВ_{2024}, \quad (3.1)$$

де ОПД 2024 – обсяг виробленої продукції в діючих цінах в 2024 році;

ІВ 2024 – інші витрати підприємства в 2024 році.

$$Пів = 482480 / 21571 = 22,36708 \text{ грн.}$$

Плановий умовно-розрахунковий (без врахування структури витрат) розмір інших витрат в 2024 році за незмінних цін складе:

$$ІВ = (611 * 37,0 + 37 * 21,2 + 59 * 57,2) / 22,36708 = 1195,2 \text{ тис. грн.}$$

Далі оцінимо питому вагу умовно-постійної та умовно-змінної складової в загальній структурі інших витрат підприємства. В 2024 році порівняно з 2023 роком обсяг виробленої продукції скоротився на 22,1%, при цьому інші операційні витрати скоротилися на 20,7% (табл. 2.17). Таким чином, орієнтовна питома вага умовно-змінного складової (залежність від динаміки обсягів виробництва прямо пропорційна) в загальній структурі інших витрат підприємства складає: $20,7 / 22,1 = 0,9090$ (90,9%). Плановий приріст інших операційних витрат підприємства складе:

$$ІВ = 1195,2 * 0,9090 = 1086,6 \text{ тис. грн.}$$

Загальний приріст операційних витрат підприємства (ОВ), викликаний зміною виробничої програми підприємства, таким чином складе:

$$ОВ = МВ + ОП + СЗ + А + ІВ = 19569,3 + 1329,3 + 292,4 + 0 + 1086,6 = 22277,6 \text{ тис. грн.}$$

Важливим практичним питанням є визначення джерел фінансування проєкту, оскільки використання позикових коштів (якщо виникає потреба в даному джерелі) передбачає виплату відповідних відсотків, що в свою чергу відображається на сумі поточних витрат, а отже на розмірі прибутку.

Для оцінки можливих джерел фінансування заходу необхідним є визначення загальною величиною інвестиційних витрат, які представляють собою суму інвестицій в основні засоби (1792 тис. грн) та інвестицій в матеріальні оборотні кошти (Іобк).

Інвестиції в матеріальні оборотні кошти визначимо виходячи з планового розміру матеріальних витрат та коефіцієнта оборотності оборотних коштів підприємства (2,31) за припущення про підвищення загального попиту на продукцію підприємства та отримання оборотності коштів на рівні 2023 року. Інвестиції в матеріальні оборотні кошти (Іобк) складуть $19569,3/2,31 = 8471,6$ тис. грн.

Загальний розмір інвестицій, необхідний для реалізації заходу, складе $1792,0 + 8471,6 = 10263,6$ тис. грн.

Підприємство в 2024 році отримало чистий прибуток в розмірі 8193,0 тис. грн. Таким чином, доцільним є використання в якості основного джерела фінансування заходу чистого прибутку, тобто власних коштів підприємства, а також залучення короткострокового кредиту (на поповнення оборотних коштів) в розмірі, в якому бракуватиме чистого прибутку, тобто $10263,6 - 8193,0 = 2070,6$ тис. грн.

Підприємство при провадженні своєї діяльності відповідно до звітних даних обслуговується в АТ "Райффайзен Банк". На сьогоднішній день банк пропонує кредитні ресурси на умовах овердрафту під 17,75% річних.

Розрахунок витрат на виплату відсотків ($V_{\%}$) за використання банківської позики проведемо за даною відсотковою ставкою:

$$V_{\%} = 2070,6 * 0,1775 = 367,5 \text{ тис. грн.}$$

В таблиці 3.9 визначимо загальні операційні витрати підприємства в результаті зміни виробничої програми та установки додаткового технологічного устаткування, а також планові фінансові результати діяльності підприємства.

Таблиця 3.9

Розрахунок поточних операційних витрат проєкту

Показник	1-ий рік			2-ий та наступні роки		
	Установка обладнання	Зміна виробничої програми	Разом	Установка обладнання	Зміна виробничої програми	Разом
Операційні витрати, в т.ч.	1132,3	22645,1	23777,5	1132,3	22277,6	23410,0
1. Матеріальні витрати	112,0	19569,3	19681,3	112,0	19569,3	19681,3
2. Витрати на оплату праці	447,1	1329,3	1776,4	447,1	1329,3	1776,4
3. Відрахування на соціальні заходи	98,4	292,4	390,8	98,4	292,4	390,8
4. Амортизація	358,4	0,0	358,4	358,4	0,0	358,4
5. Інші операційні витрати	116,5	1454,1	1570,6	116,5	1086,6	1203,1
в т.ч. витрати на виплату відсотків по кредиту	-	367,5*	367,5	-	-	-
Додатковий обсяг виробленої (реалізованої) продукції, тис. грн			28868,0			28868,0
Прибуток, тис. грн			5090,5			5458,0
Чистий прибуток (ставка податку на прибуток 18%), тис. грн			4174,2			4475,6

* - оскільки проєктом передбачається залученні банківського кредиту під частину потреби в додаткових оборотних коштах, що буде погашено протягом першого року проєкту, на наступні роки банківський кредит не передбачений (джерелом коштів для фінансування оборотного капіталу будуть власні кошти підприємства, а саме виручка від реалізації продукції).

Строк окупності інвестицій без урахування фактора часу (без дисконтування) становитиме:

$$T = I/\Delta\text{ЧД}, \quad (3.2)$$

$$T = 10263,6/4174,2 = 2,46 \text{ роки.}$$

Оцінимо нижче інвестиційну привабливість проекту, для чого використаємо такі показники, як чистий дохід (ЧД), чистий приведений дохід або чиста приведена вартість проекту (NPV), внутрішня норма прибутковості (I_{RR}), індекс дохідності (PI), період окупності (T_{ds}).

ЧД і NPV характеризують перевищення сумарних грошових надходжень над сумарними витратами для даного проекту, відповідно без урахування і з урахуванням нерівноцінності ефектів, що відносяться до різних моментів часу.

Різницю між ЧД та NPV називають дисконтом проекту.

ЧД характеризує накопичений ефект за розрахунковий період: сальдо операційного грошового потоку, який формується в процесі реалізації проекту та грошового потоку від інвестиційної діяльності:

$$\text{ЧД} = \text{ГП} - I, \quad (3.3)$$

де ГП – сальдо операційного грошового потоку від проекту;

I – сума інвестованих у проєкт коштів.

NPV – це різниця між сумою грошового потоку, приведеного до теперішньої вартості (шляхом дисконтування – ЧДП), і сумою інвестованих у проєкт коштів, також приведених до теперішньої вартості.

$$\text{NPV} = \sum \text{ЧГП} - \sum \text{ЧІ}, \quad (3.4)$$

де $\sum \text{ЧГП}$ – сума чистого грошового потоку від проекту у теперішній вартості;

$\sum \text{ЧІ}$ – сума чистої (приведеної) вартості інвестованих у проєкт коштів.

Чисті інвестиції (ЧІ) – це сума інвестованих у проєкт коштів (I), які приведено до теперішньої вартості (шляхом дисконтування).

Таким чином, усі грошові потоки від інвестування та інвестиції приводяться до року початку вкладення коштів. У разі, якщо процес інвестування здійснюється протягом одного року, то $I = \text{ЧІ}$.

Для визнання проєкту ефективним з точки зору інвестора, необхідно, щоб NPV проєкту був позитивним.

Внутрішня норма прибутковості (I_{RR}) – характеризує ту вартість інвестованого капіталу (ставку дисконту), при якій чистий приведений дохід дорівнює нулю ($NPV = 0$), тобто це максимальна вартість грошей, які може залучити інвестор для фінансування інвестиційного проєкту.

Для оцінки ефективності проєкту значення I_{RR} необхідно зіставити зі ставкою дисконту. Якщо значення I_{RR} перевищує ставку дисконту, то проєкт має позитивне значення NPV і рекомендується до реалізації.

Для визначення IRR на практиці вибирають дві ставки дисконтування $d_1 < d_2$ таким чином, щоб в інтервалі (d_1, d_2) функція $NPV = f(d)$ змінювала своє значення з «+» на «-» чи з «-» на «+». Далі застосовують формулу:

$$IRR = d_1 + \frac{NPV_{d_1}}{NPV_{d_1} - NPV_{d_2}} \cdot (d_2 - d_1), \quad (3.5)$$

де d_1, d_2 – вибрані ставки дисконтування;

NPV_{d_1}, NPV_{d_2} – чистий приведений дохід проєкту при ставках дисконтування d_1 і d_2 відповідно. Точність обчислень зворотно пропорційна довжині інтервалу (d_1, d_2) .

Індекс доходності (PI) показує, яку суму приросту приведенного чистого грошового потоку від проєкту дає 1 од. коштів, які вкладено у вигляді інвестицій.

$$PI = \text{ЧГП} / \text{ЧІ} \quad (3.6)$$

Цей показник може бути використаний в якості критерію при оцінці кількох інвестиційних проєктів, так як чим більше значення PI , тим вище віддача кожної грошової одиниці, вкладеної в проєкт.

Якщо значення PI менше 1 – то проєкт повинний бути відкинтий, так як він не приносить запланованого доходу інвестору.

Період окупності з урахуванням дисконтування (T_{ds}) називається тривалість періоду від вкладення інвестицій до моменту окупності з урахуванням дисконтування:

$$T_{ds} = IC / \text{ЧГП}(1\text{пер}), \quad (3.7)$$

де $\text{ЧГП}(1\text{пер})$ – середня сума приведенного чистого грошового потоку за 1 період – визначається як середньоарифметична величина (при

короткострокових вкладення – за 1 місяць, при довгострокових – за один рік). Проте, якщо протягом строку життєвого циклу проекту грошові потоки надходять нерівномірно, точно період окупності можна визначити тільки на підставі графіка руху грошових потоків по роках. Момент, в якому різниця між накопиченою сумою всіх чистих грошових потоків і поточною вартістю інвестиційних витрат стає позитивною величиною, вважається моментом окупності проекту з урахуванням дисконтування.

Оцінимо інвестиційну привабливість проекту за ставки дисконтування 16%. В таблиці 3.10 визначимо грошові потоки від реалізації проекту на основі розрахунків, проведених вище.

Таблиця 3.10

Визначення грошових потоків від реалізації проекту

Показник	Рік			
	1	2	3	4
Коефіцієнт дисконтування (ставка дисконтування 16%)	0,8621	0,7432	0,6407	0,5523
Приріст чистого прибутку підприємства, тис. грн	4174,2	4475,6	4475,6	4475,6
Приріст амортизації, тис. грн	358,4	358,4	358,4	358,4
Грошовий потік (чистий прибуток та амортизація), тис. грн	4532,6	4834,0	4834,0	4834,0
Дисконтований грошовий потік, тис. грн.	3907,4	3592,4	3096,9	2669,8
Сумарний приведений грошовий потік (наростаючим підсумком), тис. грн	3907,4	7499,9	10596,8	13266,6

Чистий дохід по проекту:

$$\text{ЧД} = (4532,6 + 4834,0 \cdot 3) - 10263,6 = 8771,0 \text{ тис. грн.}$$

Чиста приведена вартість проекту (NPV):

$$\text{NPV} = 1326,6 - 10263,6 = 3003,0 \text{ тис. грн.}$$

Індекс дохідності (PI) по проекту:

$$\text{PI} = 13266,6 / 10263,6 = 1,29.$$

Дисконтований період окупності інвестицій (PPd) по заходу складе:

$$\text{Tds} = 2 + \frac{10263,6 - 7499,9}{3096,9} = 2,89 \text{ року.}$$

Для розрахунку I_{RR} визначимо спочатку граничні значення NPV, на яких відбувається перехід з «+» на «-» з кроком 1%. Так, показник NPV при 29% склав 152,4 тис. грн, а при 30% NPV = -23,8 тис. грн. Таким чином, внутрішня норма прибутковості складе:

$$I_{RR} = 29 + \frac{152,7}{152,4 - (-23,8)} * (30 - 29) = 29,9\%.$$

Розраховані показники ефективності та інвестиційної привабливості проєкту в цілому свідчать про високий її рівень. Так, показник чистої приведеної вартості проєкту значно більше нуля (8771,0 тис. грн), індекс доходності більше одиниці (1,29), термін окупності не перевищує чотирьох років (2,89), а показник внутрішньої ставки доходності значно перевищує ставку дисконтування.

3.3. Оцінка впливу проєкту на ефективність діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»

Для відображення впливу проєкту на ефективність діяльності підприємства складемо таблицю 3.11.

Таблиця 3.11

Вплив проєкту на основні техніко-економічні показники діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»

Найменування заходу	Інвестиції, тис. грн			Зміни показників діяльності підприємства (±)									
	всього	у т. ч. в		вироблена продукція, тис. грн.	Собівартість, тис. грн						чистий прибуток, тис. грн.	чисельність зайнятих, осіб	строк окупності інвестицій, років
		основні засоби	оборотні кошти		всього	у тому числі:							
						матеріальні витрати	витрати на оплату праці	відрахування на соціальні заходи	амортизація основних засобів	інші операційні витрати			
Впровадження проєкту по виробництву продукції у реторт-пакетах	10263,6	1792,0	8471,6	28868,0	23777,5	19681,3	1776,4	390,8	358,4	1570,6	4174,2	14	2,46

Дані таблиці 3.11 свідчать про те, що обсяг інвестицій в запропонований захід склав 10263,6 тис. грн. При цьому передбачені інвестиції в розмірі 1792,0 тис. грн в основні засоби (установка нового технологічного обладнання) та

8471,6 тис. грн в оборотні кошти, що пов'язано з розширенням виробничої програми підприємства. В результаті проведеного заходу обсяг виробленої та реалізованої продукції збільшиться на 28868,0 тис. грн при зростанні собівартості на суму 23777,5 тис. грн, зокрема матеріальні витрати збільшаться на 19681,3 тис. грн, витрати на оплату праці і відрахування на соціальні заходи зростуть на 1776,4 тис. грн та 390,8 тис. грн відповідно, амортизаційні і інші відрахування на утримання основних засобів збільшаться на 358,4 тис. грн, інші витрати збільшаться на 1570,6 тис. грн. В результаті підприємство отримає додатковий чистий прибуток в розмірі 4174,2 тис. грн. Впровадження заходу привело до зростання чисельності працівників на 14 осіб. Запропонований захід окупиться в економічно ефективний термін, а саме 2,46 року, що говорить про необхідність реалізації його на виробництві.

Для оцінки впливу впровадження заходу на основні узагальнюючі показники ефективності діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» складемо таблицю 3.12.

Таблиця 3.12

Основні техніко-економічні показники виробничо-господарської діяльності підприємства до та після реалізації проєкту

Показник	2024 рік	Проєктний рік	Відхилення	
			абс	відн
1. Середньорічна виробнича потужність, тонн	20500	21400	900	4,4
2. Фактично вироблено продукції, тонн	13192	13899	707	5,4
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частки	0,644	0,649	0,005	0,9
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ та АП), тис. грн				
у діючих оптових цінах підприємства	482480	511348	28868,0	6,0
у порівняльних цінах	435063	458379,4	23316,4	5,4
5. Обсяг реалізованої продукції в діючих цінах (без ПДВ та АП), тис. грн	430918	459786	28868,0	6,7
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	175568	177360	1792,0	1,0
7. Фондовіддача, грн/грн	2,478	2,584	0,106	4,3
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	232865	241336,6	8471,6	3,6
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, частки	1,851	1,905	0,055	3,0
10. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	533	547	14	2,6
11. Продуктивність праці, тис. грн	816,25	837,99	21,74	2,7
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	477847	501624,5	23777,5	5,0

Продовження таблиці 3.12

матеріальні витрати	352939	372620,3	19681,3	5,6
витрати на оплату праці	64411	66187,4	1776,4	2,8
відрахування на соціальні заходи	16722	17112,8	390,8	2,3
амортизація	22204	22562,4	358,4	1,6
інші операційні витрати	21571	23141,6	1570,6	7,3
13. Витрати на 1 грн виробленої продукції, грн/грн	0,990	0,981	-0,009	-1,0
14. Матеріалоємність, грн/грн	0,732	0,729	-0,003	-0,5
15. Собівартість реалізованої продукції (повна), тис. грн	379473	403250,5	23777,5	6,3
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	13128	18218,5	5090,5	38,8
17. Чистий прибуток, тис. грн	8193	12367,2	4174,2	50,9
18. Рентабельність продажів, %	3,05	3,96	0,91	-
19. Рентабельність виробленої продукції, %	2,75	3,63	0,88	-

На підставі проведених розрахунків основних техніко-економічних показників діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» до та після реалізації заходу по впровадженню виробництва продукції у реторт-пакетах можна зробити такі висновки. Так, реалізація проекту забезпечила підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства. Зокрема, виробнича потужність зросла на 900 тонн, або на 4,4%, а обсяг виробленої продукції в натуральному виразі збільшився на 707 тонн, або 5,4%. Це супроводжувалося підвищенням коефіцієнта використання виробничої потужності з 0,644 до 0,649. Обсяг виробленої продукції в діючих цінах збільшився на 28868 тис. грн (6,0%), а в порівнянних цінах – на 23316,4 тис. грн (5,4%). Обсяг реалізованої продукції зріс на 28868 тис. грн. Вартість основних засобів підприємства збільшилася на 1792 тис. грн (1,0%) у зв'язку з придбанням нового обладнання, що забезпечило зростання фондівіддачі з 2,478 грн до 2,584 грн. Середній залишок оборотних коштів підприємства збільшився на 8471,6 тис. грн, що разом із підвищенням коефіцієнта оборотності оборотних коштів з 1,851 до 1,905 свідчить про покращення управління оборотним капіталом. Чисельність персоналу зросла на 14 осіб (2,6%), а продуктивність праці збільшилася на 21,74 тис. грн (2,7%), що свідчить про раціональне використання трудових ресурсів. Операційні витрати підприємства збільшилися на 23777,5 тис. грн, зокрема матеріальні витрати зросли на 19681,3 тис. грн, витрати на оплату праці – на 1776,4 тис. грн, а

відрахування на соціальні заходи – на 390,8 тис. грн. Амортизаційні відрахування та інші витрати на утримання основних засобів збільшилися на 358,4 тис. грн, а інші витрати – на 1570,6 тис. грн. Незважаючи на загальне зростання витрат, витрати на 1 грн виробленої продукції зменшилися на 0,009 грн, або на 1,0%, що вказує на підвищення ефективності використання ресурсів та оптимізацію витрат. Внаслідок реалізації заходу прибуток від операційної діяльності підприємства зріс на 5090,5 тис. грн (38,8%), а чистий прибуток – на 4174,2 тис. грн (30,9%), що зумовило зростання рентабельності продукції з 2,75% до 3,63% та рентабельності продажів з 3,05% до 3,96%, що свідчить про загальне підвищення економічної ефективності діяльності підприємства. Таким чином, впровадження у виробництво проєкту виробництва продукції у реторт-пакетах дасть змогу підприємству суттєво підвищити ефективність використання основних засобів, покращити економічні показники діяльності та посилити свої позиції на ринку.

Висновки до розділу 3

На основі отриманих результатів аналізу стану галузі та перспектив її розвитку в найближчій перспективі, а також аналізу діяльності підприємства в 2023-2024 роках та відповідних виявлених сильних та слабких сторонах, був запропонований захід, спрямований на підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок активізації використання його технічного потенціалу в цілому та оптимізації його основних засобів зокрема. Так, було обґрунтовано доцільність впровадження заходу щодо виробництва продукції у реторт-пакетах як стратегічного напрямку підвищення економічної ефективності діяльності підприємства. Обґрунтування вибору саме цього заходу базувалося на результатах комплексного аналізу ринку консервної продукції та технологічних можливостей підприємства. Було встановлено, що виробництво продукції у реторт-пакетах відповідає сучасним споживчим вимогам до якості, зручності упаковки та тривалого зберігання продукції без втрати органолептичних властивостей. Крім того, цей напрямок дозволяє

розширити асортимент продукції та підвищити її конкурентоспроможність за рахунок більш повного задоволення попиту на продукції з боку військових та гуманітарних організацій. Обґрунтування також враховувало існуючі потужності підприємства та можливість використання нових технологій для підвищення ефективності виробництва, а також потребу у розширенні обсягів реалізації.

Економічна ефективність реалізації заходу підтверджується результатами проведених розрахунків: обсяг виробленої та реалізованої продукції зростає на 28868,0 тис. грн, при цьому додаткові витрати на виробництво становитимуть 23777,5 тис. грн. В результаті підприємство отримає додатковий чистий прибуток у розмірі 4174,2 тис. грн, що свідчить про високу економічну результативність заходу. Крім того, впровадження заходу сприятиме створенню додаткових робочих місць (зростання чисельності персоналу на 14 осіб), що має соціально-економічний ефект як для підприємства, так і для регіону. Оцінка інвестиційної привабливості заходу показала його доцільність для реалізації: показник чистої приведеної вартості (NPV) становить 8771,0 тис. грн, що значно перевищує нульове значення; індекс доходності (PI) проекту перевищує одиницю (1,29); строк окупності інвестиційних витрат становить 2,89 роки, що відповідає прийнятним термінам реалізації інвестиційних проектів у харчовій промисловості; показник внутрішньої норми доходності (I_{RR}) значно перевищує ставку дисконтування, що підтверджує високу привабливість проекту для потенційних інвесторів. Таким чином, проведене обґрунтування та розрахунки підтверджують доцільність реалізації заходу з виробництва продукції у реторт-пакетах. Реалізація проекту дозволить підприємству не лише збільшити обсяги виробництва та реалізації, а й підвищити рентабельність діяльності, зміцнити позиції на ринку, створити додаткові робочі місця та забезпечити сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено узагальнення теоретичних основ формування, використання та відтворення основних засобів підприємств, відповідних практичних аспектів, охарактеризований сучасний стан плодоовочеконсервної галузі України, проведена оцінка ефективності діяльності та використання основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод», запропонований захід, спрямований на підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок покращення використання його технічного потенціалу. Виконана робота дозволяє узагальнити її результати у нижченаведених висновках.

1. Аналіз літературних джерел, присвячених питанням визначення економічної категорії «основні засоби» та особливостям оцінки ефективності їх використання дозволяє охарактеризувати основні засоби як частину продуктивних (виробничих) ресурсів у вигляді сукупності матеріально-речових цінностей, які за своїм функціональним призначенням належать до засобів праці та функціонують тривалий час у своїй незмінній споживчій формі. Складність вирішення завдань по оптимізації відтворювальних процесів, забезпеченню максимально ефективного використання діючих основних засобів, недосконалість та нестабільність нормативної бази та податкового законодавства в частині категоріального апарату та особливостей нарахування амортизації роблять раціоналізацію управління основними засобами як одну з найважливіших видів діяльності, яка має бути вбудована в загальну систему менеджменту підприємства. Управління основними засобами в цілому має відповідати стратегічним цілям розвитку підприємства. В процесі побудови механізму підвищення ефективності управління використанням та відтворенням основних засобів має бути забезпечена можливість адаптації технічної бази до мінливих зовнішніх умов, диверсифікація джерел фінансування та форм відтворення основних засобів та гнучкість амортизаційної політики в цілому. Аналіз літературних джерел дозволив також визначити, що вирішення практичних завдань раціоналізації

використання та відтворення основних засобів забезпечується значною мірою інструментами амортизаційної політики підприємства.

2. Ефективне управління основними засобами передбачає діагностику рівня використання та відтворення основних засобів, що реалізується через систему узгоджених кількісних показників та використання відповідних методичних інструментів. Серед найбільш інформативних показників оцінки ефективності використання та відтворення основних засобів варто відзначити фондоддачу, фондорентабельність, фондомісткість, коефіцієнти придатності та зносу, коефіцієнти приросту вартості основних засобів, фондоозброєність та технічну озброєність праці. Щодо методичних інструментів оцінки ефективності управління основними засобами та визначення резервів по її підвищенню, то одним з найбільш перспективних є засоби факторного аналізу, які і дозволяють визначити основні напрями раціоналізації та інтенсифікації використання основних засобів виходячи з індивідуальних характеристик досліджуваних суб'єктів господарювання.

3. В ході дослідження сучасного стану ринку консервної продукції України встановлено, що цей ринок характеризується динамічністю, значною конкуренцією та певною нестабільністю внаслідок як зовнішньоекономічних, так і внутрішніх чинників. Аналіз статистичних даних засвідчив, що за останні роки ринок демонстрував коливання обсягів виробництва та споживання консервної продукції, що зумовлено змінами купівельної спроможності населення, логістичними викликами, впливом воєнного стану та інфляційними процесами. Зокрема, виявлено, що за останні два роки внутрішнє виробництво овочевих та фруктових консервів дещо зросло завдяки імпортозаміщенню та підвищенню попиту на продукцію українських виробників. Аналіз структури виробництва та споживання консервної продукції показав, що основну частку ринку займають овочеві та фруктові консерви, тоді як м'ясні консерви мають меншу, але стабільну нішу, що обумовлено специфічними вимогами споживачів та відносно високою собівартістю їх виробництва. Також дослідження виявило, що українські консервні підприємства у своїй більшості

використовують застарілі технології та обладнання, що негативно позначається на якості продукції, її конкурентоспроможності та експортному потенціалі. Це підтверджується відставанням у сфері впровадження інноваційних технологій, що вже активно застосовуються у провідних країнах. Зростання конкуренції з боку великих інтегрованих агрохолдингів та міжнародних компаній, які мають сучасну матеріально-технічну базу, ще більше ускладнює становище вітчизняних виробників. Дослідження також засвідчило, що ринок консервної продукції в Україні має значний потенціал для розвитку, зокрема через диверсифікацію продукції, розширення експортних можливостей та впровадження інноваційних технологій, які дозволяють покращити якість продукції та підвищити рентабельність виробництва. Водночас одним із головних стримувальних факторів залишається недостатній рівень інвестицій у технічне переоснащення виробництва, що вимагає залучення додаткових фінансових ресурсів та державної підтримки у вигляді пільгового кредитування, грантових програм тощо. Таким чином, аналіз стану ринку консервної продукції дозволив виявити основні проблеми та тенденції, які необхідно врахувати під час розроблення заходів щодо підвищення ефективності діяльності консервних підприємств, зокрема шляхом модернізації основних засобів та впровадження сучасних технологій виробництва. Це створює підґрунтя для обґрунтування інвестиційних проектів, спрямованих на зміцнення конкурентоспроможності підприємств та забезпечення їх сталого розвитку в умовах ринкової економіки.

4. Проведений аналіз результатів господарської діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» – плодоовочеконсервного підприємства, на основі даних якого були досліджені процеси використання та відтворення осинових засобів, а також оцінена ефективність господарювання в цілому, показав, що на підприємстві превалюють передусім деструктивні конструктивні процеси та моменти, що не сприяють підвищенню ефективності діяльності та покращенню використання та відтворення основних засобів. Так, з негативної сторони можна відзначити значне зниження обсягів як

виробленої, так і реалізованої продукції, що створює умови загального зниження ефективності господарювання та інтенсифікації використання виробничих ресурсів (в тому числі основних засобів) за рахунок негативного впливу ефекту масштабу виробництва та операційного важеля. Так, показник витрат на 1 грн продукції збільшився на 1,2 коп. (до 99,0 коп), що свідчить про зниження прибутковості виробничої діяльності, значно скоротились показники прибутковості діяльності, як абсолютні (прибуток від операційної діяльності та чистий прибуток), так і відносні (рентабельність продажів та виробництва продукції). Також з негативної сторони, особливо в контексті роботи, характеризує роботу підприємства зниження фондівдачі в 2024 році та значне зростання коефіцієнту зносу основних засобів (до 0,675 наприкінці 2024 року). Таким чином, в цілому можна констатувати, що підприємство перебуває під впливом як несприятливої ринкової кон'юнктури, так і внутрішніх проблем, пов'язаних із нераціональним використанням ресурсів, застарілою технічною базою та недостатньою адаптивністю до змін зовнішнього середовища. Все це обумовлює необхідність розробки стратегії підвищення ефективності виробництва на основі оптимізації витрат, інтенсифікації використання ресурсного потенціалу та орієнтації на перспективні напрями розвитку галузі.

5. На основі результатів дослідження зовнішнього середовища підприємства, а саме ринкової ситуації, та отриманих результатів аналізу його внутрішнього середовища, для підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок покращення використання його технічної бази, тобто основних засобів, було запропоновано впровадження проєкту по виробництву продукції в реторт-пакетах, орієнтованої передусім на потреби військових та гуманітарних організацій, що має сьогодні виключну актуальність. Реалізація заходу дозволить збільшити доходи підприємства на 28868,0 тис. грн при зростанні витрат на 23777,5 тис. грн. Впровадження заходу потребуватиме інвестиційних витрат в купівлю та установку нового устаткування в розмірі 1792,0 тис. грн та оборотні кошти в розмірі 8471,6 тис. грн. Необхідні для

реалізації заходу інвестиції в розмірі окупляться протягом 2,46 років, що є прийнятним та інвестиційно привабливим для подібних заходів. Розрахунок показників економічної ефективності та інвестиційної привабливості заходу, також дає підстави зробити висновок про високий їх рівень. Розрахунок впливу заходу на основні показники діяльності підприємства дозволяє зробити висновок про значний його позитивний вплив на них. Так, в результаті впровадження заходу рентабельність продажів зростає на 0,91% відносно рівня 2024 року, рентабельність продукції збільшиться на 0,88%, показник витрат на 1 грн продукції зменшиться на 0,9 коп. В контексті теми роботи можна відзначити зростання на 10,6 коп. фондоддачі. Отже, оцінка впливу впровадження заходу на основні техніко-економічні показники діяльності підприємства дозволяє зробити висновок про перспективність його реалізації на підприємстві для підвищення ефективності його діяльності за рахунок покращення використання його основних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. – К.: Наш час, 2001. – 848 с.
2. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation. – London: John Murray, 1817. – 584 p.
3. Keynes J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. – London: Macmillan, 1936. – 403 p.
4. Тележенко П. В. Генезис поняття "основні засоби підприємства» *Інтелект XXI*. – 2016. – № 5. – С. 162-166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2016_5_37 (дата звернення: 01.04.2025).
5. Anthony, R.N., Govindarajan, V. *Management Control Systems*. – McGraw-Hill, 2014. – 768 p.
6. Schroeder, R.G., Clark, M.W., Cathey, J.M. *Financial Accounting Theory and Analysis: Text and Cases*. – Wiley, 2020. – 704 p.
7. Jones, T. *Accounting Principles*. – Pearson Education, 2019. – 1,472 p.
8. Pennington, M. *Foundations of Economic Organization*. – Routledge, 2018. – 256 p.
9. White, G.I., Sondhi, A.C., Fried, D. *The Analysis and Use of Financial Statements*. – Wiley, 2003. – 1,216 p.
10. Ковальчук І.В. Економіка підприємства: навч. посіб. / І.В. Ковальчук. К.: Знання, 2008. 680 с.
11. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: Навч. Посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
12. Чуніхіна Т. С., Горлушко А. М. Відтворення основних засобів та терміни корисного використання в межах стратегії розвитку підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018, Вип. 19, ч. 1. С. 79-83.

13. Неміш Ю.В. Формування основних засобів та управління ними у м'ясопереробних підприємствах: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04: захист 15.10.2015 / наук. кер. Баланюк І.Ф. Львів: Нац. аграр. ун-т, 2015. 200 с.

14. IAS 16 «Property, Plant and Equipment» / prepared by IASC Foundation staff. 2009. 47 p.

15. Основні засоби: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7: затв. наказом Мінфіну від 27.04.2000 №92 станом на 04.04.2025. URL: <https://kodeksy.com.ua/buh/psbo/7.htm> (дата звернення: 04.04.2025).

16. Податковий кодекс України: станом на 04.04.2025. URL: <https://ibuhgalter.net/ru/tax-codex/24> (дата звернення: 04.04.2025).

17. Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2011. – 208 с.

18. Цал-Цалко Ю. С. Проблеми оцінки стану та ефективності використання основних засобів підприємства. *Вісник ЖІТІ*. 2001. № 15. С. 162–166.

19. Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. – Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2011. – 208 с.

20. Бланк І.О. Управління використанням капітала /І.О.Бланк. – 2-е вид., стер. – К.: Вид-во «Ельга», 2012. – 656 с.

21. Гончаренко А., Мельник Т. Визнання та оцінка основних засобів підприємства за національними та міжнародними стандартами. *Економіка та суспільство*, 2022, (46). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-11> (дата звернення: 10.04.2025).

22. Ярошевич Н. Б. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 341 с.

23. Афанасьєв М. В. Економіка підприємства: підруч. для студентів ВНЗ / Афанасьєв М. В., Плоха О. Б. ; Харків. нац. екон. ун-т. Харків : Инжек, 2013. - 660 с.

24. Бутинець Ф.Ф., Герасимович А.М., Малюга Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік: підруч. Житомир : ПП «Рута», 2009. 912 с.

25. Коваленко О.В., Громова І.В. Напрями підвищення ефективності використання основних засобів підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. Вип. 7. С. 20–27.

26. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. Київ: Видавництво Кондор, 2016. 378 с.

27. Янчев А. В. Облік та аналіз відтворення основних засобів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.04: захист 03.04.2004 / наук. кер. Давидов Г.М. Луганськ: Східноукраїнський національний ун-т ім. В.Даля, 2004. 18 с.

28. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / О. О. Шеремет. – К.: НУХТ, 2003. – 196 с.

29. Kieso, D. E., Weygandt, J. J., Warfield, T. D. *Intermediate Accounting* (17th ed.). Wiley, 2020. 1,584 p.

30. European Commission. *Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings*. Official Journal of the European Union, L 182, 29.6.2013, p. 19–76. – 58 p. URL: [Legislation UK+3eur-lex.europa.eu+3cssf.lu+3](https://eur-lex.europa.eu/3cssf.lu+3) (дата звернення: 15.04.2025).

31. Internal Revenue Service (IRS). *Publication 946: How to Depreciate Property*. U.S. Department of the Treasury, 2023. 120 p.

32. CPA Canada. *Income Tax Act with Regulations*. CPA Canada Publications, 2022. – 3,000+ p. cpacanada.ca+7laws-lois.justice.gc.ca+7AbeBooks+7 (дата звернення: 15.04.2025).

33. Довгань Л. Є., Каракай Ю. В., Артеменко Л. П. Стратегічне управління. Навч. посіб. 2ге вид.– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 440 с. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/1_1233_45082245.pdf (дата звернення: 16.04.2025).

34. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент: підручник. – К.: КНЕУ, 2020. – 640 с.

35. Кириленко О.П., Ястремська О.О. Категорія «основні засоби»: історичні підходи до визначення. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. – 2020. – №4(35). – С. 52–58.
36. Kaplan R., Atkinson A. *Advanced Management Accounting*. – 3rd ed. – Prentice Hall, 1998. – 896 p.
37. Barrett P. *Asset Management for Infrastructure Systems*. – New York: Taylor & Francis, 2009. – 511 p.
38. Мостенська Т.Л., Ліпич І.В. *Управління інвестиціями підприємств*. – Львів: «Новий Світ-2000», 2016. – 432 с.
39. Терещенко О. О. *Управління фінансами підприємств: навчальний посібник*. – К.: ЦУЛ, 2019. – 498 с.
40. Anthony R.N., Herz R.H. *Management Control in Nonprofit Organizations*. – Boston: McGraw-Hill, 2003. – 832 p.
41. Олійник Є.В. Управління основними засобами підприємства через призму класичних та сучасних теорій. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 6(168), С. 47–53.
42. Радєва О.Г. Методологічні засади управління основними засобами з метою забезпечення ефективної роботи машинобудівних підприємств. *Агросвіт*. 2015. № 14, URL: http://www.agrosvit.info/pdf/14_2015/9.pdf (дата звернення: 18.04.2025).
43. Лопатовська О., Нікольчук Ю., Бондарук С. Основні засоби підприємства: методика аналізу та ефективність використання. 2023, *Трансформаційна економіка*, №5 (05), С. 75-81. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-5-13> (дата звернення: 18.04.2025).
44. Кузьмін О. Економічна ефективність використання основних засобів підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. № 20(9). С. 240–245.
45. Чумаченко І. В. Мотиваційні підходи до управління основними засобами в умовах трансформаційної економіки. *Науковий вісник ХНЕУ*, 2023, №1.

46. Круш П. В., Клименко О. В., Подвігіна В. І. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 328 с.
47. Борисенко З.Н. Амортизаційна політика: монографія / З.Н. Борисенко. К.: Наукова думка, 1993. С. 386.
48. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії. Т. 1. – К.: Політвидав, 1971. – 848 с.
49. Василик О. Д., Мочерний С. В. Державні фінанси : підручник. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 608 с.
50. Амоша О. І. Інноваційний розвиток підприємств: теорія, методологія, практика. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2006. – 372 с.
51. Геєць В. М. Стратегії економічного розвитку України: монографія. – Київ : Інститут економіки НАН України, 2009. – 512 с.
52. Кузьмін О. Є., Федулова Л. І. Інвестування: навчальний посібник. – Київ : Знання, 2007. – 384 с.
53. Drucker P. F. Management: Tasks, Responsibilities, Practices. – New York: Harper & Row, 1973. – 839 p.
54. Kaplan R. S., Norton D. P. Strategy Maps: Converting Intangible Assets into Tangible Outcomes. – Boston : Harvard Business Press, 2004. – 400 p.
55. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз господарської діяльності: підруч. Київ: КНЕУ, 2016. 629 с.
56. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник. Київ: Знання, 2005. 662 с.
57. Seong-Jong Joo, Ph. A. Stoeberl Benchmarking with data envelopment analysis: A return on asset perspective. [Benchmarking An International Journal](#) 2011, 18(4), p. 529-542. URL: DOI:[10.1108/14635771111147623](#) (дата звернення: 20.04.2025).
58. Бородіна О.М. Переробна промисловість України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. – 2021. – № 5. – С. 48–54.

59. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стратегія розвитку переробної промисловості. 2022. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 22.04.2025).

60. Pro-Consulting. Аналітика ринку овочевих консервів в Україні. – 2023. URL: <https://pro-consulting.ua> (дата звернення: 22.04.2025).

61. FAO. Food processing and value addition in Eastern Europe. Rome: FAO, 2021. 64 p.

62. Дробот Т., Крупіна С. Стан, тенденції та перспективи розвитку плодоовочеконсервної галузі України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2018. 1 (253) URL: <http://nvisnik.oneu.edu.ua/collections/2018/253/pdf/71-82.pdf> (дата звернення: 22.04.2025).

63. Канінський П. К. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку Київ: ННЦ ІАЕ, 2019. 292 с.

64. Логоша Р. В. Формування постіндустріального ринку овочевої продукції в Україні: монографія. Вінниця: ПрАТ «Вінницька обласна друкарня». 2017. 515 с.

65. Статистика промисловості. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.04.2025).

66. Forbes Ukraine. Компанії. URL: <https://forbes.ua/company/chumatskiy-shlyakh-110-spivrobitnikiv-z-1200-padinnya-na-70-chastki-rinku-ta-vitorgu-yak-vizhivae-virobnik-ketchupiv-ta-konservatsii-chumak-z-kakhovki-09022023-11622> (дата звернення: 26.04.2025).

67. Офіційний сайт ПрАТ ВО «Одеський консервний завод». URL: <http://okz.pat.ua/> (дата звернення: 27.04.2025).

68. Технологічне обладнання ІТР Group. URL: <https://itpgroup.com.ua/lines-uk/liniia-pakuvannia-v-retort-pakety-hotovykh-dovzhyvannia-strav> (дата звернення: 27.05.2025).

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет

ННІ прикладної економіки і менеджменту ім. Г.Е. Вейнштейна
Кафедра економіки промисловості
Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економіка підприємства»

ДОДАТКИ
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

**на тему «Шляхи підвищення ефективності використання
основних засобів ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»**

Здобувачки _____ Редьки Г.І.

Керівник _____ д.е.н., проф. Замлинський В. А.

Одеса – 2025 р.

Сучасні підходи до трактування поняття «основні засоби»

Автор / Джерело	Трактування поняття «основні засоби»
Міжнародний стандарт фінансової звітності IAS 16 «Property, Plant and Equipment»	Основні засоби – це матеріальні об'єкти, які: (а) утримуються для використання у виробництві або постачанні товарів і послуг, для здавання в оренду іншим особам або для адміністративних цілей; та (б) очікується, що вони будуть використовуватися протягом більше ніж одного періоду.
Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку України (П(С)БО 7)	Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).
Податковий кодекс України	Основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання яких становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)
Ю. Цал-Цалко	Основні засоби як засоби праці (активи), які багаторазово беруть участь у виробничому процесі, зберігаючи при цьому первину матеріально-речову форму, і поступово зношуючись, переносять свою вартість на заново створений товар
М. Білик	Основні засоби – це інструмент забезпечення ефективності виробничої діяльності, раціональне використання якого сприяє зниженню собівартості продукції та підвищенню рентабельності.
І. Бланк	Основні засоби (активи) – сукупність матеріальних цінностей у вигляді засобів праці, які неодноразово беруть участь у процесі виробничої та комерційної діяльності та передають свою вартість на продукцію частинами
А. Гончаренко	Основні засоби визначаються як об'єкти стратегічного управління, які потребують системного оновлення і реінвестування з метою збереження конкурентних переваг підприємства.
Н. Ярошевич	Основні засоби – це матеріальна складова економічного потенціалу підприємства, що визначає його здатність до стабільного функціонування та стратегічного зростання.
М. Афанасьєв	Основні засоби – це капітал у матеріальній формі, що реалізується через тривале функціонування у виробничому процесі. Їх раціональне використання формує фінансову стійкість підприємства.
О. Коваленко, І. Громова	Основні засоби використовуються в процесі виробництва тривалий період, є частиною засобів виробництва та в процесі зносу переносять свою вартість на виготовлену продукцію
І. Бойчик	Основні засоби – це засоби праці, які використовуються підприємством в процесі виробництва і постачання продукції, для здійснення соціально-культурних та адміністративних функцій протягом тривалого часу і переносять свою вартість на вартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань

Таблиця 2

Показники оцінки ефективності основних засобів підприємства

Група	Назва показника	Формула	Економічний зміст
Показники стану основних засобів	Коефіцієнт зносу	$K_z = \text{Знос} / \text{Первісна вартість}$	Визначає частку зношеної вартості в загальній вартості основних засобів. Високий рівень свідчить про старіння активів.
	Коефіцієнт придатності	$K_p = (\text{Первісна вартість} - \text{Знос}) / \text{Первісна вартість}$	Відображає залишкову частину вартості, що ще придатна до експлуатації.
	Структура основних засобів	Частка окремих видів основних засобів у загальній варт-ті	Характеризує технічну та функціональну структуру фондів підприємства.
Показники динаміки основних засобів	Коефіцієнт оновлення	$K_o = \text{Вартість нових ОЗ} / \text{Первісна вартість ОЗ на кінець періоду}$	Визначає частку нових засобів у загальному обсязі основного капіталу.
	Коефіцієнт вибуття	$K_v = \text{Вартість ОЗ, що вибули} / \text{Первісна вартість ОЗ на початок періоду}$	Відображає інтенсивність виведення засобів із виробництва.
	Темп приросту основних засобів	$(\text{Вартість ОЗ на кінець} - \text{на початок}) / \text{Вартість ОЗ на початок} \times 100\%$	Показує зміну вартості основних засобів за звітний період.
Показники ефективності використання	Фондовіддача	$F_v = \text{Обсяг виробленої або реалізованої продукції} / \text{Середньорічна вартість ОЗ}$	Відображає результативність використання основного капіталу, показуючи віддачу з 1 грн вартості ОЗ.
	Фондомісткість	$F_m = \text{Середньорічна вартість ОЗ} / \text{Обсяг виробленої або реалізованої продукції}$	Зворотний показник фондовіддачі; показує ресурсомісткість продукції.
	Рентабельність основних засобів	$R_o = \text{Прибуток} / \text{Середньорічна вартість ОЗ} \times 100\%$	Визначає рівень прибутковості використання основних засобів.
	Коефіцієнт завантаження обладнання	$K_{zo} = \text{Фактичний фонд часу} / \text{Календарний або плановий фонд часу}$	Показує ступінь використання технічного ресурсу підприємства.
Узагальнюючі показники	Індекс продуктивності основних засобів	$I_p = \text{Індекс обсягу продукції} / \text{Індекс вартості ОЗ}$	Характеризує зміни результативності використання ОЗ у динаміці.
	Індекс ефективності використання ОЗ	$I_e = \text{Темп приросту продукції} / \text{Темп приросту основних засобів}$	Інтегральна оцінка зміни ефективності капіталовкладень у матеріально-технічну базу.

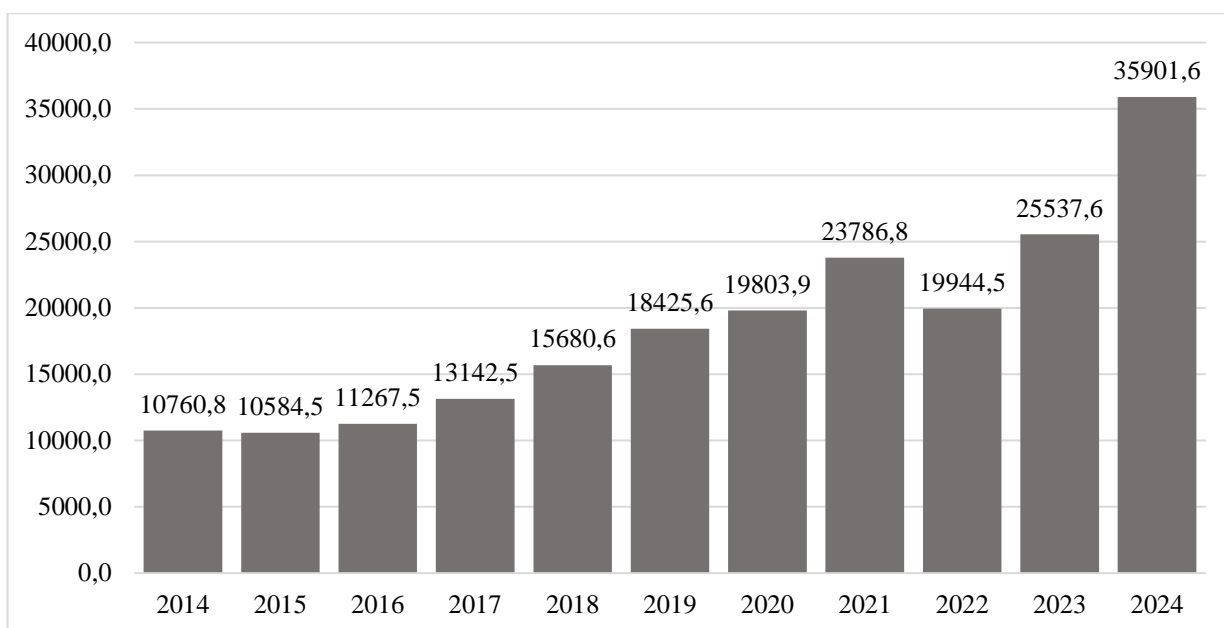

Рис. 1. Динаміка обсягу реалізованої плодоовочеконсервної продукції, млн. грн

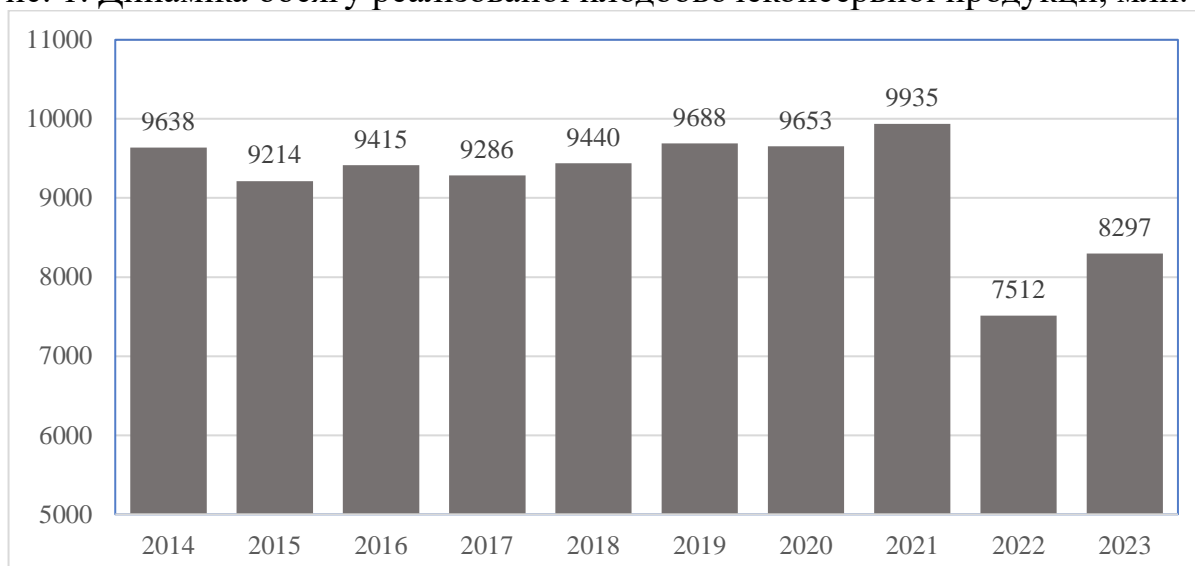

Рис. 2. Обсяги виробництва овочевих культур, тис. тонн

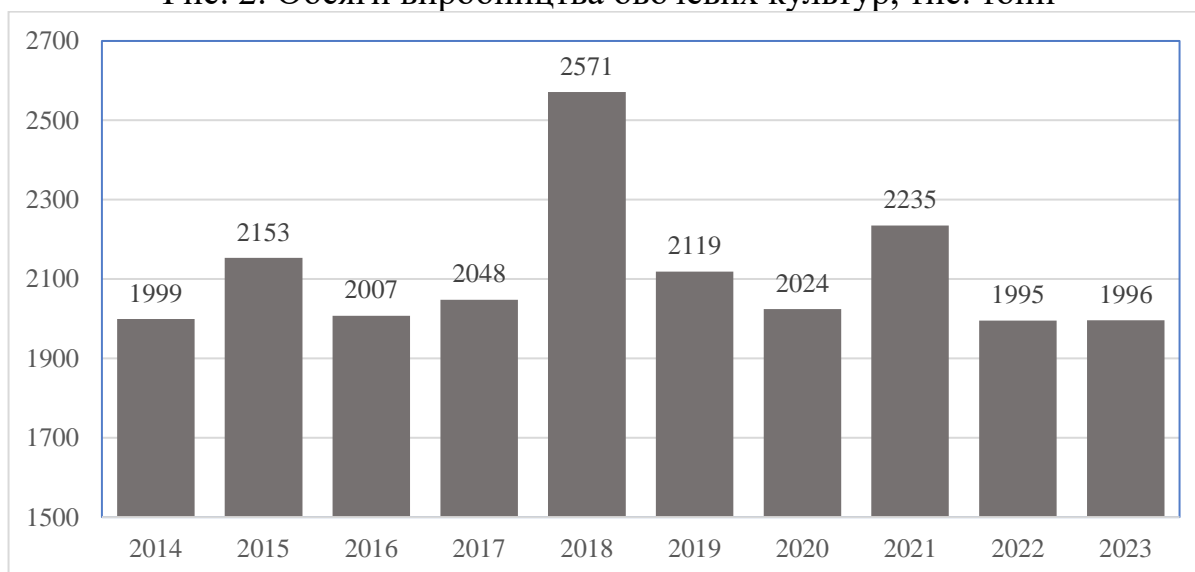

Рис. 3. Обсяги виробництва плодів та ягід, тис. тонн

Таблиця 3

Використання виробничої потужності підприємства

Показник	2023 рік	2024 рік	Відх-ня
1. Середньорічна виробнича потужність, тон	20500,0	20500,0	0,0
2. Фактично вироблено консервної продукції, тон	16939,0	13192,0	-3747,0
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частки	0,826	0,644	-0,183

Таблиця 4

Аналіз технічного стану основних засобів

Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення
2023 рік			
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	137369	163499	26130,0
Знос, тис. грн	88 975	105 001	16026,0
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	48394	58498	10104,0
Коефіцієнт придатності	0,352	0,358	0,005
Коефіцієнт зносу	0,648	0,642	-0,005
2024 рік			
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	163499	187636	24137,0
Знос, тис. грн	105001	126 607	21606,0
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	58498	61029	2531,0
Коефіцієнт придатності	0,358	0,325	-0,033
Коефіцієнт зносу	0,642	0,675	0,033

Таблиця 5

Показники ефективності використання основних засобів ПрАТ «ВО «Одеський консервний завод»

Показник	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення
1. Обсяг виробленої продукції в порівняльних цінах (без ПДВ), тис. грн	558636	435063	-123573
2. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	150434	175568	25134
3. Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу, осіб	602	533	-69
4. Фондовіддача, грн/грн	3,713	2,478	-1,235
5. Фондоємність, грн/грн	0,269	0,404	0,134
6. Фондоозброєність праці, тис. грн/ос.	249,9	329,4	79,5

Таблиця 6

Основні техніко-економічні показники виробничо-господарської діяльності підприємства

Показник	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			абс	відн
1. Середньорічна виробнича потужність, тонн	20500	20500	0	0,0
2. Фактично вироблено продукції, тонн	16939	13192	-3747	-22,1
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частки	0,826	0,644	-0,183	-22,1
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ та АП), тис. грн				
у діючих оптових цінах підприємства	558636	482480	-76156	-13,6
у порівняльних цінах	558636	435063	-123573	-22,1
5. Обсяг реалізованої продукції в діючих цінах (без ПДВ та АП), тис. грн	504154	430918	-73236	-14,5
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	150434	175568	25134	16,7
7. Фондовіддача, грн/грн	3,713	2,478	-1,235	-33
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	217966	232865	14899	6,8
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, частки	2,31	1,85	-0,46	-20,0
10. Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу, осіб	602	533	-69	-11,5
11. Продуктивність праці, тис. грн	927,97	816,25	-111,7	-12,0
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі				
матеріальні витрати	428663	352939	-75724	-17,7
витрати на оплату праці	61017	64411	3394	5,6
відрахування на соціальні заходи	13154	16722	3568	27,1
амортизація	16371	22204	5833	35,6
інші операційні витрати	27203	21571	-5632	-20,7
13. Витрати на 1 грн виробленої продукції, грн/грн	0,978	0,990	0,012	1,3
14. Матеріалоемність, грн/грн	0,767	0,732	-0,036	-4,7
15. Собівартість реалізованої продукції (повна), тис. грн	412732	379473	-33259	-8,1
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	39768	13128	-26640	-67,0
17. Чистий прибуток, тис. грн	30956	8193	-22763	-73,5
18. Рентабельність продажів, %	7,89	3,05	-4,84	-
19. Рентабельність виробленої продукції, %	7,28	2,75	-4,53	-

Таблиця 7

Комплекс практичних заходів з підвищення ефективності діяльності

№	Напрямок	Зміст заходу	Очікувані ефекти
1	Модернізація устаткування	Придбання та встановлення нової лінії для миття, сортування та нарізання овочів і фруктів з автоматизацією управління процесом та системою енергозбереження	Підвищення продуктивності праці; скорочення витрат на оплату праці та енергію; зниження відсотка браку; підвищення якості продукції
2	Освоєння випуску продукції у новій упаковці	Впровадження виробництва консервованої продукції у гнучкій упаковці (дой-пак), призначеної для військових та гуманітарних потреб	Підвищення попиту; розширення ринків збуту; ефективніше використання виробничої потужності; зростання доходів від реалізації продукції
3	Механізація та автоматизація технологічних операцій	Поетапна автоматизація фасування та пакування продукції; встановлення конвеєрних систем	Зниження витрат на оплату праці; підвищення швидкості виробничого процесу; підвищення гнучкості виробництва
4	Точкове технічне переозброєння	Часткова заміна застарілих машин і устаткування на енергоефективні	Зниження витрат на енергоресурси; зменшення простоїв обладнання; підвищення екологічної безпеки виробництва

Таблиця 8

Вплив проєкту на основні техніко-економічні показники діяльності

Найменування заходу	Інвестиції, тис. грн			Зміни показників діяльності підприємства (±)									строк окупності інвестицій, років
	всього	у т. ч. в		вироблена продукція, тис. грн.	Собівартість, тис. грн						чистий прибуток, тис. грн.	чисельність зайнятих, осіб	
		основні засоби	оборотні кошти		всього	у тому числі:							
						матеріальні витрати	витрати на оплату праці	відрахування на соціальні заходи	амортизація основних засобів	інші операційні витрати			
Впровадження проєкту по виробництву продукції у реторт-пакетах	10263,6	1792,0	8471,6	28868,0	23777,5	19681,3	1776,4	390,8	358,4	1570,6	4174,2	14	2,46

Таблиця 9

Основні техніко-економічні показники виробничо-господарської діяльності підприємства до та після реалізації проєкту

Показник	2024 рік	Проектний рік	Відхилення	
			абс	відн
1. Середньорічна виробнича потужність, тонн	20500	21400	900	4,4
2. Фактично вироблено продукції, тонн	13192	13899	707	5,4
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частки	0,644	0,649	0,005	0,9
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ та АП), тис. грн				
у діючих оптових цінах підприємства	482480	511348	28868,0	6,0
у порівняльних цінах	435063	458379,4	23316,4	5,4
5. Обсяг реалізованої продукції в діючих цінах (без ПДВ та АП), тис. грн	430918	459786	28868,0	6,7
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	175568	177360	1792,0	1,0
7. Фондовіддача, грн/грн	2,478	2,584	0,106	4,3
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	232865	241336,6	8471,6	3,6
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, частки	1,851	1,905	0,055	3,0
10. Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу, осіб	533	547	14	2,6
11. Продуктивність праці, тис. грн	816,25	837,99	21,74	2,7
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	477847	501624,5	23777,5	5,0
матеріальні витрати	352939	372620,3	19681,3	5,6
витрати на оплату праці	64411	66187,4	1776,4	2,8
відрахування на соціальні заходи	16722	17112,8	390,8	2,3
амортизація	22204	22562,4	358,4	1,6
інші операційні витрати	21571	23141,6	1570,6	7,3
13. Витрати на 1 грн виробленої продукції, грн/грн	0,990	0,981	-0,009	-1,0
14. Матеріалоемність, грн/грн	0,732	0,729	-0,003	-0,5
15. Собівартість реалізованої продукції (повна), тис. грн	379473	403250,5	23777,5	6,3
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	13128	18218,5	5090,5	38,8
17. Чистий прибуток, тис. грн	8193	12367,2	4174,2	50,9
18. Рентабельність продажів, %	3,05	3,96	0,91	-
19. Рентабельність виробленої продукції, %	2,75	3,63	0,88	-